کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە: ٩٢٨ چوارشەممە ، ١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

قۆرخکاری لە ئێراندا کێشەیەکی سیستمیک و ڕیشەدارە؛ تەنیا ئەوە نییە کە یەکەیەک یان کۆمپانیایەک تاکە خستنەڕووکار بێت، سەرچاوەی قۆرخکارییەکە دەوڵەتە و دەستی سیاسییەکان و کەرتی سەربازی و ئەمنیی (سپای پاسداران، بەسیج، ئیتلاعات...) لە ئابووریدا ئاوەڵا کردووە؛ هۆکاری ئەمەش بۆ ئایدیۆلۆژی و فەلسەفەی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە کە پێی وایە بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە دەبێ هەموو شتێکی لە کۆنترۆڵدا بێت.

لاپەڕە ٩

لە ڕاستیدا ڕێژیم دەیویست بە «پەردەپۆشکردن و لادان» لە ئامانجەکانی شۆڕش، زەینی کۆمەڵگەی نێوخۆ و بەتایبەتی کۆمەڵگەی غەیرەکوردی و هەروەها کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەرەو ئاقارێکی تر بەرێ و بڵێ ئەمە کێشەیەکی ئەمنی–نەتەوەییە. ئەمە ئەو لۆژیکە بوو بۆ هێرشی دڕندانە بۆ سەر بنکەکانی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، کە پێموایە زیاتر لە حەفتا مووشەکی بالیستیک و درۆنی خۆکوژ بەکار هاتن و لە ئەنجامیدا چەند کەسێک، تەنانەت سیڤیل، شەهید بوون.

لاپەڕە ٥

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران

لە وەهمی مانەوەوە هەتا لێوارێ داڕمان

تێپەڕینی کات لە زیانی کۆماری ئیسلامییە

✍️ حەسەن شێخانی

دوای ٧ی ئۆکتۆبر و لە ڕەوتی ڕووداوەکانی دوای ئەم کارەساتە، کۆماری ئیسلامی زۆر خۆپارێزانە جوولایەوە؛ ئەم خۆپارێزییە - بە حەق - وەک لاوازی لێکدرایەوە و بەستێنی بۆ هەنگاوەکانی دواتری ئیسرائیل لەبار کرد.

لە کاتێکدا کە ئیسرائیل هێرشبەرانە و بەپلان و بەچڕی لە هێزە نیابەتییەکانی ڕێژیمی دەدا و خەریکی لاوازکردن و لەنێوبردنیان بوو، ڕێژیمی ئێران، لەژێر ناوی، یان باشترە بڵێم، بەبیانووی «سەبری ستراتیژیک»، پاسیڤ دەجوولایەوە و کارێکی ئەوتۆی بۆ پشتیوانی لە گرووپ و میلیشیاکانی سەر بە خۆی نەکرد و بە بەرچاوی ئەوەوە ئیسرائیل خەریکی کوشتن و لەنێوبردنیان بوو. لەڕاستیدا هێرشەکانی ئیسرائیل لەوە بەهێزتر بوون کە ئەم گرووپانە خۆیان لەبەر ڕابگرن و ڕێژیمی ئێرانیش بتوانێ، بێ ئەوەی کە ڕیسکێکی گەورە بکات، بە شێوەیەکی جیددی یان ڕاستەوخۆ، پشتگیرییان بکات.

ئەوەی پێی دەگوترا «یەکگرتوویی مەیدانەکان» (وحدت ساحات)—واتە ئەوەی کە هەموو گرووپ و میلیشیاکانی سەر بە کۆماری ئیسلامی بەیەکەوە و بە هاوبەشی لە ئیسرائیل بدەن—زیاتر لەسەر کاغەز مایەوە و جێبەجێ نەکرا و کاراییەکی ئەوتۆی لەدژی ئیسرائیل نەبوو؛ چونکە توندی و چڕیی هێرشەکانی ئیسرائیل بەڕادەیەک بوو کە ئەم پیلانەی ڕێژیم و نیابەتییەکانی، دەرەقەتی نەدەهات و لە ئەنجامدا ئیسرائیل بەتوندی لێی دەدان و بەخێرایی دەهاتە پێش. ئەم ڕەوتە دوژمنانی ئیسرائیلی خستە دۆخێکی بەرگریکاری و پاسیڤەوە.

پەردەیەکی دیکەی پێشڤەچوونەکانی ئیسرائیل لەم قۆناخەدا، ڕووخانی ڕێژیمی بەشار ئەسەد بوو، کە پێگەیەکی سەرەکیی ترانزیتی و گواستنەوەی چەکوچۆڵ بوو بۆ حیزبوللا و حەماس و جیهادی فەلەستین. ڕووخانی ڕێژیمی ئەسەد زەبرێکی گەورە بوو لە بەرەی بەناو «موقاوەمە» و، کەلێن و مەودایەکی گەورە و کاریگەری لەنێوان بەشەکانی ئەم بەرەیەدا دروست کرد. ئێتر سووریە وەک پێگەیەکی ڕێژیمی ئێران لەدژی ئیسرائیل بوونی نەما کە لەوێشەوە چەکوچۆڵ بۆ میلیشیاکانی سەر بە خۆی لە لوبنان و فەلەستین، بگوازێتەوە. نەک تەنیا ئەمە، بەڵکوو سووریە کە جاران وەک پێگەیەکی ڕێژیمی ئێران وابوو، بە هاتنەسەرکاری ئەحمەد شەرع، ڕەوتەکە بەتەواوی پێچەوانە بووەوە و ئەمجارە سووریە لەجیاتی ئەوەی دژایەتیی ئیسرائیل بکا، کەوتە بەرەی دژی ئێرانەوە.

(دریژەی سەروتارەکە لە لاپەڕەی٤)

پەیامی هاوخەمیی سکرتێری گشتیی حیزب دوای ڕووداوی هاتوچۆی سەر ڕێی هەمەدان–ساوە

لەو ڕووداوەی هاتوچۆیەدا زۆربەی ئەو کەسانەی بەداخەوە گیانیان لەدەست داوە و بریندار بوون، خەڵکی شارەکانی کرماشان و سەحنە بوون. بەبۆنەی ئەو ڕووداوە دڵتەزێنەوە، سەرەخۆشی لە بنەماڵەی گیانلەدەستداوان و هەموو هاونیشتمانییانمان لە کرماشان دەکەم و هیوای هەرچی زووتر چاکبوونەوەم بۆ بریندارەکان هەیە.

مستەفا هیجری
سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ی هەتاوی

ڕۆژی شەممە ٤ی ڕەزبەری ١٤٠٥ی هەتاوی، لە شارۆچکەی هەمەدان – ساوە؛ ئوتوبووسێک کە لە کرماشانەوە بەرەو تاران دەڕۆیشت، وەرگەڕا و بەداخەوە ١١ کەس لەو ڕووداوە دڵتەزێنەدا گیانیان لەدەست دا و ٢٤ کەس بریندار بوون.

لە مانگی بەفرانباری ڕابردووە هەتا ئێستا لانیکەم ٧٠ زندانیی سیاسی لە سێدارە دراون

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ناڕەزایەتییەکانی مانگی بەفرانبارەوە تا ئێستا، لانیکەم ٧٠ زندانیی سیاسیی لە سێدارە داوە کە لانیکەم نیوەیان لە پەیوەندی لەگەڵ ئەم ناڕەزایەتییانەدا سزا دراون. ١٩٤ کەسی دیکەش، لەوانە ١١٣ کەس لە دەسبەسەرکراوانی هەمان ناڕەزایەتییەکان، لەژێر مەترسیی سزای لەسێدارەدانداون. لەم ماوەیەدا، ٣٥ کەس لە دۆسییە پەیوەندیدارەکان بە ناڕەزایەتییەکانی مانگی بەفرانبار، ٩ کەس لە دۆسییە پەیوەندیدارەکان بە شەڕی ١٢ و ٤٠ ڕۆژە و ٢٦ کەسی دیکە لە دۆسییە سیاسی و ئیدیۆلۆژییە جیاوازەکاندا لە سێدارە دراون.

ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئێران تا ١١ی ڕەزبەر، لەسێدارەدانی ٣٥ کەسی لە پەیوەندی لەگەڵ ناڕەزایەتییەکانی مانگی بەفرانبار تۆمار کردووە. هەروەها لەو ڕێژەیە، ١٣ کەس بە تۆمەتی هاوکاری یان ئەندامەتی لە حیزب و ڕەوتەکانی ئۆپۆزیسیۆندا لە سێدارە دراون: ٩ کەس بە تۆمەتی پەیوەندی لەگەڵ ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵک، دوو کەس بە تۆمەتی پەیوەندی لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و چوار کەس بە تۆمەتی ئەندامەتی لە جەیشولئەحرار و ئەنسارولفەرقان. پێشینەی ئەم دۆسییانە دەگەڕێتەوە بۆ پێش ناڕەزایەتییەکانی مانگی بەفرانبار و دوو شەڕەکەی ئەم دواییە.

چەند سەرنجێک لەسەر وتارەکەی پزشکیان لە نەتەوە یەکگرتووەکاندا
◆ عومەر باڵەکی (٣)

دیسکۆرسی نوێ و ئامانجەکانمان
◆ ناهید حوسێنی (٤)

نیشتمانپەروەری وەک ڕێباز
◆ عەلی فەتحی (٨)

خوێندنەوەیەک بۆ کتێبی «مەهێڵە بمبەن»
◆ هێمن مەردانی (٩)

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

مستەفا مەولوودی:

لە پەراوێزی قسەکانی مەسعوود پزشکیان لە ٨١مین کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا

بەڕێز پزشکیان! هەموو ئەو دادپەروەری و گفتوگۆیەی تۆ ئەمڕۆ بۆ پاراستنی ڕێژیمەکەت هانای بۆ دەبەیت، زیاتر لە ٤٧ ساڵە گەلی کورد لە ئێراندا بە ئیرادەیەکی پۆڵاینەوە خەباتی بۆ دەکات. دیالۆگ و گفتوگۆ بۆ چارەسەری بابەتە سیاسی و یاساییەکان، هەمیشە ڕێگەی ڕەوای هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بووە کە بەداخەوە تاران گوێی لێ نەگرت؛ بەڵکوو وەڵامی دەستی ئاشتیخوازیی گەلی کورد بە فەرمانی جیهادی خومەینی، هێرشی سەربازی بۆ سەر شار و گوندەکانی کوردستان و تێرۆرکردنی سەرکردە و تێکۆشەرانی کورد درایەوە.

مستەفا مەولوودی

ڕۆژی چوارشەممە ١ی ڕەزبەری ١٤٠٥ی هەتاوی (٢٠٢٦/٠٩/٢٣) مەسعوود پزشکیان لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا وتارێکی پێشکەش کرد. وا دیار بوو قسەکانی ترامپ کە ڕۆژی سێشەممە لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا پێشکەشی کردبوو، زۆر بێزاری کردبوو. بۆیە هەر کە لە دەرگای هۆڵی کۆبوونەوەکە نزیک بووەوە، هەواڵنێران داوایان لێ کرد کە تەنیا وەڵامی یەک پرسیار بداتەوە، بەڵام ناوبراو وەڵامی هەواڵنێرانی نەدایەوە. نازانم چەندە چاوەڕوانی کرد تا نۆرەی گوتارەکەی هات، بەڵام کاریگەریی قسەکانی ترامپ بەری نەدابوو و شۆکژانێکی تەواو بە سیما و جوواڵەی جەستەیەوە دەبینرا. تەنانەت لە دەستپێکی قسەکانیدا گوتی: «من دەقێکم ئامادە کردبوو لێرە پێشکەشی بکەم، بەڵام قسەکانی ترامپ ناچاری کردم ئاوا قسە بکەم»؛ دواتریش ئەو شێواوییە بە درێژایی گوتارەکەی پێوە دیار بوو. ڕووخساری گرژ ببوو، زمانی تێکەڵ دەبوو و سەرەڕای ئەوەی کەڵکی لە دەقێکی نووسراو و ئامادەکراو وەردەگرت، دیسانیش نەیتوانی گوتارێکی سەرکەوتوو پێشکەشی ئەو ژمارە کەمەی لە هۆڵەکەدا مابوونەوە بکات و هیچ کاریگەرییەکی ئەرێنیشی لەسەر بیسەران دانەنا.

پزشکیان زیاتر لە هەموو شتێک ڕۆڵی قوربانیی گێڕا و بەردەوام هەوڵی دەدا پێشان بدات کە ئەوان ئازایانە بەرگرییان لە خۆیان کردووە، هاوکات ڕایگەیاند کە ئامادەن هەم بۆ بەربەرەکانێ و هەم بۆ وتوێژ لەگەڵ دوژمنەکانیان. هەروەها بۆ خۆمەزڵوومنیشاندان و ڕەوایەتیدان بە دەسەڵاتەکەیان، ئیدیعای ئەوەی دەکرد کە زیاتر لە دووسەد ساڵە ئێران دەستپێکەری هیچ شەڕێک نەبووە.

ماوەیەک لەمەوبەر چاوێکم بە مێژووی شەڕەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا خشاند؛ ئەمریکا لە ماوەی ٢٥٠ ساڵدا، جیا لە شەڕی نێوخۆیی، ٤٦٩ شەڕی لە دەرەوەی سنوورەکانی خۆی ئەنجام داوە. واتە دەتوانین بڵێین لە مێژووی ئەمریکادا شەڕ بووەتە نەریتێکی باو. ئەگەر سەرنجی دۆخی ٢٥٠ ساڵی ڕابردووی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیش بدەین، دەبینین لەم ناوچەیەشدا شەڕ لە قاڵبی ڕووداوێک یان ئاڵۆزییەکی کاتیی نێوان دوو لایەن تێپەڕیوە و بووەتە دیاردەیەکی باو و بەردەوام؛ ئەم ڕاستییەش بۆ ئێرانیش هەر بە هەمان شێوەیە.

پزشکیان لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا گوتی: «ئێران هیچ کات دەستپێشخەری هیچ شەڕێک نەبووە». ئەمە لە کاتێکدایە کە زۆربەی لێکۆڵەرانی مێژوو، شەڕە نێوخۆییەکانی هەر وڵاتێکیش هەر لە چوارچێوەی دیاردەی شەڕدا پێناسە دەکەن و لە ڕوانگەی سروشت و وێرانکارییەوە شەڕی نێوخۆیی و دەرەکی بە یەکسان دادەنێن. هەر بۆیە پێم باش بوو بەراوردێک لە نێوان شەڕەکانی ٢٥٠ ساڵی ئەمریکا و ئێران و دەرەنجامەکانیان بۆ هەردوو وڵات بخەمە ڕوو.

لە ماوەی ئەو ٢٥٠ ساڵەدا، ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لە سێزدە ویلایەتەوە گەیشتووەتە پەنجا ویلایەت؛ واتە ڕووبەرەکەی زۆر فراوانتر لە سەردەمی دامەزراندنی لێ هاتووە، ئەمەش تەنیا یەکێکە لە دەستکەوتەکانی شەڕەکانی ئەمریکا. بەڵام هەر لەو سەردەمەدا، ئێران بە هۆی شەڕەکانەوە بەردەوام خاکی لەدەست داوە: لە ساڵی ١٨١٣ی زایینیدا قەفقاز، داغستان، گورجستان و بەشێکی بەرفراوانی لە ئازەربایجان لەدەست دا؛ لە پەیماننامەی تورکمەنچایدا ئەرمەنستان و نەخجەوانی لەدەست دا و چۆمی ئەرەس وەک سنوور بۆ ئێران دیاری کرا؛ ئێران لە ڕێککەوتننامەی پاریس لە ساڵی ١٨٥٦دا هەرات و بەشێکی گەورەی لە ناوچەکانی ئێستای ئەفغانستانی لەدەست دا؛ لە ساڵی ١٨٨١یشدا بە پەیماننامەی «ئاخاڵ»، مەرۆ، خێوە، تورکەمەنستان، بەشێکی ئاسیای نێوەڕاست، بەلووچستانی ڕۆژاوا و بەشێکی بەلووچستانی ڕۆژهەڵاتی لێ جیا کرانەوە؛ هەروەها ئێران شەتولعەرەب (چۆمی ئەروەند)ی لە ساڵی ١٩٣٩ و بەحرەینی لە ساڵی ١٩٧٠ی زایینیدا لە سەردەمی پەهلەویدا لەدەست دا.

ئەگەر ئەنجامی شەڕەکانی زیاتر لە دووسەد ساڵی ئەمریکا و ئێران هەڵسەنگێنین و بەراوردیان بکەین، دەبینین ئەمریکا خاکێکی زۆر زیاتر لە ڕووبەری سەرەتای دامەزراندنی خۆی خستووەتە سەر وڵاتەکەی، کەچی ئێران زۆر زیاتر لە ڕووبەری ئێستای لەدەست داوە. بە کورتی، ئێران دۆڕاوی سەرەکیی هەموو شەڕەکان بووە؛ کاتێکیش تەنگی پێ هەڵچنراوە، توانای پاراستنی خاکی خۆی نەبووە و ناچار دەستبەرداری بووە.

لێرەدا پێم باشە بەراوردێکی دیکەش لە نێوان شەڕە نێوخۆییەکانی هەردوو وڵاتدا بکەم. ئەمریکا هەر لە سەرەتای دروستبوونییەوە تووشی شەڕی نێوخۆ بووە، بەڵام دەرەنجامی ئەو شەڕانە بووە مایەی چەسپاندنی سیستەمێکی فیدراڵی و دەسەڵاتێکی دێموکراتیک کە ئەمڕۆ کاریگەرییەکی مەزنی بەسەر سەرجەم جومگە سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و سەربازییەکانی جیهانەوە هەیە. بە پێچەوانەوە، ئێران کە زۆرترین شەڕی نێوخۆیی بەتایبەت لە سەد ساڵی ڕابردوودا تۆمار کردووە، ئاکامەکەی بۆ سەر خەڵک و وڵات وێرانکەر بووە. لێرەدا زۆر بە کورتی ئاماژە بە چەند شەڕێکی نێوخۆیی دەکەم:

ڕەزا پەهلەوی لە ساڵانی ١٣٠٠ تا ١٣٠٥ی هەتاویدا بزووتنەوەی محەممەدتقی خانی پسیان لە خۆراسان، میرزا کوچک خانی جەنگەڵی لە گیلان و مازەندەران، و شۆڕشی ئەبوولقاسم لاهووتی لە تەوریێزی لە خۆیندا گەوزاند و سەرکوتی کردن. هەروەها لە ساڵانی ١٣٠٢ تا ١٣١٢ی هەتاویدا، بە سەپاندنی سیاسەتی «تەختی قاپوو» لە لوڕستان (واتە نیشتەجێکردنی زۆرەملێی هۆزە کۆچەرییەکان)، خەڵکی ئەو دەڤەرەی سەرکوت کرد؛ جیا لەوانەش شۆڕشی شێخ خەزعەل لە ئەهواز، ڕاپەڕینی سمکۆی شکاک لە کوردستان و هەروەها ئیلی قەشقایی سەرکوت کرد. هاوکات لە ساڵی ١٣٢٥ی هەتاویدا پەلاماری حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستانی دا و هەردوو حکوومەتەکەی ڕووخاند.

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران و هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامیی ئێران، سیاسەتی سەرکوتی بزووتنەوەکان بە شێوازێکی زۆر دڕندانەتر و مەترسیدارتر درێژەی پێ درا و تا ئەمڕۆش بەردەوامە.

دەتوانین هەر کوردستان وەک نموونەیەکی بەرچاو وەربگرین؛ لە سەرەتای هاتنەسەرکاری ڕێژیمی ئیستادا، خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تەنیا داوای خۆبەڕێوەبەری و مافی ڕەوای خۆیان دەکرد و دروشمی خەڵک زۆر ڕوون بوو: «دێموکراسی بۆ ئێران و خۆدموختاری بۆ کوردستان». بەڵام ڕێژیم ئەو داواکارییەی قبوڵ نەکرد و خومەینی فەتوای جیهادی دژی خەڵکی کوردستان دەرکرد و فەرمانی هێرشی سەربازیی دا. هەرچەندە گەلی کورد و هێزە سیاسییەکان، بەتایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ئازایانە بەرگرییان کرد و ڕووبەڕووی پەلامارەکان بوونەوە، بەڵام بەپێی ئامارەکان زیاتر لە پەنجا هەزار هاووڵاتیی سڤیل و پێنج هەزار پێشمەرگە شەهید کران، و ئەو شەڕەش لە کوردستان تا ئێستاش نەبڕاوەتەوە. کوردستان ئێستاش هەر ناوچەیەکی تەواو میلیتاریزەکراوە و سیاسەتی ئەمنییەتیی تێدا پەیڕەو دەکرێت. لە سەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە، زیندانەکانی ڕێژیم بەردەوام پڕ بوون لە تێکۆشەرانی سیاسی کە ڕۆژانە لەسێدارە دەدرێن. دیارترین نموونەی کوشتاری بەکۆمەڵ و بێبەزەییانەی ڕێژیمیش، کوشتاری شەوەکانی ١٨ و ١٩ی بەفرانباری ساڵی ١٤٠٤ی هەتاوییە کە هەندێک گێڕانەوە باس لە کوژرانی نزیکەی ٣٥ هەزار کەس لە هاووڵاتییانی ناڕازی دەکەن.

پزشکیان دەڵێت دووسەد ساڵە ئێران هێرشی نەکردووەتە سەر هیچ وڵاتێک؛ لە کاتێکدا کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتای دەسەڵاتییەوە، بە شەڕفرۆشتن بە عێراق خەڵکی ئێرانی تووشی شەڕێکی وێرانکەری هەشت ساڵە کرد و لە کۆتاییشدا بە خواردنەوەی «پیاڵەی ژەهر» شکستی قبوڵ کرد. ئەم ڕێژیمە هەر بەوەش نەوەستا، بەڵکوو بە دەستوەردانی بەردەوام لە کاروباری وڵاتانی ناوچەکەدا، سیاسەتێکی بۆ بەناو «قوولایی ستراتیژی» گرتە بەر کە بە سیاسەتی مەیدان ناودێر کرا. لەم پێناوەدا چەندین گرووپی میلیشیای تائیفیی دروست کرد، بە ملیاران دۆلار لە سەروەت و سامانی خەڵکی ئێرانی بەبا دا و هەزاران گەنجی بە کوشت دا؛ دەرەنجامەکەشی جگە لە پاشەکشە، خوڵقاندنی گەورەترین قەیران بوو لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا کە تا دەیان ساڵی دیکەش چارەسەر نابن.

لەو وتارەدا پزشکیان زۆر زیاتر لە خەڵکی ئێران باسی خەڵکی غەزەی کرد، بەڵام ئەو بۆیرییەی نەبوو باسی ئەوە بکات کە سیاسەتی ڕێژیمی ئێران چ کارەساتێکی بەسەر ئەو خەڵکە لێقەوماوەدا هێناوە. ڕێژیمی ئێران بە ئاشکرا دەستوەردانی لە پرسی فەلەستینیدا کرد و ڕێککەوتننامەی ئۆسلۆی لەبار برد؛ گرووپەکانی وەک حەماس، جیهادی ئیسلامی و حیزبوڵڵای دروست کرد و پرچەکی کردن، تا لە کۆتاییدا جیا لە دەیان کردەوەی تێرۆریستی، کارەساتی تاوانکاریی ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣ی لێ کەوتەوە.

لەو کارەساتەدا پاش ئەوەی حەماس هێرشی کردە سەر ناوچەیەکی ئیسرائیل و بە کەمتر لە شەو و ڕۆژێکدا زیاتر لە هەزار و دووسەد هاووڵاتیی بێتاوان لە ژن و منداڵ کوژران؛ خامنەیی یەکەم کەس بوو کە پیرۆزبایی لە ئەنجامدەرانی ئەو تاوانە کرد و گوتی: «دەست و شانی ئەو کەسانە ماچ دەکەم کە ئەو کارە گەورە و پیرۆزەیان ئەنجام داوە». کەچی ئاکامەکەی جگە لە کوژرانی دەیان هەزار فەلەستینی، داڕمانی ژێرخانی غەزە و دواخستنی چارەسەری پرسی فەلەستین بۆ دەیان ساڵی دیکە، هیچ دەستکەوتێکی دیکەی نەبوو.

ئاکامی شەڕەکانی ڕێژیمی ئێران لە سەد ساڵی ڕابردوودا بۆ وڵات و گەلانی ئێران، هەمووی نەهامەتی و داڕمان بووە کە هاوکات داوێنی وڵاتانی ناوچەکەشی گرتووەتەوە، بە شێوەیەک لە ئیستادا خودی کۆماری ئیسلامی بووەتە گەورەترین مەترسی بۆ سەر تەناهی و ئاشتیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست.

پزشکیان هەروەها گوتی: «ئێمە تێرۆریست نین، بەڵکوو قوربانیی تێرۆرین» و ئاماژەی بەوە کرد گوایە ڕێبەرەکەیان تێرۆر کراوە! لە کاتێکدا خامنەیی هاوشێوەی دەیان بەرپرس، سەردار و فەرماندەی سوپا لە میانی شەڕدا بە مووشەک و بۆمب کوژراوە. پزشکیان دەزانێت پێناسەی تێرۆر ئەوەیە کە ڕێژیمی ئێران لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا لە نێوخۆی ئێراندا بەرامبەر بە داریووش و پەروانەی فرۆهەر، سەرگورد عەباسی، موحەممەدجەعفەر پوویەندە و سەدان کەسی دیکە ئەنجامی دا. تێرۆر ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات بەسەر دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، د. سادق شەرەفکەندی، د. شاپوور بەختیار، کازم ڕەجەوی و سەدان کەسایەتیی دیکەی هێنا؛ لە ڕاستیدا «تێرۆری دەوڵەتی» بە کردەوە لەگەڵ مێژووی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا مانای تەواوی پەیدا کردووە.

پزشکیان دەڵێت: «خەڵکی وڵاتی ئێمە حەوت مانگە شەو و ڕۆژ لەسەر شەقامەکان بەرگری لە خۆیان دەکەن». بێگومان ئەگەر پەلاماری خەڵک بدرێت، بەرگریکردن لە خۆ مافێکی سروشتییە. بەڵام ئەو کەسانەی شەوانە بە ئیمکاناتی حکوومەتەکەی پزشکیان و بە فەرمانی ڕێکخراوی بەسیج دەهێنرێنە سەر شەقامەکان، نوێنەری خەڵکی ئێران نین؛ بەڵکوو بەکرێگیراو و مشەخۆری دەسەڵاتن کە تەنیا بۆ دروشملێدان و مانۆڕی پڕوپاگەندەیی پەنایان پێ دەبرێت و ئارامی لە خەڵک دەشێوێنن.

پزشکیان لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێت: «ئێمە هێزمان پێویستە بۆ بەرگریکردن لە خۆمان». ئەگەر وایە، ئەرکی سوپای قودس چی بوو؟ بۆچی لە سووریە بوون و بەرگریتان لە کام سنووری ئێران دەکرد؟ لە کۆتاییشدا، پاش ئەو هەموو زەرەر و زیانە گیانی و ماڵییە زەبەلاحە، بۆچی بە شەوێک ڕاتانکرد و سووریەتان چۆل کرد؟ ئاخۆ سەرکوتکردنی گەلی سووریە و پاراستنی دیکتاتۆرییەتی بەشار ئەسەد، بەرگریکردن بوو لە خەڵکی ئێران؟! هاندان، پرچەککردن و پەروەردەکردنی هەزاران چەکدار لە نێو ڕیزەکانی حیزبوڵڵا، حەماس و جیهادی ئیسلامیدا، کامەیان لە پێناو پاراستنی خاکی ئێراندا بوون؟

ئاشکرایە کە ئەم سیاسەتەی کۆماری ئیسلامی بۆ نێوخۆ جگە لە هەژاری و داڕمانی ئابووری، و بۆ گەلانی ناوچەکەش بێجگە لە ماڵوێرانی و ئاوارەیی هیچ بەرهەمێکی نەبووە؛ هەموو ئەمانەش تەنیا لە پێناو هێشتنەوەی دەسەڵاتی ڕێژیمدا بووە. بەڵام دەبێت پزشکیان دڵنیا بێت کە سەرەنجام هەر ئەو سیاسەتە شەڕانگێزە، سەری کۆماری ئیسلامیش دەخوات.

پزشکیان بانگەشەی ئەوە دەکات: «ئێران بەشداری لە ئاسایشی ناوچەکەدا دەکات و دەمانەوێت دراوسێکانمان بەهێز بن». لە کەس شاراوە نییە و بەتایبەت وڵاتانی ناوچەکە زۆر باش دەزانن کە هۆکاری سەرەکیی ناسەقامگیری لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا خودی کۆماری ئیسلامییە؛ دەستوەردانەکانی تاران نەک بۆ پێکەوەژیانی ئاشتییانە...

دریژە بۆ لاپەڕەی ٦

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

چەند سەرنجێک لەسەر وتارەکەی پزشکیان لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا

عومەر باڵەکی

١٧ی خەرمانانی ئەمساڵ هەشتاویەکەمین کۆبوونەوەی کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەستی بە کار کرد. کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان یەکێک لە گرینگترین دامەزراوەکانی سیستمی جیهانییە و سەرەکیترین شوێنی کۆبوونەوەی نوێنەرانی وڵاتانی جیهانە کە تێیدا هەموو پرس و بابەتە گرینگەکان لە لایەن نوێنەرانی وڵاتانەوە دێنە بەر باس. ئەمساڵیش بە نوێنەرایەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران، سەرکۆماری ئەو ڕێژیمە، پزشکیان لەو کۆڕبەندەدا وتاری خوێندەوە. سەرکۆماری ڕێژیم لە وتارەکەیدا هەوڵی دا ڕوو بە جیهان ئەوە بسەلمێنێ کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بێهۆکار کەوتووەتە بەر هێرش و پەلاماری دەوڵەتەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل و لەبەرچاوی دنیادا زوڵم و غەدری لێ دەکرێ، بێ ئەوەی باس لە هۆکاری هەڵگیرسانی شەڕەکە بکا. پزشکیان بۆ سەلماندنی مەزڵوومییەتی خۆیان دەڵێ: «ئێمە قوربانیی دەستی تیرۆرین»، قوتابخانە و شوێنە گشتییەکانمان کەوتوونەتە بەر پەلامار و کۆمەڵێک بابەتی دیکەی لەو چەشنە لە وتارەکەیدا باس دەکا. لێرەدا ئاماژە بە چەند خاڵێک دەکەین کە شابەیتی قسەکانی پزشکیان لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بوو، بۆ ئەوەی بزانین قسەکانی پزشکیان چەندە چەواشەکاری و دووڕوویی تێدایە.

پزشکیان سەرکۆماری ڕێژیم ڕوو بە ئاماژەبوون لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان وتارەکەی خۆی بەو ڕستەیە دەست پێ کرد: «ئێمە تیرۆریست نین، ئەوانەی بە ئێمە دەڵێن تیرۆریست، خۆیان لە ئێران کردەوەی تیرۆریستییان ئەنجام داوە». وا دیارە لە ڕوانگەی دەسەڵاتدارانی تاران بە پزشکیانەوە، تیرۆر پێناسەی جیاوازی هەیە لەوەی کە هەتا ئێستا لە فەرهەنگی سیاسیدا بۆی کراوە. چونکە ئەگەر بە دوای مانای ڕاستەقینەی تیرۆردا بڕۆین، بە دڵنیاییەوە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی دەسەڵاتدار لە ئێران کە پزشکیان سەرۆکی دەوڵەتەکەیەتی، پلەی سەد لە سەد لە تیرۆریزمی دەوڵەتی بۆ خۆی مسۆگەر دەکا و بە هەموو پێوەرە قانوونییەکانی سەردەمی ئێستا، کارنامەی دامەزرێنەرانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران، چ لە سەردەمی ڕێژیمی پاشایەتی و چ دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی، پڕە لە تیرۆر و ترس و تۆقاندنی دژبەرانی خۆیان. ئەگەر لە سەردەمی ئێستادا بەگشتی دەوڵەتان هەوڵ دەدەن خۆ بەدوور بگرن لە لایەنگریی کردەوەی تیرۆریستی، دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی نەک کردەوەی تیرۆریستی بە خراپ نازانن، بەڵکوو بە ئاشکرا لە نێوخۆ و دەرەوەی ئێران بە شێوەی ڕەسمی لە کردەوەی ڕەشەکوژی و تیرۆریزم کەڵک وەردەگرن بۆ زیاتر مانەوەی خۆیان لە دەسەڵاتدا؛ بەو واتایە کە تیرۆری دەوڵەتی بووەتە بەشێکی دانەبڕاو لە هەیکەلی سیاسی و ئیداریی ڕێژیمی ئێران.

پزشکیان دەبوایە پێش ئەوەی لە تریبۆنی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان باس لەوە بکا کە ئەوان بوونەتە قوربانیی تیرۆریزم، بێری لەوە کردبایەوە کە بەشێکی بەرچاو لە نوێنەرانی دەوڵەتان کە لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا دانیشتوون، لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا قوربانیی دەستی تیرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێرانن کە لە نێو وڵاتەکانی ئەواندا تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی کردەوەی تیرۆریستییان ئەنجام داوە و سەروەریی خاک و ئەمنییەتی وڵاتەکەیانی خستووەتە مەترسییەوە. بەپێی بەڵگەنامە نێودەوڵەتییەکان، لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە چل وڵاتی دنیا لە ٣٦٠ تیرۆری ئامانجداردا دەستیان هەبووە، ئەوە بێجگە لەو تیرۆر و ڕەشەکوژییانەیە کە لە نێوخۆی ئێران لە لایەن دەزگا ئەمنییەکانی ڕێژیمەوە لەو ماوەیەدا بەڕێوە چوون. بۆیە دەبێ پزشکیان ئەوە بزانێ کە کارنامەی تیرۆر و تیرۆریست‌پەروەریی کۆماری ئیسلامی بابەتێک نییە بە وتارێک لە کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئاوی زەمزەمی بەسەردا بکرێ و پاک بێتەوە.

لە نیوەی دووەمی ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی کە شۆڕشی گەلانی ئێران بە دژی ڕێژیمی پاشایەتی لە لایەن خومەینی و لایەنگرانی بەناو بەرەی دژی ئیمپریالیزم دەستی بەسەردا گیرا و بەلاڕێدا برا، لەو کاتەوە دنیا شاهیدی ئەوەیە کە دەسەڵاتدارانی تاران بۆ مانەوەی خۆیان لە دەسەڵاتدا، لە هیچ کردەوەیەکی نایاسایی و دژەئینسانی کە هەموویان دەچنە خانەی تیرۆرەوە دەستیان نەپاراستووە، بە جۆرێک کە دەسەڵاتدارانی ڕێژیمی ئێران کاریان بۆ ئەوە کردووە کە تیرۆر و تیرۆریست‌پەروەری بکەن بە یەکێک لە کەرەستەکانی دەسەڵاتداریەتیی خۆیان. هەر وەک پێشتر ئاماژەی پێ کرا، کردەوە تیرۆریستییەکان لە سەرانسەری جیهان کە بە پاڵپشتیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ئەو ٤٧ ساڵەدا بەڕێوە چوون، ئەوەندە زۆر و دیارن کە پزشکیان و دەوڵەتەکەی ناتوانن خۆیانی لێ بێبەری بکەن. چونکە لە چەندین وڵات کە کردەوەی تیرۆریستیی تێدا ئەنجام دراوە، دوای لێکۆڵینەوەکانی دەزگا ئەمنی و پۆلیسییەکانی ئەو وڵاتانە بە بەڵگە دەرکەوتووە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە هەموو توانای مادیی و مرۆییەوە لە پشت کردەوە تیرۆریستییەکان بووە؛ لێرەدا دەتوانین ئاماژە بە حوکمی دادگاکانی ئاڵمان، ئارژانتین، فەرانسە، عەرەبستانی سعوودی و هتد بکەین کە ڕاستەوخۆ بڕیارەکانی دادگا ڕوویان لە دەسەڵاتدارانی باڵای ئێرانە کە بڕیاردەری سەرەکیی ئەو کردەوە تیرۆریستییانە بوون.

دیفاعکردن لە مافی فەلەستینییەکان تەنیا بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ڕێژیمی تارانە، دەنا ئەگەر باوەڕیان بە مافی گەلان هەبوایە، لە ماوەی ٤٧ ساڵی ڕابردوودا دانیان بە مافی گەلانی ئێراندا دەنا.

پزشکیان لە بەشێکی دیکەی وتارەکەیدا وێنەی مندااڵنی قوتابخانەی شاری میناب لە پارێزگای هورموزگان نیشانی ئامادەبووانی کۆبوونەوەکە دەدا و دەڵێ: ئەوانە بە مووشەکی سوپای ئەمریکا کوژراون و لە هەمان کاتدا باسی لە کوژرانی مندااڵنی غەزە کرد، بێ ئەوەی بۆ چرکەیەک وێژدانی وەئاگا بێتەوە کە چوار ساڵ لەمەوبەر لە ٦ی ڕەزبەری ١٤٠١دا، قوتابخانەی مندااڵنی ڕۆژهەڵات و نەخۆشخانەی ئازادی لە شاری کۆیە بە بێڕەحمانەترین شێوە کەوتە بەر ڕەهێڵەی درۆن و مووشەکەکانی سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران و، نزیک ساڵێک لەوەوبەر لە مانگی بەفرانباری ١٤٠٤دا، بەپێی ئاماری ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و دەزگاکانی ڕاگەیاندنی جیهانی، زیاتر لە چل هەزار هاوواڵتیی ناڕازی لە ڕێژیم بە دەستی هێزە ئەمنییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەر شەقام لە ماوەی دوو ڕۆژدا قەتڵوعام کران. ئەوە دوو نموونەن لە سەدان کردەوەی دژەئینسانیی دەسەڵاتدارانی ڕێژیمی تاران دەرحەق بە گەلی کورد و گەلانی دیکەی ئێران لە ماوەی ٤٧ ساڵی ڕابردوودا. هەتا ئێستا بە سەدان ڕاگەیەندراو لە لایەن ڕێکخراوە جیهانییەکانی پاراستنی مافی مرۆڤ لە پێناو مەحکوومکردنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ دەرچوون کە تازەترینیان ڕاپۆرتی شاندی سەربەخۆی دۆزینەوەی ڕاستییەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانە کە لە ڕاپۆرتی خۆیدا کوشتاری خەڵکی ناڕازی لە مانگی بەفرانباری ١٤٠٤دا لە لایەن هێزە سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی بە تاوانی جەنگ هەژمار کردووە. لێرەدایە دژبەیەکیی قسەکانی پزشکیان دەردەکەوێ و ئەوە سەلمێنەری ئەو ڕاستییەیە کە دەسەڵاتبەدەستانی کۆماری ئیسلامی باوەڕیان بە پاراستنی کەرامەتی ئینسانیی هیچ مرۆڤێک نییە مەگەر لە پێناو پاراستنی بەرژەوەندیی خۆیاندا بێ. بە واتایەکی دیکە باوەڕیان بە سیستمی جیهانی و دنیای پێشکەوتوو نییە، دەنا لە ماوەی ٤٧ ساڵی ڕابردوودا هەوڵیان دەدا هەتا ڕادەیەک خۆیان لەگەڵ نۆرمی جیهانیی سەردەمی ئێستا بگونجێنن. لێرەدایە دەبێ ڕوو لە پزشکیان بکەین و بڵێین: جەنابی سەرکۆمار! ئەگەر باس لە بێتاوانیی مندااڵکانی قوتابخانەی میناب و غەزە دەکەی، ئەوە بزانە کە مندااڵکانی قوتابخانەی ڕۆژهەڵاتیش لە کۆیە، هیچ تاوانێکیان نەبوو بێجگە لە کوردبوون. ئەگەر بۆردومانی قوتابخانە و شوێنە گشتییەکان لە ئێران و غەزەدا کردەوەی تیرۆریستین کە بێشک وایە، بەپێی هەموو یاسا و ڕێسایەکی نێودەوڵەتی هێرش بۆ سەر قوتابخانە و شوێنە گشتییەکان لە کوردستانیش تاوانە و کردەوەیەکی تیرۆریستییە و هیچ پاساوێک هەڵناگرێ.

پزشکیان لە دریژەی وتارەکەیدا باس لە فەلەستین دەکا و دەڵێ: «ئەوە زاتی سروشتیی مرۆڤە ئەگەر مرۆڤێک لە خاک و نیشتمانی خۆی دەربکەن دیفاع و بەربەرەکانی دەکا... و ئەگەر ویستیان لە خۆیان دیفاع بکەن پێیان دەگوترێ تیرۆریست». ئەوە بە تەواوی دروستە کە هەر مرۆڤێک ئەرکە لەسەر شانی کە دیفاع لە خاک و نیشتمانی خۆی بکا. بە گوتەی پزشکیان ئیسرائیلییەکان بە فەلەستینییەکان دەڵێن تیرۆریست؛ بەڵام جەنابی سەرکۆماری ڕێژیمی ئێران حەتمەن ئەوە باش دەزانێ کە ماوەی ٤٧ ساڵە دەسەڵاتدارانی تاران بە خەڵکی کوردستان کە دیفاع لە مان و مەوجوودییەتی خۆیان دەکەن دەڵێن تیرۆریست. وا دیارە پزشکیان و داروودەستەکەی لە دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی لەبیریان چووەتەوە کە لە ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٥٨ بە فەتوای خومەینی دامەزرێنەری کۆماری ئیسلامی، شەڕێکی نابەرابەر بەسەر خەڵکی بێدیفاعی کوردستاندا سەپێندرا، تەنیا بە تاوانی ئەوە کە داوای سەرەتاییترین مافەکانی خۆیان وەک هەموو نەتەوەیەکی سەر گۆی زەوی دەکرد. بەداخەوە بەهۆی سیاسەتی دوژمنکارانەی دەسەڵاتدارانی تاران لەو کاتەوە هەتا ئێستا، کوردستان لە لایەن هێزە سەربازی و ئەمنییەکانی حکوومەتی مەزهەبیی ئێرانەوە بووەتە پادگانێکی گەورەی سەربازی کە هەموو ڕۆژێک بە بیانووی جۆراوجۆر خەڵکی کوردستان ئەزیەت و ئازار دەدرێ، تووشی زیندان و ئیعدام و کوشتاری هەرەمەکی دەبێ. لەسەر سنوورەکان کوشتاری لێ دەکرێ و مووچە و مەزرا و ڕەز و باخی دەکەوێتە بەر ئاگری کۆپرانەی توپخانەکانی ڕێژیم و تووشی سووتمان و کارەساتی ژینگەیی دەبێ. ئێستا پرسیار لە پزشکیان ئەوەیە: نەتەوەی کوردیش وەک فەلەستینییەکان داوای مافەکانی خۆی دەکا، ئەی بۆچی لە ڕوانگەی دەسەڵاتدارانی تارانەوە داواکاریی گەلی کورد بە تاوان هەژمار دەکرێ؟ جیاوازیی گەلی کورد و گەلی فەلەستین کە هەر دووکیان مافپێشێلکراون، لە ڕوانگەی حکوومەتی کۆماری ئیسلامییەوە چییە؟ کردەوەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ جیاوازییەکی هەیە لەگەڵ کردەوەکانی دەوڵەتی ئیسرائیل لەگەڵ فەلەستینییەکاندا؟ لێرەدایە دەبێ دووڕوویی ڕاستەقینەی دەسەڵاتدارانی تاران بۆ کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەگشتی و گەلانی ئێران بەتایبەتی دەربکەوێ کە دیفاعکردن لە مافی فەلەستینییەکان تەنیا بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ڕێژیمی تارانە، دەنا ئەگەر باوەڕیان بە مافی گەلان هەبوایە، لە ماوەی ٤٧ ساڵی ڕابردوودا دانیان بە مافی گەلانی ئێراندا دەنا و ئەوجار دەکەوتنە پشتیوانیکردن لە مافی فەلەستینییەکان.

زشکیان لە بەشێکی دیکەی وتارەکەیدا باس لەوە دەکا کە دوژمنەکانیان هیچ ئوسوولێکی یاسا نێودەوڵەتییەکان لەبەرچاو ناگرن، واتە پێشێلی یاسا نێودەوڵەتییەکان دەکەن. لە کاتێکدا پزشکیان ئەو قسەیە دەکا کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ماوەی ٤٧ ساڵ دەسەڵاتداریەتیی خۆیدا، پابەندی هیچ ماددە و بڕگەیەکی یاسا نێودەوڵەتییەکان نەبووە؛ چونکە سیاسەتی دەرەوەی ئەو ڕێژیمە کە لەسەر هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامییە بۆ دەرەوەی سنوورەکانی ئێران داڕێژراوە و بەشێکی دانەبڕاوە لە ئایدیۆلۆژیای ئەو ڕێژیمە، و ئەوەش خۆی لە خۆیدا دەستی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامیی ئاوەڵا کردووە کە دەست لە کاروباری نێوخۆی وڵاتانی دراوسێ وەربدەن و سەروەریی ئەو وڵاتانە لە بواری سیاسی و تەنانەت ئەمنییەوە ببەنە ژێر پرسیار و ڕایەڵکە و ڕێکارەکانی دەسەڵاتداری و بەڕێوەبەریی ئەو وڵاتانە تێک بدەن. هەموو ئەوانە سەلمێنەری ئەوەن کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران پابەندی هیچ یاسا و ڕێسایەکی نێودەوڵەتی نەبووە و لە ڕاستیدا لە سەدەی بیست و یەکدا، بوونی سیستمی کۆماری ئیسلامیی ئێران پینەیەکی ناجۆرە بە سیستمی جیهانییەوە.

ڕاگەیەندراوی هاوبەش: ڕاپۆرتی کۆبوونەوەی شاندەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی چەپی ئێران

ڕۆژی سێشەممە ٧ی ڕەزبەری ١٤٠٥ (٢٩ی سێپتامبر ٢٠٢٦)، کۆبوونەوەیەکی هاوبەش لە نێوان دوو شاندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی چەپی ئێران بەڕێوە چوو. ئەم کۆبوونەوەیە لە بارودۆخێکی هەستیاری سیاسیی ئێران و ناوچەکەدا و بە مەبەستی گفتوگۆ سەبارەت بە پێشهاتەکانی ئێستا، پرسی شەڕ و کاریگەرییەکانی لەسەر ژیانی خەڵک، ڕەوشی بزووتنەوەی دێموکراتیکی ئێران و ئاسۆی هاوکاریی نێوان دوو حیزبەکە بەڕێوە چوو.

گفتوگۆکان لە کەشوهەوایەکی هاوڕێیانە، گەرموگوڕ و بنیاتنەرانەدا بەڕێوە چوون و دەریانخست کە لەگەڵ بوونی هەندێک جیاوازی لە هەندێک بوار و تێڕوانیندا، لە نێوان ئەو دوو حیزبەدا بەستێنی هاوبەش و توانایەکی زۆر بۆ لێکنزیکبوونەوە، هاوکاری و ڕۆڵگێڕانی هاوبەش هەیە.

هەردوو لایەن جەختیان لەسەر گرنگیی دێموکراسی، ئازادی، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و یەکسانی، نەهێشتنی جۆرەکانی جیاکاری لە وڵات و لەوانەش وەدیهێنانی مافی نەتەوە و گەلانی ئێران کردەوە و لەسەر ئەو بڕوا هاوبەشە بوون کە داهاتووی ئێران دەبێت لەسەر بنەمای ئیرادەی خەڵک و بەهرەمەندبوون لە سیستەمێکی دێموکراتیک و یەکسان بۆ سەرجەم هاووڵاتییانی ئێران پێکبهێندرێت. هەر دوو حیزب جەختیان لەسەر پێویستیی چەسپاندنی دێموکراسی لە ئێران و دابینکردن و دەستەبەرکردنی چارەسەرێکی دێموکراتیک و بەردەوام بۆ پرسی نەتەوەیی لە کوردستان و هەر ناوچەیەکی تری وڵات کردەوە.

هەروەها لە گفتوگۆکاندا جەخت لەسەر ڕۆڵی دیاریکەری هێزی خەڵک و خەبات و بزووتنەوەکانی ناوخۆی وڵات کرایەوە. دوو حیزب بە لەبەرچاوگرتنی پێشهاتە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان، جەختیان لەسەر سەربەخۆیی کردەوەی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن و پێویستیی پشتبەستن بە خەڵکی ئێران لە پێشخستنی خەبات بۆ گۆڕانکاریی دێموکراتیک کردەوە.

ئەم دیدارە کە ڕێک ڕۆژێک دوای هێرشی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر بارەگای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کوردستانی عێراق و هەروەها لەسێدارەدانە ڕۆژانەکان لە وڵاتدا بەڕێوە چوو، جارێکی تر گرنگیی هاوپشتی لە خەباتی هاوبەش بۆ کۆتاییهێنان بە کۆماری ئیسلامی، زیاتر لە جاران بەرجەستە کردەوە. هەر دوو حیزب لەسەر ئەو بڕوایەن کە تەنها بە یەکیەتییەکی بەربڵاوی هێزە دێموکراتەکان دەکرێت کۆتایی بە تەمەنی ئەم دەسەڵاتە تاوانبارە بهێندرێت.

یەکێک لە تەوەرە هاوبەشە سەرەکییەکان، نیگەرانی لە بەردەوامیی پەرتەوازەیی لە ئۆپۆزسیۆن و دژواریی دروستبوونی هاوکاریی کاریگەر لە نێوان هێزەکانیدا بوو. لە تێڕوانینی هەر دوو لایەنەوە، بارودۆخی ئێستا زیاتر لە هەر کاتێکی تر پێویستی بە گفتوگۆ، متمانەسازی و دۆزینەوەی بەستێنی ڕێپێدراو لە نێوان ئەو هێزانەدایە کە سەرەڕای جیاوازیی فیکری و سیاسی، لە خەبات بۆ دێموکراسی و کۆتاییهێنان بە کۆماری ئیسلامی، هاوبەشیی بنەڕەتییان هەیە.

لەم ڕاستایەدا جەخت کرایەوە کە حیزبی چەپی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە ئەندامەکانیان پەیوەندییەکی دۆستانەی میژوویییان هەیە، دەتوانن لە هاوڕێیەتی و هاوکاریی هێزە جیاوازەکانی ئۆپۆزسیۆنی دێموکرات و لە نێوان هێزەکانی ناوچە نەتەوەییەکان و سەرتاسەریدا، ڕۆڵێکی شیاو بگێڕن.

لە بڕیاری ئەم کۆبوونەوەیەدا، سەرەڕای هەڵسەنگاندن بۆ بارودۆخی ئێستای وڵات، لەوانە سەبارەت بە شەڕ، گوشاری بژێوی لەسەر خەڵک، توندتربوونەوەی سەرکوت، سیاسەت و ستراتیژیی هاوپەیمانی، و شێوازی هاوکاریی هێزە جیاواز و جۆراوجۆرەکانی دێموکرات، ئاڵوگۆڕی بیروڕا کرا و جەخت لەسەر دەستپێشخەریی دوولایەنە بۆ بیرکردنەوە و ڕاوێژ سەبارەت بە ئاستەنگەکانی بەردەم و بۆ ڕەواندنەوەی لێڵییەکان کرایەوە. لە زۆربەی ئەم بوارانەدا هاوڕایی و لە هەندێک حاڵەتیشدا تێگەیشتنی جیاواز لە ڕووداوەکان هەبوو، کە بڕیار درا لە دانیشتنەکانی داهاتوودا زیاتر گفتوگۆیان لەسەر بکرێت. بڕیار درا لە مانگی داهاتوودا کۆبوونەوەیەکی تر بەڕێوە بچێت و لە ڕێگەی باس و بابەتی دیاریکراوترەوە، بەستێنە کردەییەکانی هاوکاری تاوتوێ بکرێن.

ئامانجی کۆبوونەوەی داهاتوو ئەوەیە کە ئەم گفتوگۆیانە ببنە هۆی پرۆژە و هەنگاوی هاوبەش کە یارمەتیدەر بن بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی خەباتی ئۆپۆزسیۆنی دێموکرات و بخرێنە خزمەت بەهێزکردنی متمانەی نێوان هێزە جیاوازەکان.

جەخت کرایەوە کە لە بارودۆخێکدا کە پەرتەوازەیی هێزەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامی یەکێک لە ئاستەنگە سەرەکییەکانی بەردەم بزووتنەوەی دێموکراتیکی ئێرانە، بەهێزکردنی پەیوەندییەکانی نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و حیزبی چەپی ئێران و هەوڵی هاوبەشیان بۆ دروستکردنی پرد لە نێوان هێزە جیاوازەکاندا، دەتوانێت بۆ پرۆسەی متمانەسازی و هاوڕایی لە ئاستی بزووتنەوەکەدا یارمەتیدەر بێت.

شاندەکانی نوێنەرایەتیی
حیزبی چەپی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
١٠ی ڕەزبەری ١٤٠٥ / ٢ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

دیسکۆرسی نوێ و ئامانجەکانمان

ناهید حوسێنی

هەر نەوەیەک دونیا بە شێوازی خۆی ئەزموون دەکات. کەرەستەکانی پێوەندی، شێوازی ژیان، پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و تەنانەت چەشنی پرسیارەکانی بەردەم مرۆڤ، لەگەڵ تێپەڕینی زەمەندا ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت. بەڵام لە نێوان ئەم ئاڵوگۆڕانەدا، هەندێک لە ئامانجەکان بە زیندوویی دەمێننەوە، وەکوو ئازادی، کەرامەتی مرۆیی، مافی دیاریکردنی چارەنووس و دەستەبەرکردنی کۆمەڵگەیەک کە مرۆڤ بتوانێت تێیدا بە شوناس و زمان و بیری خۆی بژی.

پرسیارەکە لێرەدایە کە، ئەگەر ئامانجەکان دەتوانن لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە بگوازرێنەوە، ئایا زمانی دەربڕینی ئامانجەکان نابێت لەگەڵ ئاڵوگۆڕی نەوەکاندا گونجاو بێت؟

نەوەکانی پێشوو، زۆرێک لە چەمکە سیاسییەکانیان لە دۆخە جیاوازەکاندا ئەزموون کردووە. بۆ ئەوان، خەبات، خۆڕاگری، دوورخستنەوە، زیندان، کوێستان، دووری لە زێد و پاراستنی شوناس بەرامبەر بە فشار و سەرکوت، بەشێک لە ئەزموونی ڕاستەوخۆی ژیان بووە. سروشتییە کە ئەم ئەزموونە، زمان و ئەدەبیاتی سیاسیی تایبەت بەخۆی بەرهەم هێنابێت.

بەڵام نەوەی نوێ لە دونیایەکی جیاوازدا گەشەی کردووە.

گەنجی ئەم سەردەمە ڕەنگە لە هەمان نیشتماندا بژی کە نەوەکانی پێشووتر بۆ ئازادییەکەی خەباتیان کردووە، یان بە هەزاران کیلۆمەتر دوورتر لە زێدی خۆیان لەدایک بووبن. ڕەنگە بەشێکی بەرچاو لە مێژوویان نەک لە ڕێی ئەزموونی کەسی، بەڵکوو لە سۆنگەی کتێب، وێنە، ئینتەرنێت و گێڕانەوەی نەوەکانی پێش خۆیان ناسیبێت. گەنجی ئەم سەردەمە لە دونیایەکی بەربڵاوتر لە بواری پێوەندییەوە دەژی و هاوکات لەگەڵ چەند کولتوور، چەند زمان و چەند جۆر ڕوانگە ئاشنایەتیی هەیە.

ئەم جیاوازییە بە مانای دوورکەوتنەوە لە ئامانجەکان لێک نادرێتەوە، بەڵکوو هەندێ جار تەنیا بە واتای ئەوەیە کە نەوەیەک، هەمان پرسیارەکانی پێشووتر بە زمانێکی

ئامانجەکان کاتێک بە زیندوویی دەمێننەوە کە بتوانن لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە تێپەڕن و بگوازرێنەوە؛ نەک وەک ڕستەیەکی هەزارپاتەکراو، بەڵکوو لە شێوازی ئەندێشەیەکدا کە هەر نەوەیەک سەرلەنوێ لێی تێدەگاتەوە، ئەزموونی دەکات و بە زمانی سەردەمی خۆی دەریدەبڕێت.

جیاواز دێنێتە ئاراوە.

بۆ نموونە، کاتێک باسی ئازادی دەکەین، ڕەنگە نەوەی نوێ پرسۆکی ئەوە بێت کە ئازادی لە ژیانی ڕۆژانەی ئەودا هەڵگری چ پارادایمگەلێکە و چ واتایەکی هەیە؟ کاتێک باسی شوناسی نەتەوەیی دەکەین، ڕەنگە بۆی پرسیار بێت کە ئەم شوناسە چلۆن لە ئەزموونی ژیانی ئەو لە تاراوگە، لە دونیای مەجازی یان لە کۆمەڵگەیەکی فرەکولتووردا گرێ دەدرێت. کاتێک باسی داهاتووی سیاسی دەکەین، ڕەنگە پەیجۆری پێگەی خۆی بێت لەو داهاتوودا.

لێرەدایە کە ڕۆڵی زمانی سیاسی گرنگی پەیدا دەکات.

زمانی سیاسی تەنیا کۆمەڵێک دەستەواژە و دروشم نییە؛ زمان کەرەستەی پێوەندیگرتنە. بەو پێیە، ئەگەر بەردەنگ گۆڕابێت، ئاساییە کە شێوازی پێوەندیگرتنیش پێویستی بە پێداچوونەوەی زمانی و دیسکۆرسی سەردەمیانە هەبێت.

ئەمە بە واتای وەلانان یان دوورکەوتنەوە لە ئامانجە مێژوویییەکان نییە؛ بەپێچەوانەوە، ئەگەر بڕیار وابێت ئامانجێک بە زیندوویی بمێنێتەوە، پێویستە دیسکۆرسی پێوەندی بەگەڵ نەوە جیاوازەکان ڕەچاو بکات و لە هەر سەردەمێکدا، واتای خۆی بە ڕوونی و بە زمانی سەردەم بۆ بەردەنگی ئەو سەردەمە شی بکاتەوە.

لەم ڕوانگەیەوە، پێوەندی لەگەڵ نەوەی نوێ نابێت تەنیا ڕاکێشانی هێزی مرۆیی نوێ یان هەڵکشانی ڕێژەی ئەندامان بێت؛ گرنگتر لەو بابەتە، بەدیهێنانی دیسکۆرسێکی گونجاوە لە نێوان نەوەکاندا؛ دیسکۆرسێک کە تێیدا نەوەکانی پێشووتر ئەزموونەکانی خۆیان دەگوازنەوە و نەوەی نوێش مافی هێنانەئارای ئایدیا و پرسیارەکانی خۆی هەبێت.

ئەم گوتارە دەتوانێت یارمەتیمان بدات هاوسەنگی لە نێوان «ئەزموون» و «ئاڵوگۆڕ»دا بەرقەرار بکەین. ئەزموونەکانی نەوەکانی ڕابردوو سەرمایە بەنرخەکانمانن و هیچ کۆمەڵگەیەک نابێت لەبەرچاویان نەگرێت. بەڵام ئەو ئەزموونانە کاتێک بایەخی ڕاستەقینەی خۆیان وەردەگرن کە بتوانن وەڵامدەری پرسیارەکانی سەردەم بن، نەک بەرتەسک بکرێنەوە بە دووپاتکردنەوە و هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی ڕابردوو.

لەم پێوەندییەدا، ڕاگەیاندنی کوردی بەرپرسیاریەتییەکی گرنگی لە ئەستۆیە. ڕاگەیاندن تەنیا سەکۆیەک نییە بۆ گواستنەوەی هەواڵ و بابەت و ڕوانگەی سیاسی، بەڵکوو دەتوانێت بەستێنێک بێت بۆ گفتوگۆ، پرسیار، پەروەردە و پێوەندیی نێوان نەوەکان. بەتایبەتی لە دۆخێکدا کە بەشێکی بەرچاوی نەوەی نوێ لە ڕێی دونیای مەجازی و ڕاگەیەنەرە دیجیتاڵەکانەوە لەگەڵ دونیادا پێوەندی دەگرن، چۆنیەتیی ئاخاوتن، هەڵبژاردنی بابەت و تەنانەت شێوازی گواستنەوەی پەیامەکان بایەخێکی تایبەت وەردەگرن.

ڕەنگە یەکێک لە گرنگترین پرسیارەکانی ئەم سەردەمە ئەمە بێت کە چلۆن دەتوانین بەبێ ئەوەی واز لە ئامانجەکانمان بهێنین یان لێیان دوور بکەوینەوە، زمان و شێوازی پێوەندیگرتنمان لەگەڵ سەردەم بگونجێنین؟

ئامانجەکان دەتوانن قەدی سەرەکیی داڕێک بن، بەڵام هیچ داڕێک تەنیا بە قەدەکەیەوە ناژی، بەڵکوو بۆ مانەوە، پێویستە لەگەڵ نوێبوونەوەی وەرزەکان، لقوپۆپ و گەڵای تازە دەربکات.

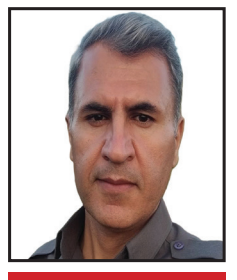
بڕیار نییە نەوەی نوێ تەنیا بیسەری مێژووی ئێمە بێت؛ ڕۆژێکیش دێت کە خۆی دەبێتە بەشێک لە مێژوو. ڕەنگە بەرپرسیاریەتیی ئێمە ئەوە نەبێت کە بە نەوەی نوێ بڵێین چۆن بیر بکاتەوە، بەڵکوو ئەوە بێت کە گوتار، زمان و گفتوگۆمان ڕێنوێنی بێت بۆ ناسینی میراتی ڕابردووی خۆی، بۆ ئەوەی پرسیارەکانی بێنێتە بەر باس و پشکی خۆی لە بونیادنانی داهاتوودا بدۆزێتەوە.

ئامانجەکان دەتوانن قەدی سەرەکیی داڕێک بن، بەڵام هیچ داڕێک تەنیا بە قەدەکەیەوە ناژی، بەڵکوو بۆ مانەوە، پێویستە لەگەڵ نوێبوونەوەی وەرزەکان، لقوپۆپ و گەڵای تازە دەربکات.

ئامانجەکان کاتێک بە زیندوویی دەمێننەوە کە بتوانن لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە تێپەڕن و بگوازرێنەوە؛ نەک وەک ڕستەیەکی هەزارپاتەکراو، بەڵکوو لە شێوازی ئەندێشەیەکدا کە هەر نەوەیەک سەرلەنوێ لێی تێدەگاتەوە، ئەزموونی دەکات و بە زمانی سەردەمی خۆی دەریدەبڕێت.

دێڕەی سەروتار

تێپەڕینی کات لە زیانی کۆماری ئیسلامییە

حەسەن شێخانی

لە دێڕەی دۆمینۆئاسای ئەم ڕووداوانە و پاشەکشەپێکرانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکەدا، ئیسرائیل لە ٢٠٢٥دا هێرشێکی لەناکاو و چڕی کردە سەر ئێران و دوازدە ڕۆژی خایاند. کۆماری ئیسلامی بەپێچەوانەی پڕۆپاگەندە و هەڕەشە و گوڕەشەکانی پێشووی، لاواز دەرکەوت و زەبری گەورەی بەرکەوت و زیانی زۆری پێ گەیشت؛ هەم لە کوژرانی فەرماندە باڵاکانییەوە تا دەگاتە بەئامانجگیرانی پێگە ئەتۆمی و سەربازییەکانی. ئاسمانی ئێران بوو بە شارپێی فڕۆکە جەنگییەکانی ئیسرائیل. ئێران لە ڕووی بەرگریی دژەئاسمانی و هەواڵگرییەوە شکستی ڕەهای خوارد. ئیتر ئەو سیستمە بەرگرییانەی خۆی دروستی کردبوون، بچووکترین کارایییان نەبوو و لە یەکەم خولی هێرشەکاندا، ئیسرائیل لەنێوی بردن. ڕاگیرانی شەڕی دوازدە ڕۆژە لەلایەن ئیسرائیلەوە لە ناچاری و لەبەر کاریگەریی هێرشە مووشەکییەکانی ڕێژیمی ئێران نەبوو، بەڵکوو ئەم شەڕە پەردەیەکی تاقیکاری و ئەزموونێک بوو بۆ هەنگاوی دواتری ئیسرائیل و ئەمریکا لەدژی ئەو ڕێژیمە.

شەڕی دوازدە ڕۆژە خاڵێکی وەرچەرخان بوو لە مێژووی کۆماری ئیسلامیدا. زۆرێک لە لێکدانەوەکانی بەرپرسانی ڕێژیمی بردە ژێر پرسیار و پووچەڵی کردەوە. ڕوانگەی جیهانی دەرەوەی بەنیسبەت ڕێژیم گۆڕی؛ ئەو وێنایەی کە پێشتر کۆماری ئیسلامی لە خۆی نەخشاندبوو جێگەی خۆی دا بە وێنای ڕێژیمێکی لاواز، کە کەلێن و لاوازیی زۆری تێدایە و دەکرێ زەبری گورچکبڕی لێ بدرێ. هەر ئەمەش وای کرد کە ئیسرائیل و ئەمریکا هیوادارتر لە پێشوو لەدژی بجوولێنەوە و کار بکەن؛ تا ئەو ڕادەیەی کە بەتایبەت ئیسرائیل ڕووخانی ڕێژیمی خستە ئەجێندای کارییەوە و هیوادار بوو کە بتوانێ کۆتایی بەم ڕێژیمە بێنێ.

لەم کەشوهەوایەدا بوو کە ئیسرائیل و ئەمریکا، ئەمجارە بە هاوبەشی، لە ٢٨ی فێوریی ٢٠٢٦دا، لەناکاو هێرشیان کردە سەر کۆماری ئیسلامی و لە یەکەم ساتەکانی ئەم شەڕەدا خامنەیی و کۆمەڵێکی زۆر لە فەرماندە هەرە باڵاکانی ئەم ڕێژیمەیان لەنێو برد.

وەڵامدانەوەی خێرای کۆماری ئیسلامی بە هێرشەکانی ئیسرائیل و ئەمریکا، دەریخست کە ڕێژیمیش لە ماوەی نێوان کۆتایی شەڕی دوازدە ڕۆژە تا دەستپێکی شەڕی چل ڕۆژە، بێکار دانەنیشتووە و ئامادەکاری کردووە و پلانی داڕشتووە.

هێرش بۆ سەر ولاتانی کەنداو و بەناوچەییکردنی شەڕەکە و، بەستنی گەڕووی هورمز لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە، تاڕادەیەک ئەمریکاشی شۆک کرد؛ پێیان وا نەبوو بەم تووندی و بەم شێوەیە وەڵام بداتەوە و پەرچەکردار نیشان بدا. لەم شەڕەدا دەرکەوت کە ئەم ڕێژیمە تا ڕادەیەک توانای بەرگری هەیە. بەتایبەت هەر ئەوەی کە نەڕووخا، تووشی وەهمی مانەوەی کرد و متمانەبەخۆبوونێکی درۆیینی بە سەرانی ڕێژیم دا.

شەڕەکە دوای چل ڕۆژ وەستا بەڵام کۆتایی نەهات. ئەمریکا وەک زلهێزێک کە لەگەڵ کۆسپ و تەنگژەیەک بەرەوڕوو دەبێت، دەستەوەستان نابێت و ئەگەر پێشوەختە بەرنامە و پلانیشی نەبووبێت، پراگماتیکییانە و زیندوو و خولقێنەرانە، پلان دادەڕێژێ و بەرەوڕووی کۆسپەکان و تەنگژەکان دەبێتەوە. هەنگاوەکانی ئەمریکا لەدوای شەڕی چل ڕۆژەوە سەلمێنەری ئەم ڕاستییەن.

ئەمریکا لەدوای شەڕی چل ڕۆژە، لاوازکردن و لێدان لە ئامرازەکانی هێزی کۆماری ئیسلامیی خستووەتە بەرنامەی کارییەوە:

١. دوای بەستنی گەڕووی هورمز لەلایەن ڕێژیمی ئێرانەوە، ئەمریکا گەمارۆیەکی دەریایی چڕی خستە سەر ئێران و ئەوەتا دەبینین کە ناهێڵێ یەک بەرمیل نەوتیشی بە کەناوادا تێپەڕێ و دەرباز بێت. بێجگە لەوە، بەپێچەوانەی سەرەتای داخرانی گەڕووی هورمز لەلایەن ئێرانەوە، کە نەیدەهێشت کەشتییە نەوتهەڵگرەکان بە گەڕووی هورمزدا تێدەپەڕێ، کە بەپێی ئامارەکان لە ڕۆژانی ڕابردوودا گەیشتووەتە سەرووی ئاستی پێش شەڕەکە و داخرانی گەڕووەکە. خاڵی وەرچەرخان ئەوەیە کە ئەمریکا کاریگەری وای کردووە ئامرازی گەڕووی هورمز لە دەستی ئێران هێناوەتە دەر و لانیکەم ئەم کارتە گوشارەی زۆر لاواز کردووە.

٢. لە ڕەوتی شەڕی چل ڕۆژەدا حیزبوڵڵا ڕۆڵێکی گەورەی بینی لە لێدانی ئیسرائیلدا. لەڕاستیدا بەپێی دابەشکارییەک کە کرابوو، ڕێژیمی ئێران تاڕادەیەکی زۆر هێرش بۆ سەر ئیسرائیلی بە حیزبوڵڵا سپاردبوو و بۆخۆی مژوولی هێرش بۆ سەر ولاتانی کەنداویش بوو. ئیسرائیل و ئەمریکا هەر لە یەکەم ساتەکانی دوای شەڕەکەوە، کەوتنەخۆ کە ئەم ئامرازەش لە دەست کۆماری ئیسلامی بێتنە دەر یان لانیکەم زۆر لاوازی بکەن. هەرچەند بەپێی ڕێککەوتنی کاتیی ئێران و ئەمریکا ـ کە زۆر زوو هەڵوەشایەوە ـ دەبوو شەڕ لە هەموو بەرەکان ڕاوەستێ، بەڵام ئیسرائیل گوێی بەمە نەدا؛ هەر لە یەکەم ساتەکانی دوای شەڕی چل ڕۆژەوە هێرشەکانی بۆ سەر حیزبوڵڵا دریژە پێ دا و چڕی کردەوە. ئێستا ئیسرائیل بە بەراورد بە کاتی وەستانی شەڕی چل ڕۆژە، ڕووبەڕێکی زیاتری لە باشووری لوبنان داگیر کردووە و چەندین تونێل و شوێنی ستراتیژیی حیزبوڵڵای لەنێو بردووە و بەنیازیش نییە کە بەشێکی گەورە لەو شوێنانەی داگیری کردووە چۆڵی بکا و پاشەکشەی لێ بکا؛ تەنانەت وەک غەززە سیاسەتی زەوی سووتاو لە باشووری لوبنان پێڕەو دەکات. بەکورتی، ئەم ئامرازەش کە لە شەڕی چل ڕۆژەدا لە قازانجی کۆماری ئیسلامی دەوری بینی، لاواز کراوە و پێناچێ لە ئەگەری هەڵگیرسانی شەڕێکی دووبارەدا بتوانێ ئەو ڕۆڵەی جارانی هەبێت.

٣. لە عێراقیش پرسی هەڵوەشاندنەوەی گرووپە چەکدارەکانی دەرەوەی کۆنترۆڵی دەوڵەت لە ڕۆژەڤدایە و عەلی زەیدی، سەرۆکوەزیرانی ئێستای عێراق، عەودالی ئەمەیە و دەیەوێ جێبەجێی بکات. ئەمەش بێگومان لە زیانی کۆماری ئیسلامییە.

٤. ئەمریکا لە ڕێگەی گەمارۆی ئابووری، دەریایی و ئاسمانی، پاژنەی ئاشیلی کۆماری ئیسلامیی بەئامانج گرتووە. دەیەوێ ئابووریی نەخۆشی ئێران خەفە بکا؛ پێی خستووەتە سەر گەڕووی ئابووریی ئێران و خستوویەتە دۆخێکی دژوار و بەرەو هەڵدێرەوە. هەموو نیشانە و داتاکانی ئابووریی ئێران، لە چوونەسەری نرخی شتومەک و دۆلارەوە بگرە تا دەکاتە کەرتی بەرهەمهێنان، بە ڕوونی پیشان دەدەن کە کەمپەینی خەفەکردنی ئابووریی ئێران زۆر کاریگەر بووە و ئەمەش وەک داڕێژەرانی گەڵاڵەی گەمارۆکان، دەیانەوێ، بەستێنی بۆ سەرهەڵدانی جەماوەری، لە ئەنجامی هەژاریدا خۆشتر کردووە. لێرەدا ئەمریکا بەستێنی کۆمەڵایەتیی ڕێژیمی بەئامانج گرتووە و بە چڕی و تۆکمە و بە بەرنامە کاری لەسەر دەکا. واتە ئەگەر لە شەڕی چل ڕۆژەدا، بەپێچەوانەی چاوەڕوانیی ئیسرائیل، خەڵک ڕانەپەڕی، ئەمجارە، لە ئەنجامی خراپتربوونی دۆخی ئابووری بەگشتی و بژێویی ژیان بەتایبەتی، ڕاپەڕینی خەڵک ئەگەرێکی بەهێزترە. ئەم گەمارۆیانە کێشەیەکی گەورەیان بۆ کۆماری ئیسلامی دروست کردووە؛ هەم لەو پێگە کەمە کۆمەڵایەتییەی تا ئێستاش ماویەتی، دەدات و هەم خەڵکی ناڕازی ناڕازیتر دەکا بەچەشنێک کە سەبری خەڵک لە تەواوبوونداید و ئەگەری تەقینەوە لە هەر دەرفەتێکدا لە ئارادایە.

دۆخەکە ئاڵۆز و پێچەڵپێچە، بەڵام یەک شت ڕوونە ئەویش ئەمەیە: بە لاوازبوونی ئامرازەکانی هێزی کۆماری ئیسلامی، ڕووبەڕووبوونەوەی ئاسانتر و ئاسۆی گەیشتن بە ئامانج ڕوونتر دەبێت؛ لەم هاوکێشەیەدا، ئەرکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان و سەرجەم هێزە دژبەرەکانی ڕێژیمە کە بە هوشیاری و ئامادەیی تەواوەوە، خۆیان بۆ ڕێبەرایەتیکردنی ئەگەرە چاوەڕوانکراو و چاوەڕواننەکراوەکان ئامادە بکەن.

دەرەنجام

لە ٧ی ئۆکتۆبر بەم لاوە گلۆڵەی کۆماری ئیسلامی کەوتووەتە لێژی. ڕاستە لە شەڕی چل ڕۆژەدا، وێڕای ئەو زەرەر و زیانە زۆرانەی بە کۆماری ئیسلامی گەیشت، توانیان بەرگرییەیەک لە خۆیان بکەن، ئەمەش وەهمی مانەوەی پێدان و وایان زانی دەربازییان بووە، بەڵام لەدوای شەڕەکەوە، لە ئەنجامی بەرنامە و پلانی ئەمریکا و ئیسرائیلەوە، ئامرازەکانی هێزی کۆماری ئیسلامی یەک لەدوای یەک لاواز دەکرێن و لەدەستی دێنە دەر. تێپەڕینی کات لە زیانی کۆماری ئیسلامییە. دۆخەکە ئاڵۆز و پێچەڵپێچە، بەڵام یەک شت ڕوونە ئەویش ئەمەیە: بە لاوازبوونی ئامرازەکانی هێزی کۆماری ئیسلامی، ڕووبەڕووبوونەوەی ئاسانتر و ئاسۆی گەیشتن بە ئامانج ڕوونتر دەبێت؛ لەم هاوکێشەیەدا، ئەرکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان و سەرجەم هێزە دژبەرەکانی ڕێژیمە کە بە هوشیاری و ئامادەیی تەواوەوە، خۆیان بۆ ڕێبەرایەتیکردنی ئەگەرە چاوەڕوانکراو و چاوەڕواننەکراوەکان ئامادە بکەن.

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

ناسر باباخانی:

هێرشەکانی ٦ی ڕەزبەر، نیشانەی دەستەپاچەیی و داماویی کۆماری ئیسلامی بوو نەک بااڵدەستی

وتووێژ: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: لەم وتووێژەدا کە لەگەڵ شروۆکاری سیاسی کاک ناسرباباخانی ئەنجام دراوە، تیشک دەخرێتە سەر ڕەهەندە جیاوازکانی هێرشە مووشەکی و درۆنییەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر بنکە و بارەگاکانی حیزبەکانی ڕۆژهەاڵت لە هەرێمی کوردستان. باباخانی بە شیکردنەوەیەکی زانستییانە و سیاسی، پێشێلکارییەکانی سەروەریی خاکی عێراق و هەرێمی کوردستان لەلایەن تارانەوە هەڵسەنگاندووە و ئاماژە بەوە دەکات کە ئەم هێرشانە نیشانەی بااڵدەستیی ئەمنی نین، بەڵکوو گوزارشت لە دەستەپاچەیی و دامـاوی ڕێژیم لە بەرانبەر کۆنترۆڵکردنی شۆڕشی ژینا دەکەن. هەروەها ناوبراو تیشک دەخاتە سەر پەیوەندیی ئۆرگانیک و قووڵی نێوان شەقامی ڕاپەڕیو لەنێوخۆی کوردستان و هێزە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات، و جەخت لەوە دەکـاتـەوە کـە سـەرەڕای هەموو هەوڵێکی دەسەاڵت بۆ چەواشەکردنی گوتاری شۆڕشەکە و پچڕاندنی ئەم پەیوەندییە، هاوخەمی و هاوکاریی نێوان «شاخ و شار» ڕۆژ بە ڕۆژ پۆاڵییەنتر و بەرزتر دەبێتەوە.

لـە سۆنگـەی شیـکـاریـی زانستی سیاسییەوە، ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی چۆن گەیشتە ئەو ئەنجامەی کە هێرشی سەربازی بۆ سەر بنکەکانی حیزب لە قـەاڵی دێموکرات لە جەرگەی شۆڕشی ژینادا، دەتوانێت هاوکێشەی هێز لە نێوخۆی کوردستان بگۆڕێت؟ ئایا ئەم هەنگاوە نیشانەی بااڵدەستیی ئەمنی بوو یان گوزارشت بوو لە دەستەپاچەیی لە کۆنترۆڵکردنی شۆڕشە جەماوەرییەکەدا؟

کاتێک دەسەاڵتێکی سیاسیی جێگیر لە وڵاتێک، هێرشی دەرەکـی بۆ دەرەوەی سـنـوورەکـانـی خـۆی دەکـا، بـۆ سـەر ئۆپۆزیسیۆنێک کە دوور خـراوەتـەوە، ئـەو ئۆپـۆزیسـیـۆنـەی کـە دەمـێـک سااڵە شـەڕی چەکداری و ڕاستەوخۆی لەگەڵ دەسـەاڵت وەستاندووە، لە ڕاستیدا ئەمە ناکرێ وەک ئـامـرازێـک سـەیـر بکـرێ کە هاوکێشەی سیاسی لە نێوخۆدا گۆڕیوە. ڕێک بە پێچەوانەوە، چونکە بینیمان کە لە نێوخۆدا جۆرێک لە هاوڕایی، هاوتەریبی و جۆرێک لە هاوئاهەنگی لە نێوان خەڵکی نێوخۆ و هێزەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان لە دەرەوەی سنوورەکانی ڕۆژهەاڵت ساز بوو!

بەم واتایە کە لە ماوەی ئەم شۆڕشەدا بەردەوام دەبینیت جۆرێک لە پەیوەندییەکی پتەو لە نێوان خەڵک و حیزبەکاندا دیارە. بۆ وێنـە دەنگـەڵـبـڕیـن، خۆپێشاندان و مانگرتنەکان لە هەموو ئەم ماوەیەدا – کە پێمواید شەش یان حەوت جار ئەو داوایە هاتە گۆڕێ – خەڵک بێ سڵکردنەوە و بێ دووڵـی بـەدەم بـانـگـەوازی حیزبەکانەوە هاتن. بۆیە پێمواید لە ڕاستیدا ئەمە نەیتوانی هاوکێشەکە لە نێوخۆدا بگۆڕێ و مەبەستی کۆماری ئیسلامی زیاتر ئەوە بوو کە بڵێ ئـەم شـۆڕشـە لـە دەرەوەی سـنـوورەکـان لەلایەن هێزەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستانەوە ڕێنمایی دەکرێ و هان دەدرێ!

لـە ڕاسـتـیـدا ڕێـژیـم دەیـویـسـت بە «پەردەپۆشکردن و الدان» لە ئامانجەکانی شـۆڕش، زەیـنـی کـۆمـەڵـگـەی نـێـوخـۆ و بـەتـایـبـەتـی کـۆمـەڵـگـەی غـەیـرەکـوردی و هـەروەهـا کـۆمـەڵـگـەی نـێـودەوڵـەتـی بـەرەو ئاقارێکی تر بەرێ و بڵێ ئەمە کێشەیەکی ئەمنی–نەتەوەییە. ئەمە ئـەو لۆژیکە بوو بـۆ هێرشی درێـنـدانـە بـۆ سـەر بنکەکانی حیزبەکانی ڕۆژهـەاڵتـی کـوردسـتـان، کە پێمواید زیاتر لە حەفتا مووشەکی باڵیستیک و درۆنی خۆکوژ بەکار هاتن و لە ئەنجامیدا چەند کەسێک، تـەنـانـەت سـیڤیل، شـەهید بوون.

بۆیە من پێمواید ئەمە نیشانەی بااڵدەستیی ئەمنی نەبوو. دیارە لە باری سەربازییەوە تـۆ مـووشـەک و چـەکـوچـۆاڵت هـەیـە و دەتوانی بڵێی بە جۆرێک بااڵدەستیت، بەاڵم بااڵدەستیی ئەمنی بەو واتایەی کە بتوانی تەناهی و ئاسایش مسۆگەر بکەی، نا، نەبوو. هەروەک خۆشت لە کۆتایی پرسیارەکەتدا ئـامـاژەت پـێـکـردووە، گـوزارشـت بـوو لە جـۆرێـک دەسـتـەپـاچـەیـی و دامـاوی بۆ کۆنترۆڵکردنی شۆڕشەکە.

سـەیـر بکـە لـە شـەقـامـەکـان دروشـمـی «قاسملوو قاسملوو ڕێگات دەڕژەی هەیە» ببوو بە مۆتیڤی سەرەکی. کەوابوو زۆر ئاساییە کە خاوەنی ئەم دروشمە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە، بخرێتە بەر ڕەهێڵەی موشەک و درۆنی دەسەاڵتەوە. بۆیە من ئەو هێرشە – کە دیارە ئێستاش هـەر بـەردەوامـە، بـۆ وێنە لـە کاتێکدا کە شەڕ لە نێوان ئەمریکا و ئێران وەستاوە یان هێرشەکانی کە ئەوەی لەلای ئێمە پێی دەوترێ شەڕی «شەلم، کوێرم، ناپارێزم» بـۆ وڵاتـانـی کـەنـداویـش ڕاگـرتـووە، بـەاڵم لە هێرشکردنە سـەر بنکە و بارەگاکانی حـیـزبـەکـانـی ڕۆژهـەاڵتـی کـوردسـتـان نەوەستاوە – ئەمە نیشاندەری ئەوەیە کە کێشەی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ پرسی کورد کێشەیەکی جەوهەرییە و هەر بۆیە ئێستاش بەردەوامە.

کـۆمـاری ئیسلامی هەمیشە هەوڵی داوە ڕاپەڕینە ڕەوا و جەماوەرییەکانی نێوخۆ وەکوو «بزووتنەوەیەکی هاندراو لە دەرەوە» یان «دابەشکاری» فۆرمۆڵە بـکـات. هێرشی ٦ی ڕەزبـەر تـا چـەند هەوڵێک بوو بۆ چەواشەکاریی گوتاری شۆڕشی ژینا و گۆڕینی نێراتیڤی شەقام بۆ شەڕی چەکداری و ئەمنی؟

ئەمە ئەو قەوانە کۆنەیە کە ئێتر پێمواید لەنێو کـۆڕ و کـۆبـوونـەوە سیاسییەکاندا بە تـەواوی سـواوە، بە حوکمی ئـەوەی کە لە گوتاری کۆماری ئیسلامیدا بـەردەوام هـەنـدێـک کـلیـلـەوشـە و مـۆتـیـڤ هـەن کە بـەردەوام دووبـارە دەبـنـەوە. تـەنـانـەت کەسێکی وەک خامنەیی، ئەگەر لەبیرمان بێ، بەردەوام لە قسەکانیدا وشەی «دوژمن»ی بەکار دەبرد و باسی لەوە دەکرد کە ئەوەی لە نێوخۆدا وەک خۆپیشاندان ڕووی دەدا، هۆکارەکە و هـانـدەرەکـەی دوژمـنـە! بۆیە سیاسەتەکە لەسەر بنەمای چەواشەکردنی گوتاری شۆڕش بوو، بە چ واتایەک؟

بـەو واتـایـەی کـە ئـەگـەر تـۆ سـەیـری ڕاگەیەندراوەکانی سپای پاسداران و میدیای حکوومەت بکەی، ئەو هێرشەیان وەکوو لێدانی بنکەی تیرۆریستی پێناسە دەکرد و دەیانگوت ئەم بنکانە بەرپرسی سازبوونی لەمەترسیکەوتنی ئاسایشی نەتەوەیین و سەرچاوەی ئەم ڕاپەڕین و شۆڕشە هێزە سیاسییەکانی کوردستانن.

دیارە ئەم فۆرمۆلەکردنە، فۆرمۆلەیەکی لـەمـێـژیـنـەیـە؛ واتـە سـەرجـەم ئـەم وردەبـزووتـنـەوانـەی لە نێوخۆدا سەریان هەڵداوە بەتایبەتی لە کوردستان، بەردەوام دەسەاڵت هەوڵی داوە بە جۆرێک هاوتایان بکا لەگەڵ هاندراوی دەرەوە، تەنانەت ئەو چەمکەی پێی دەوترێ تەجزیەتەڵەبی یان جیاخوازی، بۆیە هەمیشە ئەو فۆرمۆاسیۆنە بوونی هەبووە و ئێستاش هەر هەیە!

لە ڕاستیدا ئامانجەکەشی هەر ئەوە بوو؛ تۆ کاتێک دێی شۆڕشی «ژن، ژیان، ئازادی» پێناسە دەکەی و ئێلیمانە گرینگەکانی لێ هەڵدەکرێنی، دەبینی کە ڕاستە ئەم شۆڕشە بـە شـەهیدبوونی کێژۆڵەیەکی کـورد لە تاران دەستی پێکرد و لە گۆڕستانی ئایچی خەڵک دروشمی «ژن، ژیان، ئازادی»یان بـەرز کـردەوە، بـەاڵم دواجـار لە هەناوی بزووتنەوەی نەتەوەییدا جێ دەگرێ!

بـۆیـە دەسـەاڵت بـە تـەواوی هـێـزەوە خەریکە گوتاری شۆڕشی ژینا چەواشە بکا. هـۆکـارە سـەرەکییەکەی وەک باسم کـرد دەگـەڕێـتـەوە سـەر ئـەوەی کـە ئـەم شۆڕشەی کە سازبوو، لە ڕاستیدا ناکرێ وەک شۆڕشێکی تەریککەوتوو یان ئێزۆلە لە گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی سەیر بکەی. واتە ئەو ویست و خواستەی کە لە شـۆڕشـی «ژن، ژیـان، ئـازادی»دا بەدی دەکرا بەتایبەتی لە کوردستان، هەر ئـەو کلیلەوشانەن کە لەنێو بزووتنەوە گـەورەکـەدا، کـە بـزووتـنـەوەی نەتەوەیی کوردییە – و ئـەو گـوتـارە دەکـرێ بڵێین بەجۆرێک هەڵگرەکەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە – بەدی دەکرا.

کەوابوو ئەم شۆڕشە سـەرەڕای ئەوەی کە سەرانسەری ئێرانی گرتەوە و تەنانەت تەشەنەی کرد بۆ دەرەوەی سنوورەکان، بە حوکمی ئەوەی کە لە هەناو و پێناسەی خۆیدا لە گوتاری بزووتنەوەی نەتەوەیی کـوردی زۆر نزیکە، ئـەوە بـوو کە ڕێژیم هـەوڵـی دا، وەکـوو ئـامـاژەم پێکرد لە پرسیاری پێشووشدا، ئاراستەکە بـەرەو شـەڕی چـەکـداری ببات و جلوبەرگێکی ئەمنی لەبەر ئەم شۆڕشە بکا بۆ ئەوەی کە دەستی ئاوااڵتر بێت لە نێوخۆی وڵات و لە ڕۆژهەاڵتی کوردستان بۆ سەرکوتی زیاتر.

بـۆیـە ئـەمـە قـەوانـێـکـی کـۆنـە، فۆرمۆاسیۆنەکە هـەمـان فۆرمۆاسیۆنە و هـەرچـەشـنـە بـزووتـنـەوەیـەک وەک بزووتنەوەیەکی سەر بە هاندەری دەرەکی سەیر دەکـا، و مەبەستەکە ئـەوە بـوو کە ئەم شۆڕشە کە بەشێوەیەکی مەدەنییانە دەستی پێکرد و تەنانەت درێژەی هەبوو، بەرەبەرە ئەوە کۆماری ئیسلامی بوو کە زیاتر تووندوتیژی لەخۆی نیشان دا و بووە هۆکارێک بۆ ئەوەی کە شۆڕشەکە بەرەو دۆخێکی خوێناوی بڕوا تا وا پێناسەی بکات کە ئەوە هاندەرانی دەرەکین ئەم شۆڕشە بەڕێوە دەبەن.

ئەم هێرشە مووشەکییە لە ڕوانگەی مافی نێودەوڵەتی و پێگەی ژیۆپۆلیتیکی هەرێمی کوردستانەوە چۆن شرۆڤە دەکەن؟ ئایا ڕێژیم توانی لە بۆشایی دیپلۆماسی و ئەمنیی ناوچەکە کەڵک وەربگرێت، یان ئەکتەرە هەرێمی و نێودەوڵەتییەکان تا ڕادەیەک ئامادەیی نیشاندانی کاردانەوەی جیدییان نەبوو؟

ئەمە زۆر پرسیاری چاکە، بە حوکمی ئـەوەی کە بەڵێ، لە پێش هەموو شتێکدا دەتـوانـیـن بـڵـێـین لـە ڕوانـگـەی مـافـی نێودەوڵەتییەوە، هێرشەکە پێشێلکردنی سـەروەریی سیاسیی عێراق و هەرێمی کوردستان بوو، ئەمە هیچ شک و گومانی تێدا نییە. دیـارە بەپێی ئـەو ڕاپـۆرتـانـەی کە لـەلایـەن ڕێکخراوەکانی چاوەدێریی مافی مرۆڤەوە ئاماژەیان پێ کرا، شوێنی مەدەنیش هێرشی کراوەتە سەر، کە ئەمە بەخۆی چیرۆکێکی تایبەت بەخۆی هەیە کە چۆن دەکرا بەرامبەر بە هێرشێکی لەم چەشنە لەباری یاسایی و مافی مرۆڤەوە بوەستێت!

بـەاڵم ئـەوەی ڕاستی بێت، کۆماری ئیسلامیی ئێران ئەمە یەکەم جاری نییە کە بەم شێوازە تەواوی یاسا نێودەوڵەتییەکان و مافە نێونەتەوەییەکان پێشێل دەکا؛ ئەمە لە سەرەتای هاتنەسەرکارییەوە بە شێوازی جۆراوجۆر دەبینرێ. ئەوەی کە شوێنێک وەکوو وڵاتێک بە ناوی عێراق و هەرێمی کوردستان، کە یەکەیەکی دانپێنراوە لە باری نێونەتەوەیی و نێودەوڵەتییەوە، دەکرێتە ئامانج، لە ڕاستیدا دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی کە عێراقێکی الواز هەیە و هەرێمێکت هەیە کە توانای بەرگریکردنی لە خۆی نییە، واتـە وڵامـی سـەربـازیـی هاوسـەنـگـی پێ نییە و لەو کاتیشدا سەرنجەکان لە باری نێودەوڵەتییەوە زیاتر لەسەر ئۆکراین و پرسی ناوکی بوو.

با لـە کـەوانـەیـەکـیشدا بـاس بکـەین کە ئێستا کە ئێمە خەریکی ئەو گفتوگۆیەین، بە حوکمی ئـەوەی ئـەمریکا عێراقی چۆڵ کرد و دواییـن سـەربـازەکـانی لە هەرێمی کوردستان ڕۆیشتن، نیگەرانی و مەترسیی ئەوە هەیە کە جێپێی کۆماری ئیسلامی لە نێوخۆی عێراقدا قایمتر بێت. ئەمە دەبێتە هۆکارێک بۆ ئەوەی کە هێزمۆنیی کۆماری ئیسلامی بەسەر عێراقدا زیاتر مسۆگەر بێت، بە حوکمی ئـەوەی کە حکوومەتێکی شیعییش وەکـوو هەمیشە لەسـەر کـارە، و ئەمە بە بڕوای من لە داهاتوودا ئەگەر نەڵێین مەترسی، سەرئێشەی جیدی بۆ سەر هەرێمی کوردستانیش ساز دەکا!

بۆیە بە گشتی دەتوانم بڵێم ئـەوەی کە ڕووی دا، هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە سەر ئەوەی کە عێراق بە تەواوی لەژێر هێزمۆنیی کـۆمـاری ئـیـسـلامـیـدایـە، هـەرێـم تـوانـای سەربازی و هێزی هاوسەنگی نییە کە لە بـەرامـبـەر کۆماری ئیسلامیدا ڕابوەستێت، و دنیای دەرەوەش (بەتایبەتی ئەمریکا و ئـوروپـا) سـەرنجیان لەسـەر پرسەکانی دیکە بوو؛ وەکوو پرسی ناوکیی ئێران و هەروەها پرسی ئۆکراین.

سـەرسـووڕهێنـەرە لە ماوەی ئەم شەڕەی دواییدا – چل ڕۆژە، دوازدە ڕۆژە و ئەو هەڕەشانەی ئێران و ئەمریکا و ئیسرائیل لە یەکتری دەکەن – زۆر بە دەگمەن باسی مافی مرۆڤ لە نێوخۆی ئێراندا دەکرێ.

ئـەوەی کـە لـە کـۆتـایـی وڵامـی ئـەم پرسیارەتدا دەمـەوێ ئاماژەی پێ بکەم ڕەنگە بـۆت سـەرنـجڕاکێش بێت، نیکی هێیلی باڵوێزی ئەوکاتی ئەمریکا لە نەتەوە یەکگرتووەکان، لە پاش هێرشی دڕندانەی کۆماری ئیسلامی، بۆ یەکەم جار ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی لە سەحنی نەتەوە یەکگرتووەکاندا هێنا گۆڕێ و باسی لەوە کرد کە چەند کەسێک شەهید بوون. ئەمە دەیتوانی پۆتانسیەلێکی زۆر باش بێ بۆ ئەوەی لە کۆڕ و کۆبوونەوە نێودەوڵەتییەکاندا بەدواداچوونی بۆ بکرێ، بەاڵم بەهەرحاڵ بەدواداچوونی بۆ نەکرا و پشتگوێ خرا. ڕاستە دنیا سەرنجی نەدا سەر ئەم تاوانەی کە کۆماری ئیسلامی کـردی، بـەاڵم بۆخۆشمان دەمانتوانی بەڕاستی زیاتر کاریگەر بین و زیاتر ئەو دەرفەتە لە کۆڕ و کۆبوونەوەکانی مافی مرۆڤدا بوروژێنین کە بەداخەوە نەکرا.

هێرشەکە ئامانجی لێکترازانی پەیوەندیی نێوان سەرکردایەتیی حیزب و شەقامی ڕاپەڕیو بوو؛ بەاڵم لە کاردانەوەکاندا بەپێچەوانەوە هاوپەیوەندییەکی بەهێزتر بینرا. لە ڕوانگەی ئێوەوە ئەم دیاردەیە چۆن شرۆڤە دەکرێت و هۆکاری شکستخواردنی حیساباتی ئەمنیی ڕێژیم لەم خاڵەدا چی بوو؟

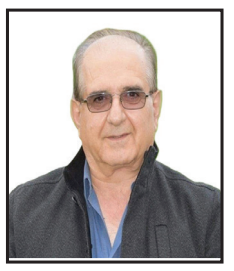
لەو کاتەوە کۆماری ئیسلامی هاتووەتە سەر کار، بەردەوام ئامانجەکەی ئەوە بووە کە پەیوەندیی نێوان ڕێبەرایەتیی حیزب یان بزووتنەوەی نەتەوەیی لەگەڵ شەقامی ڕاپەڕیو بپچڕێنێ. بەتایبەتی لە دۆخێکی نائاساییدا کە شەقام هەڵدەستێ، جۆرێک پەیوەندیی «ئەمئەویتی» ساز دەبـێ؛ واتـە هـەر کـات شـەقـام ڕادەپـەڕێ لەوبەرێشەوە حیزبەکان دەکەونە جموجۆڵ، و بەپێچەوانەوە، کاتێک دەبینی بۆ وێنە شۆڕش لە هەشتاکاندا لە لووتکەدایە، ئەوا خەڵکیش بە هەمان شێوە دەبنە پاڵپشت و یارمەتیدەری هێزی پێشمەرگە.

ئـەو هـەڵـەحـیـسـابـاتـییـەی کـە کـۆمـاری ئیسلامی بـەردەوام کردوویەتی لەوێشدا ڕەنگی داوەتەوە. کێشەکە لەسەر ئەوە بوو کە نەیدەتوانی – یان لە ڕاستیدا باشتر وایە بڵێم دەیزانی کە – ئەو سەرهەڵدانە لـە نـێـوخـۆی وڵاتـدا لـەگـەڵ ڕێـبـەرایـەتـیدا پەیوەندییەکی ئۆرگانیکی هەیە؛ نـەک لە باری ڕێکخراوەییەوە...

دریژەی بۆ الپەڕەی: ١١

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

ئازاری کوردبوون لە وڵاتێکدا بە ناوی ئێران!

هەیاس کاردۆ

ڕەگەزپەرستی و هەڵاواردنی کۆمەڵایەتی دەنێو هەر کۆمەڵگەیەکدا، بەردی بناغەی لێکترازان و چەندەستەییە. هەستی لێک جیاکردنەوە، چ ڕەنگی دینی و ئایینی هەبێ، چ لە قالبی نەتەوە، نژاد، زمان، ڕەنگ و جینسدا خۆی بنوێنێ، ماکەی ئازاوە و دووبەرەکییە و لە ئاکامدا کۆمەڵگە بەرەو ئاقاری کێشە و ئاڵۆزی دەبا. ئەوانەی بۆ گەورە نیشاندانی خۆیان دەفکری چووککردنەوەی خەڵکی دیکەدان، درەنگ یا زوو ئاکامی مالوێرانکەریی ئەو هەڵوێستە دەبینن. ئەو هەستە نگریسە کاتێک مەترسیدارتر دەبێ کە ڕاستەوخۆ لە لایەن دەسەڵاتی سیاسیی وڵاتەوە بەڕێوە بچێ، یان بە پشتیوانیی ئەو لەدژی لایەنی دیکەدا بکرێتە کردەیی. لەو حاڵەتەدا کۆمەڵگەش بەپێی ئەو دیتنە دابەش دەکرێ و ئیتر مەجاڵێک بۆ پێکەوەژیانی ئاشتییانە و هێمنانە نامێنێتەوە.

بەداخەوە بەشێک لە دانیشتووانی ئێران ئەزموونی تاڵ و زیانهێنەری زۆریان لەو بارەوە هەیە. گەلی کورد بەرچاوترینی ئەو لایەنانەیە کە بە ناشیرینترین شکڵی مومکین تامی ئەو هەڵاواردن و بێڕێزییانەی چێشتووە. هەرچەند نەتەوەی بااڵدەست، وڵاتی ئێران بە لانکەی شارستانەتی و پێکەوەژیانی ئاشتییانە پێناسە دەکا، بەاڵم بەپێی هەموو پێوەرەکانی ئەمڕۆیی، هیچ نیشانەیەکی شارستانەتی دە ڕوانگە و هەڵوێستی بەشی بااڵدەستی نێو ئەو کۆمەڵگەیەدا بەدی ناکرێ. ئازارێک کە نەتەوەی کورد لە ئێران بە دەست بێڕێزی و بە چووککرتنەوە چێشتوویەتی لەبڕانەهاتووە. بە درێژایی ساڵانی ڕابردوو، چ لەژێر دەسەاڵتی ڕەشی کۆماری ئیسالمیدا و چ بەر لەویش، خەڵکی کوردستان هیچکات هەستی بە هاووڵاتیی دەرەجە یەک نەکردووە. ئەو هەستە ناخۆشە بەجۆرێک دەگەڵ ژیان و گوزەرانی خەڵک ئاوێتە بووە کە مەجالی هەناسەکێشانی لێ بڕیوە.

ئازاری کوردبوون لە ئێران، تەنیا ئازاری جیسمی و ئێشی جەستەیی نییە. هەرچەند لەو بەشەدا کورد پشکی شێری پێ براوە و بەردەوام خوێن لە جەستەی دەچۆڕێ، بەاڵم ئازارە دەروونی و ڕەوانییەکانی کە لە ئاکامی ئەو هەڵاواردنەدا وێی کەوتووە یەکجار بەژانترە. ئازاری جەستەیی بە خۆڕاگری و کۆڵنەدان کەم دەکرێتەوە، بەاڵم ئازاری دەروونی چونکە بەردەوامیی هەیە و دەگەڵ ژیانی ڕۆژانە تێکەاڵ، ساڕێژبوونەوەی ئەستەمە.

با نموونەیەکی دیار و ناسراوی ئەو بواره باس بکەین: لە شاری سەقزی ڕۆژهەاڵتی کوردستان، ساڵانێک پێش کچێک لە دایک دەبێ. وەک هەر کوردێکی دیکە، بنەماڵەی ئەو کچەش پێیان خۆشە ناوێکی کوردی بۆ کۆرپەکەیان دیاری بکەن. بە بڕیاری دایک و باب، ژینا دەبێتە ناسنامەی ژیانی ئەو کچە و ئیتر هەموو خزم و ناسیاوان بەو ناوە بانگی دەکەن. بەاڵم کاتێک کار دەکەوێتە سەر سەبتی ئەو ناوە لە ئیدارەی پێوەندیداری حکوومەتیدا، مەسیری داستان دەگۆڕدرێ. شتێک بە ناوی ژینا دە فەرهەنگی لۆغاتی زمانی زاڵی سەر کۆمەڵگەی ئێراندا وجوودی نییە و هەر بۆیە بنەماڵە دەبێ ناوێکی دیکەی بۆ دیاری بکەن. سەرەنجام و بە ئیجبار «مهسا»ی مانادار لە زمانی فارسیدا وەپاڵ ئەو نەمامەی کورد دەدرێ. لەوە بەدوا بۆ هەموو ژیانی کورتی ئەو کێژۆڵە نازدارەی کورد، دوو ناو، بە دوو مانا و دوو پاشخانی جیاوازەوە تێکەڵی ژیانی ڕۆژانەی دەبێ. لە ماڵەوە ژینایە و لە قوتابخانە «مهسا». دایک بە ژینا بانگی دەکا و مامۆستا بە «مهسا». هەر لێرەوە یەکەمین هەنگاوەکانی هەڵاواردن و کوردئازاری دەست پێدەکا.

ژینای کورد و «مهسا»ی حکوومەتی بە دوو ناوی جیاوازەوە پێ دەگرێ و تێکەڵی دەرد و ڕەنجی لەبڕانەهاتووی نێو کۆمەڵگە دەبێ. ئینجا بە هۆی ژنبوونیشییەوە دەکەوێتە بەر جۆرێکی دەردهێنەرتری هەڵاواردن و لەو بارەشەوە ئەوەی بێحورمەتییە پێی دەکرێ. سەرەنجام لە تەمەنێکدا کە تازە خەریک بوو گوڵی تەمەنی خونچە بکا و باخچەی کۆمەڵگە بڕازێنێتەوە، لە سەفەرێکیدا بۆ پایتەختی وڵات بە تاوانی بێ بنەمای «نەپۆشینی دروستی حیجاب» لە لایەن هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمەوە دەگیرێ و لە ژێر ئەشکەنجەدا گیان لە دەست دەدا.

هەتا ئێرە ژیان و مەرگی ژینا ئەمینی، نموونەی ژیانی تاڵ و تفتی زۆر کچ و کوڕی دیکەی کورد کە هەم ئازاری دەروونی دەچێژن و هەم جەستە و لەشیان دەکەوێتە ژێر ئەشکەنجە و تەنانەت گیانیشیان لێ دەستدێندرێ. بەاڵم مەرگی ژینا الپەڕەیەکی نوێی لە میژووی خەبات و بەرخۆدانی کۆمەاڵنی خەڵکی کوردستان و بەدوای ئەویشدا خەڵکی کۆی ئێران بەدژی سەرەڕۆیی و زۆرداری هەڵدایەوە. ئەو بزووتنەوە بەهێز و جەماوەرییەی کە بە «ژن، ژیان، ئازادی» ناوی دەرکرد، هەموو ئێرانی گرتەوە، سنوورەکانی بڕی و بۆ ماوەیەکی زۆر خەوی لە چاوی دەسەاڵتدارانی ڕەشپەرست ڕەواند، بەدوای کوشتنی بێڕەحمانەی ئەو کچە کوردە خۆشینەدیوەدا سەری هەاڵدا. لە ڕاستیدا دەکرێ بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی بە یەکەم و بەهێزترین بزووتنەوەی سیاسی–کۆمەاڵیەتیی هاوچەرخی ئێران بزانین کە هەم لە ئاست بەشداریی جەماوەرییەوە و هەم لە باری ڕێکخەرییەوە دیتراوە.

هەرچەند بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی بە داخەوە نەیتوانی درێژەی هەبێ و بە هەموو ئامانجەکانی خۆی بگا، بەو حاڵەش هەم توانی حیجابی زۆرەملی کاڵ کاتەوە و ڕۆڵی واقیعیی ژنان لە خەبات و چاالکیدا زیاتر دەربخا، هەم لەوەش گرینگتر کۆمەڵگەی کوردستانی یەکگرتووتر و چاوکراوەتر کرد. لەو کاتەوە تا ئێستا کە چوار ساڵ بەسەر شەهیدبوونی ژینای کورددا تێدەپەڕێ، هەموو ساڵێ کۆمەاڵنی خەڵکی کوردستان لە ساڵیادی کۆچیدا لە ڕێگای جۆراوجۆرەوە و یەک لەوان مانگرتنی گشتی، یادی دەکەن و هاوسۆزیی خۆیان دەردەبڕن. هەر وەک دیتمان ئەمساڵیش بە بۆنەی تێپەڕینی چوار ساڵ بەسەر شەهیدکردنی ژینای بێتاواندا و لەسەر داوای هاوپەیمانیی شەش لایەنی سیاسیی کوردستانییەوە خەڵکی زۆربەی شارەکانی کوردستان دەستیان بە مانگرتن کرد و بەمجۆرە ناڕەزایەتیی زیاتری خۆیان بە ڕێژیمی کۆماری ئیسالمی نیشان دا.

ئەو شەپۆلە هاوخەباتی و هاوپێوەندییەی خەڵکی کوردستان لە چوارساڵەی بزووتنەوەی ژیناندا، جارێکی دیکە ڕووی دزێوی شۆڤێنیزمی دەسەاڵتدار لە الیەک و فاشیزمی چاوەڕێی دەسەاڵتی ئێرانی نمایش کردەوە. هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم دیسان وەک هەمیشە بەربوونە گرتن و تۆقاندنی خەڵک و بە دووپاتکردنەوەی تۆمەتی «تەجزیەتەڵەبی» لە چەکی فاشیزمی مەزنیخوازیی ئێرانیگەری لە دژی بزووتنەوەی ڕەوای خەڵکی کوردستان کەڵکی وەرگرت. دەسەاڵتدارانی ڕێژیم کە بە درێژایی ساڵانی ڕابردوو سەرەتا بە چەکی مەزهەب و دواتر گەرانەوە بۆ مەزنیخوازیی نەتەوەیی لەبەرامەر ویستی مافخوازانەی کورد ڕاوەستاون، ئەم ڕۆژانە زیاتر لە پێشوو لەو چەکە مەترسیدارە کەڵک وەردەگرن. ڕێژیم کە هیچ ڕێگایەک نەماوە لە دژی مان و مەوجوودییەتی کورد تاقی نەکاتەوە، ئێستا بە ئاشکرا بێڕێزی بە پیرۆزییەکانی کورد دەکا و بێحورمەتیی گەیاندووەتە ئەوپەڕی خۆی. لەو پێوەندییەدا بیرەوەریی شەهیدبوونی ژینا کێچی خستە کەوڵییەوە و دیسان بیانووی کوردئازاریی دیکەی دیتەوە.

هەر وەک دیتمان پاش مانگرتنی گشتیی خەڵکی کوردستان، بنەماڵەی ژینا ئەمینی لە پەیامێکی ڤیدیۆییدا سوپاسی هاودەردی و هاوسۆزیی خەڵکی دڵسۆزی کوردستانی کرد کە خوێنی بە ناحەق ڕژاوی کچەکەیان لەبیر نەکردووە. ئەو پەیامە هەرچەند سادە و هەڵقوواڵوی دەردی بنەماڵەیەکی داغدار بوو، بۆ دوژمنانی یەکگرتوویی کورد وەک پەیامێکی مەترسیدار حیسابی بۆ کرا. هەر بۆیە زوو وەخۆ کەوتن و بۆ پێشگیری لە باڵوبوونەوەی پەیامەکە و کاریگەرییەکانی، هەرچی بۆیان کرا کردیان. لە الیەک هێزی سەرکوتکەر وەگیانی خەڵک کەوتن و دەستیان بە گرتن و ڕاونان کرد و لە الیەکی دیکەش سەدان فاشیستی دژەکوردی ناسراو و نەناسراو کەوتنە بێڕێزی بەو بنەماڵە داغدارە و ئەوەی شیاوی خۆیان بوو وەپاڵیان دا.

جگە لە دەسەاڵتی زاڵ و شۆڤێنیزمی نێوخۆیی، فاشیزمی چاوەڕێی گەیشتن بە دەسەاڵتیش لەو بارەوە بێکار دانەنیشت. ئەوانەی دە جلی وتووکراوی ئوروواپاییدا باسی ئێرانی سێکۆاڵری دوای کۆماری ئیسالمی دەکەن، بۆ دژایەتی دەگەڵ کورد چەند هەنگاوێش لە ڕێژیم چوونە پێش. پاشماوەکانی نیزامی نگریسی شایەتی کە بە دروشمی یەک وڵات، یەک ئاڵا و یەک ڕێبەر خەونی گەڕانەوە بۆ سەر تەختی دەسەاڵتیان هەیە، دژایەتی دەگەڵ مافەکانی کوردیان وەک ئەرکی هەنووکەیی داناوە. ئەوان تەنیا بە گۆڕینی ناوی ژینا بۆ «مهسا» قایل نابن، بگرە دەخوازن بنەچەکی بنەماڵەیشی بسڕنەوە و تەنانەت حەق بە باوکی نەدەن وەک کچی خۆی باسی بکا. فاشیستە چاوچنۆکان دەیانەوێ ژینای کورد بکەنە «مهسا»ی ئێران و لە زێد و شار و وڵاتی خۆی دابڕێن. دەیانەوێ بەرگی ڕەگەزپەرستانەی ئێرانیگەری بەبەردا بکەن و وەک چۆن میژوویەکی درۆینیان بۆ ئێران ساز کردووە، لەم ڕووداوەش درۆیەکی دیکە بخەنە سەر میژووی درۆینیان.

فاشیستەکان بەوە تووڕەن کە باوکی ژینا بە زمانی کوردی سوپاسی خەڵکی کوردستانی کردووە کە لە یادی شەهیدبوونی کچەکەیدا مانیان گرتووە. ئەوان ئەو پەیامە کورتەیان پێ تەحەممول نەکراوە و الفاوی تۆمەت و بێڕێزییان وەڕێ خستووە. دەڵێن «مهسا» کچی ئێرانە و نابێ بخرێتە قەوارەیەکی چووکەترەوە. دەڵێن نابێ بە ناوی ژینا بانگ بکرێ، جلی کوردی بکرێتە بەر و بە زمانی غەیری فارسی باسی لەسەر بکرێ. دەڵێن دەبێ دە ئاڵای شێروخورشیدنیشانەوە بپێچرێ و بە درووشمی «خودا، شا، مەیهەن» یادی بکرێ. ئەو فاشیستانە هێندە داخلەدڵن کە تەنانەت منەتی ئەوەندە هاتنە سەر شەقامەشیان بۆ دژایەتی دەگەڵ کۆماری ئیسالمی بە سەر بنەماڵەی ژینادا دەکەن و دەڵێن ئێمە بە خاتری کچێکی ئێرانی ناڕەزاییمان دەربڕی، نەک کچێکی «تەجزیەتەڵەب». ئەو فاشیستانە هەر لە ئێستاوە خەت و نیشان بۆ کورد دەکێشن و هەڕەشەی ئەوە دەکەن ئێرانی داهاتوو جێگای هیچ مافخوازییەکی نەتەوەیی تێدا نییە.

نموونەی ژیان و مەرگی ژینا و ئەو ئازارانەی دوای مەرگیشی بنەماڵەکەی و خەڵکی کوردستان دەیکێشن، پێمان دەڵێ ئازاری کوردبوون هەتا چ ڕادەیەکە. ژیان لە کۆمەڵگەیەکدا کە هەستی پاکتاوی مەزهەبی، نەتەوەیی، زمانی، جینسی و هی دیکەی تێدایە، مەرگەساتە. کورد دەو مەرگەساتەدا دەژی. بۆ خۆڕزگارکردن لەو مەرگەساتە، جگە لە درێژەی خەباتێکی یەکگرتوانە و ماندار ڕێگایەکی دیکەمان نییە. بۆ ئەوەی هیچی دیکە ژیناکانمان بێناز نەمرن و بنەماڵەکانیان بێحورمەتییان پێ نەکرێ، لەسەرمانە وەخۆ بێینەوە. دەنگی پێی فاشیزمی مەزنیخوازیی ئێرانی لە بن گوێمانە.

درێژەی بابەتی:

لە پەراوێزی قسەکانی مەسعوود پزشکیان لە ٨١مین کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا

... بەڵکوو بەردەوام بۆ قەیرانخوڵقێنی بووە. ڕێژیمی ئێران لە ماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئاگری شەڕێکی ماڵوێرانکەری هەڵگیرساندووە و شەڕی بە وڵاتانی ناوچەکە فرۆشتووە؛ ئەگەر دانبەخۆداگرتنی وڵاتانی دراوسێ نەبووایە شەڕەکە زۆر لەمە پتر تەشەنەی دەسەند. کردەوەکانی ڕێژیم سەلمێنەری ئەو ڕاستییەن کە تاران هەرگیز دراوسێیی بەهێز و سەربەخۆی ناوێت، بەڵکوو دراوسێی لاواز و بێئیرادەی دەوێت تا خۆی ببێتە باڵادەست و کوێخای ناوچەکە.

ناوبراو دەڵێت: «پرسی فەلەستین لە ناوچەکەدا دەبێت لە ڕێگەی خەڵک و وڵاتانی ناوچەکە چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوە، ئەو کات ئاسایش دێتە ئاراوە». پزشکیان لێرەشدا خۆی لە نەزانی دەدات؛ دەنا چۆن دەکرێت باس لە ئاشتی بکرێت لە کاتێکدا دەیان ساڵە نکۆڵی لە مافە ڕەواکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەاڵتی نێوەڕاستدا دەکرێت؟! هەتا پرسی کورد و سەرجەم پرسە سیاسی، نەتەوەیی و یاساییەکان بە شێوەیەکی دادپەروەرانە چارەسەر نەکرێن و دێموکراسی باڵ بەسەر ناوچەکەدا نەکێشێت، ئاسایش جێگیر نابێت؛ ئەمەش بە مانەوەی کۆماری ئیسالمیی ئێران هەرگیز وەدی نایەت.

پزشکیان بە درێژایی قسەکانی ڕۆڵی قوربانیی گێڕا و شەڕەنگێزییەکانی بە مافی بەرگریکردن لە خۆ لەقەڵەم دا؛ بانگەشەی دادپەروەری، ئاسایش و خۆشگوزەرانیی لە ڕێگەی دیالۆگەوە دەکرد و ڕەخنەی لە سیاسەتی دووفاقەی نێودەوڵەتی دەگرت. لە کاتێکدا چەواشەکاری، درۆ و بێئەخالقیی سیاسی، جەوهەری سەرەکیی مانەوەی ئەو ڕێژیمەن. بە کورتی، پزشکیان پەنای بۆ هەموو تەڵەکەیەکی سیاسی برد تا دەرچەیەک بۆ دەربازکردنی ڕێژیم لە قەیرانی داڕمان بدۆزێتەوە.

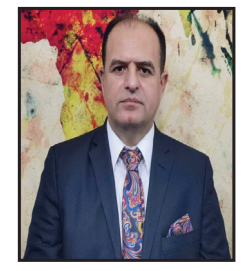
بەڕێز پزشکیان!

هەموو ئەو دادپەروەری و گفتوگۆیەی تۆ ئەمڕۆ بۆ پاراستنی ڕێژیمەکەت هانای بۆ دەبەیت، زیاتر لە ٤٧ ساڵە گەلی کورد لە ئێراندا بە ئیرادەیەکی پۆاڵیینەوە خەباتی بۆ دەکات. دیالۆگ و گفتوگۆ بۆ چارەسەری بابەتە سیاسی و یاساییەکان، هەمیشە ڕێگەی ڕەوای هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان بووە کە بەداخەوە تاران گوێی لێ نەگرت؛ بەڵکوو وەاڵمی دەستی ئاشتیخوازیی گەلی کورد بە فەرمانی جیهادی خومەینی، هێرشی سەربازی بۆ سەر شار و گوندەکانی کوردستان و تێرۆرکردنی سەرکردە و تێکۆشەرانی کورد درایەوە.

لە کۆتاییدا بە بڕوای من، پزشکیان لەو سەفەرەدا هیچی نوێی پێ نەبوو بۆ خستنەڕوو و کەم کەسیش هەبوون وتەکانی بە جدی وەربگرن؛ بۆیە لەم گەشتەدا بە تەواوی دەستبەتاڵ و بێدەستکەوت گەڕایەوە.

• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦
کوردستان

سیاسەت بە وشەکانەوە دەست پێ دەکات

ئازاد مستۆفی

لە ململانێ سیاسییەکاندا، وشەکان تەنیا ئامرازێک نین بۆ وەسفکردن، بەڵکوو لە زۆر حاڵەتدا، خۆیان گۆڕەپانی ململانێکانن. خەباتی سیاسی تەنیا ململانێی دەسەڵات نییە، ململانێیە بۆ پێناسەکردنی چەمکەکانیش. هەموو پێکهاتەیەکی سیاسی هەوڵ دەدات بە زمانی فەرمی و یاسایی و گشتی، شرۆڤەی واقیعی خۆی بکات؛ بۆیە تێرمینۆلۆژیی سیاسی بەشێکە لە ژێرخانی فیکریی خەباتی سیاسی. وشیاری لە تێرمینۆلۆژیی سیاسی نابێت بە بابەتی دیکۆراتی لە زانستی وێژەییدا هەژمار بکرێت. لە دیالۆگ، ناکۆکی و دانوستانە سیاسییەکان، هەڵبژاردنەکان، دارشتنی دەستوور، ڕێککەوتنە ئینتقاللییەکان و گرێبەستە سیاسی و مەدەنییەکاندا، وشەکان کۆمەڵێک ماف و پابەندبوون و دەسەڵات هەڵدەگرن. وشەیەک دەتوانێت داواکارییەک سنووردار بکات بۆ ئاستی مافی تاک یان بەرزی بکاتەوە بۆ ئاستی مافی بەکۆمەڵ، دەتوانێت ئاماژە بە پرسێکی ئیداری یان سیاسی بکات، هەروەها دەتوانێت کۆمەڵگەیەک بە سادەیی وەک کۆمەڵێک هاوواڵاتی یان وەک یەکەیەکی بەکۆمەڵ کە شوناس و داواکاریی سیاسیی هەبێت، پێناسە بکات.

بۆیە یەکێک لە پێشمەرجەکانی دیالۆگێکی جیدی سەبارەت بە داهاتووی نەتەوەکان لە ئێراندا، نەهێشتنی جیاوازیی چەمکەکان نییە، بەڵکوو دیالۆگ و شەفافییەتە. دیالۆگێک کە تێیدا لایەنەکان بە وردی لەوە تێبگەن کە چەمکەکانی وەک نەتەوە، کۆمەڵگە، قەوم، کەمینەی ئایینی، مافی چارەی خۆنووسین، خەلق، خەڵک، خۆبەڕێوەبەری، فیدرالیزم، لامەرکەزییەت، یەکپارچەیی خاکی، سەربەخۆیی، جیابوونەوە، هاوواڵتیبوون و هتد هەریەکەیان پاشخانێکی میژوویی دیاریکراو و بارگرانیی یاسایی و لێکەوتەی سیاسییان هەیە. کاتێک لایەنەکان تێدەگەن کە ئەم چەمکانە مانایان چییە، ئەگەری ئەوە زۆر زیاترە کە بگەنە ڕێککەوتنی ڕوون و پێوانەکراو. لە چوارچێوەیەکی وەهادا شەڕ لەسەر وشەکان یاری نییە بە وشە، بەڵکوو بەشێکە لە شەڕی پێناسەکردنی سیستەمی سیاسیی داهاتوو. هەڵبژاردنی وشەیەک لەبری وشەیەکی تر دەتوانێت مەودای یاسایی و سیاسیی داواکارییەک فراوانتر یان سنووردار بکات. ئەم پرسە لە کۆمەڵگە فرەنەتەوەکاندا دوو هێندە گرنگە، بەتایبەتی لەو کۆمەڵگەیانەی کە ناکۆکی لە نێوان حکوومەتی ناوەندی و نەتەوە ستەملێکراوەکاندا لەسەر شوناس و مافە سیاسی و ئابووری و کولتووریییەکاندا هەیە. بێگومان تێگەیشتنێکی ورد لە زاراوەی سیاسی بۆ هەر تاکێک و بزووتنەوەیەکی سیاسی و هەموو کۆمەڵگەیەک کە هەوڵی پێناسەکردنی مافی بەکۆمەڵ بدات، گرنگییەکی بنەڕەتی هەیە. یەکێک لە هەڵە باوەکانی دیالۆگی سیاسی ئەوەیە کە وشەکان بەتاڵ و بێکەڵک بزانین؛ وەها هەڵسەنگاندنێک هەرگیز بەرگریی لێ ناکرێت. چەمکە سیاسییەکان لە چوارچێوەی میژوو و دامەزراوەکان و پەیوەندییەکانی دەسەڵاتدا خۆ دەگرن و مانای ئەوانیش لەم چوارچێوەیەدا دەگۆڕێت. ململانێی سیاسی تەنیا لەسەر خاوەندارێتیی دەسەڵات نییە، بەڵکوو لەسەر ئەوەیە کە کێ لە بنەڕەتدا بە «سوبژێکت»ی دەسەڵات دادەنرێت و کێ «ئەکتەر»ی سیاسەتە. کاتێک لە ئەدەبیاتی سیاسەتی فارسیدا دەستەواژەی «قەوم/ئیتنیک/کۆمەڵگە» بەکار دێت، زۆرتر مافی فەرهەنگی، مەدەنی و هاووڵاتیبوون دەگرێتەوە؛ بەڵام کاتێک هەمان خەڵک بە «نەتەوە» دادەنرێت، پرسەکانی وەک نوێنەرایەتیی سیاسیی بەکۆمەڵ، خۆبەڕێوەبەری یا مافی چارەی خۆنووسین، جێگە و پێگەیان لە بەشداریی حوکمڕانیدا گرنگتر دەبن. بێگومان ئەم پەیوەندییە میکانیکی و یەکسانە لە هەموو سیستەمە یاساییەکاندا بوونی نییە و بە تەنیا وشەیەک مافێکی دیاریکراو دروست ناکات؛ بەڵام زمانی یاسایی و سیاسی دەتوانێت بە شێوەیەکی زۆر، کاریگەریی بخاتە سەر بازنەی ئەو پرسانەی کە دەکرێت بوروژێندرێن و دانوستانیان بۆ بکرێت.

زمانی سیاسی، ئامرازی دەسەڵاتە

دەسەڵات تەنیا لە پەرلەمان، سوپا، حکوومەتیان قەوارەی ئابووریدا جێبەجێ ناکرێت، بەڵکوو بە زمانیش جێبەجێ دەبێت. کاتێک گوتارێک توانای دامەزراندنی پێناسەی باڵادەستی چەمکێکی هەبێت، لە ڕاستیدا پشکێکی لە دەسەڵاتی سیاسیدا هەیە. بۆ نموونە ئەگەر ناکۆکییەکی سیاسی هەر لە سەرەتاوە لە ڕووی «پرسی کەمینە» پێناسە بکرێت، پرسیاری سەرەکی لەوانەیە ئەوە بێت کە چۆن مافە کولتووری و مەدەنییەکانی کەمینە دەستەبەر بکرێت؟ بەڵام ئەگەر هەمان ناکۆکی لە ڕووی «مەسەلەی نەتەوەیەکی بێدەوڵەت» یان «نەتەوەگەلی ستەملێکراوی نێو دەسەڵات»دا پێناسە بکرێت، پرسیارەکان سەبارەت بە پێگەی سیاسیی ئەو نەتەوەیە، بەشداریی بەکۆمەڵ، خۆبەڕێوەبەری و مافی چارەی خۆنووسینیش دەچنە نێو گفتوگۆوە. نابێت ئەم جیاوازییە بەو مانایە تێبگەین کە هەرکەسێک زاراوەیەکی دیاریکراو بەکار بهێنێت، ڕاستی و هەقیقەتیشی لایە، بەڵکوو خاڵی جەوهەری ئەوەیە کە «چوارچێوەی چەمک» لە هەر دەمەقاڵەیەکدا دیاری دەکات کە کام پرسیار بە ڕەوا دادەنرێت و دەتوانرێت لە پلەی یەکەمدا بوروژێنرێت. هەر لەبەر ئەم هۆکارەش دەتوانین باس لە جۆرێک لە «ناونانی سیاسەت» بکەین. ناوهێنان بەو مانایە نییە کە وشەکان هەمیشە واقیع دروست دەکەن، بەڵکوو بەو مانایەیە کە ڕۆڵیان هەیە لە ناسینەوەی یەکەی سیاسی و خاوەن ماف و بابەتی ناکۆکی و مەودای چارەسەرە کاتی و ڕاگوزەرەکان کە بێگومان بە ئەنقەست لە گۆڕەپانی سیاسەتی ئێران و ئەدەبیاتی سیاسیی فارسیدا بەلاڕێدا براوە.

دەتوانرێت تێرمینۆلۆژی بە «سیستەمێک لە چەمک و زاراوەی تایبەتمەند لە بواریکدا» هەژمار بکرێت. بۆیە تێگەیشتن لە تێرمینۆلۆژیی سیاسی تەنیا لەبیرکردنی مانای چەند وشەیەک نییە، بەڵکوو تێگەیشتنە لە پەیوەندیی نێوان چەمکەکان و میژووی دروستبوونیان و بەکارهێنانیان لە دامەزراوە سیاسی و یاساییەکان و دەرئەنجامەکانی هەریەکەیان. بۆ نموونە لامەرکەزییەت وەک خۆبەڕێوەبردن نییە. لامەرکەزییەت ڕەنگە تەنیا گواستنەوەی بەشێک لە دەسەڵاتە ئیدارییەکان بێت لە ناوەندەوە بۆ پارێزگاکان، کە لە ئێستادا لە دابەشکردنە ئیدارییەکانی ڕێژیمی ئێراندا هەیە، لە کاتێکدا خۆبەڕێوەبەری / ئۆتۆنۆمی بەزۆری ئاماژەیە بۆ بوونی یەکەیەکی سیاسی کە دەسەڵاتی گەرەنتی و تا ڕادەیەک سەقامگیری هەبێت. یەکێک لەو چەمکە گرنگانەی کە لە ئەدەبیاتی سیاسیی نەتەوە ستەملێکراوەکاندا هاتووەتە ئاراوە، «مافی چارەی خۆنووسین»ە. ئەم چەمکە لە یاسای نێودەوڵەتیشدا جێگەیەکی دیاریکراوی هەیە. لە مادەی یەکەمی پەیماننامەی نێودەوڵەتیی مافە مەدەنی و سیاسییەکاندا هاتووە کە هەموو نەتەوەکان مافی چارەی خۆنووسینیان هەیە و بەهۆی ئەم مافەوە ئازادانە دەتوانن پێگەی سیاسیی خۆیان دیاری بکەن و بەدواداچوون بۆ گەشەسەندنی ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتووریی خۆیان بکەن. بەڵام مەرج نییە ئەم چەمکە هاوواتای «سەربەخۆیی» بێت. ئەو فۆرمەی کە بەدی دێت، دەتوانێت بابەتی ناکۆکیی یاسایی و سیاسی بێت و لە ئەدەبیاتی بەراوردکاریدا لە بەشداریی سیاسی و خۆبەڕێوەبەرییەوە دەست پێ بکات تا دەگاتە ڕێکخستنی فیدرالی و جۆرەکانی تری ڕێکخستنی دەسەڵات. کردنی «مافی چارەی خۆنووسین» بە هاوواتایەکی یەکلاکەرەوە بۆ «جیاخوازی» بازنەی مانا ساز ییەکەی سنووردار دەکات، هەروەک چۆن کردنی بە هاوواتایەکی یەکلاکەرەوە بۆ «سەربەخۆیی» تێگەیشتن و مۆدێلە ئەگەرییەکانی دیکە بەدەر دەکات و شیکاریی زانستی دەبێت ئەم جیاوازییانە بپارێزێت.

ڕوونکردنەوەیەک دەربارەی «ملت»ی فارسی

ئەم بابەتە دەربارەی نەتەوە و قەوم/ئیتنیک/کۆمەڵگەش ڕاستە. لە ئەدەبیاتی سیاسیی ئێراندا Nation بە هەڵە بە «ملت» وەرگێڕدراوە، لە کاتێکدا «ملت» (میللەت) وشەیەکی عەرەبییە بە واتای ئایین و شێواز و میتۆد و هیچ مانایەکی نەژادی و چەمکێکی ڕەگەزی لەخۆ ناگرێت. لە ئەدەبیاتی عەرەبیدا «قوم/شعب/امة» بە واتای Nation دێت. لە قورئاندا وشەی میللەت ١٧ جار بەکارهاتووە و هەموویان بە مانای «ڕێگەی پێغەمبەران» دێت، وەک لە سووڕەتی بەقەرە ئایەتی ١٣٥دا هاتووە: «وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا قل بل ملة إبراهيم حنيفا وما كان من المشركين»، یا لە سووڕەتی کەهف ئایەتی ٢٠دا هاتووە: «إنهم إن يظهروا عليكم يرجموكم أو يعيدوكم في ملتهم ولن تفلحوا إذا أبدا»، واتە: «ئەگەر دەستی بااڵ بەسەرتدا بەدەستبهێنن، بەردبارانت دەکەن یان بە زۆر دەتخەنەوە نێو ئایینەکەیانەوە، دواتر هەرگیز سەرکەوتوو نابیت». تەنانەت لە شیعری فارسیشدا ملت بە واتای ئایین هاتووە، بۆ نموونە: ساقیا باده صبوح بیار/ دانه دام هر فتوح بیار. قبله ملت مسیح بده/ آفت توبه نصوح بیار، «انوری». هر چه گیرد علتی علت شود/ کفر گیرد کاملی ملت شود، «مولانا جلال الدین بلخی». جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه / که ندیدند حقیقت ره افسانه زدند، «**حافظ**».

چەمکی «ملت» لە سەردەمی مەشرووتییەتەوە سێبەری خۆی خستووەتە سەر ئەدەبیاتی سیاسی فارسی و لە سەردەمی ڕەزاشای پەهلەویدا بە مۆدێلی فەرەنسی «یەک دەوڵەت، یەک نەتەوە Nation-State» پێناسە کرایەوە، کە لەسەر بنەمای «شیعەگەرایی، زمانی فارسی، میژووی یەکگرتوو، و پێکهاتەی سیاسیی ناوەندی» دارێژراوە و سااڵنێکە چەمکی باڵادەستی ناسیۆنالیزمی فەرمییە لە ئێراندا. بەڵام ئەم «هەڵە باوە» لە ڕاستیدا مانای چییە؟ نەتەوە واتە کۆمەڵێک مرۆڤ کە زمان و میژوو و کولتوور و خاکی هاوبەش و یەک شوناسی بەکۆمەڵیان هەیە. واتە لە ئێراندا کورد، فارس، تورکی ئازەری، عەرەب، گیلەک، بەلووچ و هتد نەتەوەی جیاوازن کە لەم وڵاتە ئێستایەی ئێراندا دەژین. وەرگێڕانی سەردەمی مەشرووتە کە بە فەرمی هەندێک چەمکیان لە زمان و ئەدەبیاتی سیاسی و یاسایی فەرەنسییەوە وەرگێڕاوە بۆ سەر زمانی فارسی، لە زۆر حاڵەتی دیکەشدا گرنگییەکی ئەوتۆیان بە وەرگێڕانی دروستی چەمکەکان نەداوە و ئێستا لای بەردەنگ وایە هەر تاک و گەلێک کە خۆیان بە نەتەوە ناو دەبەن، بە تێوری دەوڵەت-نەتەوە تەماشا دەکرێن کە ئەمەش بە تەواوی هەڵەیە. ئەگەر سەیری لیستی وڵاتانی ئەندامی نەتەوە یەکگرتووەکان بکەین، لە جیهاندا چەندین وڵاتی فرەنەتەوەیی هەن. ناوەندگەراکانی ئێران هەوڵیان داوە چەمکەکانی وەک ئیتنیک، قەوم، مللییەت، خەلق و کۆمەڵگە بخەنە نێو ململانێی سیاسییەوە و بیسەپێنن بەسەر نەتەوە ژێردەستەکاندا؛ بەڵام هیچکام لەو چەمکانە ناسنامەی گەیشتن بە مافە سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابووریییەکانی «نەتەوە»یان نییە و تەنیا لە بەڕێوەبردنی مافە مەدەنی و کولتووریییەکاندا سنووردارن.

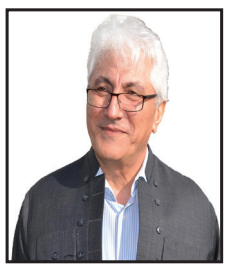
هەر لەبەر ئەم هۆکارە، لە هەر گرێبەستێکی سیاسی، دەستوور، یان ڕێککەوتنێکی ڕاگوزەردا، جیاوازی نێوان مافی تاک و بەکۆمەڵ، مافی هاوواڵتیبوون و مافی نەتەوەیی زۆر گرنگە؛ و یەکێک لە ئەرکە هەرە گرنگەکانی ڕۆشنبیری و ڕوونکردنەوەی چەمکە سیاسییەکان پێش ئەوەی وەڵامێک بداتەوە، پرسیارکردنە کە «بە چ وشەیەک مەسەلەکە پێناسە دەکەین؟» چونکە زۆرێک لە ناکۆکییە سیاسییەکان لە ڕاستیدا لەوەوە سەرهەڵدەدەن کە لایەنەکان باس لە یەک دیاردە ناکەن بەڵکو دوو سیستەمی چەمکی جیاواز بەکاردەهێنن. «مافی هاوواڵتیبوونی پارێزگا پەراوێزخراوەکان» یان «مافی نەتەوەیی گەلانی چەوساوە»؟ لێرەدایە کە تێگەیشتن لە تێرمینۆلۆژی سیاسی بۆ گوتاری کورد و گەلانی دیکەی غەیریفارس لە ئێراندا گرنگ دەبێت. کۆمەڵگایەک کە نەتوانێت جیاوازی دابنێت لە نێوان چەمکەکانی پێشوودا، ڕەنگە لە دانوستانە سیاسییەکاندا داواکارییەک بوروژێنێت کە لە ڕووی چەمکییەوە دووفاقی تێدا هەبێت و لە ئەنجامدا توانای لێکدانەوەی دژبەیەکی هەبێت. بۆ نەتەوە ستەملێکراوەکان، تەسلیمبوون بە تیرمینۆلۆژی ناوەندگەراکان سەرەتایەکە بۆ شکستهێنان لە حوکمڕانیدا؛ چونکە ئەوەی شەڕی زمان بدۆڕێنێت، پێش دەستپێکردنی گفتوگۆ، یارییەکەی دۆڕاندووە، و لە جیهانی سیاسەتدا بێجگە لە هاوسەنگیی هێز، هەرکەسێک ناو بۆ وشەکان دیاری بکات، سبەی ئەویش یاساکان دەنووسێت.

***

لە ململانێ سیاسییەکاندا، وشەکان تەنیا ئامرازێک نین بۆ وەسفکردن، بەڵکوو خۆیان گۆڕەپانی ململانێکانن. خەباتی سیاسی تەنیا ململانێی دەسەڵات نییە، ململانێیە بۆ پێناسەکردنی چەمکەکانیش. شەڕ لەسەر وشەکان یاری نییە بە وشە، بەڵکوو بەشێکە لە شەڕی دارشتنی سیستەمی سیاسیی داهاتوو؛ هەڵبژاردنی وشەیەک لەبری وشەیەکی تر، دەتوانێت مەودای یاسایی و سیاسیی داواکاریی نەتەوەیەک فراوانتر یان بەرتەسک بکاتەوە.

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

نیشتمانپەروەری وەک ڕێباز

عەلی فەتحی

دایک و نیشتمان دوو چەمکی تەواو لێکگرێدراون؛ چونکە هەردووکیان ئاخێزگە و سەرچاوەی ئەمنییەت، ژیان و خۆشەویستیی بێمەرجن بۆ مرۆڤ. یەکەمین نیشتمانی مرۆڤ باوەشی دایکیەتی و هەر لەوێشەوە فێر دەبێ دواتر نیشتمانی پان و بەرینتر وەکوو دایک سەیر بکا و لە پێناویدا تێبکۆشێ.

دڵپڕوەبوون یا دڵبەندی، پێویستییەکی ڕەوانی و عاتفییە. مرۆڤ بە هەبوونی ئەو سۆزە، هەست دەکا لەلایەن کۆمەڵگە، خێزان و دەوروبەرەوە وەرگیراوە و بووەتە ئەندامێکی بەنرخ. بابەتێکە پتر لە ئاشنابوون و ناسینی دەوروبەر، چونکە قبووڵکردن و لەیەکتێگەیشتنیشی لەگەڵدایە و بەرەبەرە ڕێگە خۆش دەکا کەسەکە جێگە و پێگەی خۆی بدۆزێتەوە و هەست بە ئاسایش بکات و کەشێکی لەبارى لەبەردەمدا هەبێ بۆ ناسین و دروستکردنی پەیوەندیی قووڵتر و مانادارتر لەگەڵ خەڵکانی دیکە. بە واتایەک، ئیدی لە گۆشەگیری و تەنیایی و لەدەستدانی متمانەبەخۆبوون بێتە دەر و لەوەبەدوا گرینگی بە بەرژەوەندییە هاوبەشەکان بدا و بەشداریی چالاکانەی لەگەڵ کەسان و کۆمەڵگەی هەڵسووڕ و کارا هەبێ و بیرکردنەوە نەرێنییەکان لە خۆی دوور بخاتەوە.

یەکەم ژینگە کە مرۆڤ لە سەرەتای دەستپێکی ژیانیدا وەکوو دڵبەندێک خووی پێوە دەگرێ، هەناوی دایکیەتی. دواتریش کە لە دایک دەبێ، باوەشی هەمان ئەو دایکەیە. کۆرپە لە هەردوو قۆناخدا هەست دەکا بە هەبوونی ئەو نیشتمانە بچووکە، دەتوانێ بڕی و وەکوو خۆی نرخێکی هەبێ و هەست بە ئارامی و ئاسایش بکا. ئەو هەستەی دڵبەندی ڕەنگە لە سەرەتادا لە چوارچێوەیەکی بەرتەسکدا بێ، بەڵام بە تێپەڕبوونی زەمەن و گەشەی جەستەیی و ڕووحی، پانتایی بیرکردنەوە و دڵپڕوەبوونیش بەربەرینتر دەبێ. لەخۆڕا نییە کە یەک لە زاناکان دەڵێ: یەکەمین نیشتمانی مرۆڤ باوەشی دایکیەتی و هەر لەوێشەوە مرۆڤ فێر دەبێ دواتر نیشتمانی پان و بەرینتر وەکوو دایک سەیر بکا.

بە کورتە چاوخشاندنێک بە ئەدەبیات و کولتوور و زمانەکانی جیهاندا، دەبینین کە لە زۆربەیاندا دایک و نیشتمان دوو چەمکی تەواو لێکگرێدراون. ئەوەش لەبەر ئەوەیە کە هەردوو چەمکەکە ئاخێزگە و سەرچاوەی ئەمنییەت، ژیان و خۆشەویستیی بێمەرجن بۆ مرۆڤ. لە زۆربەی زمانەکاندا وێژەگەلی وەک زمانی دایکی، نیشتمانی دایک و باوەشی نیشتمان دەخوێنینەوە و ئەگەر وەکوو «وطن»ی عەرەبی یا فارسیش بنووسرێ، دیسان بەراورد کراوە بە دایکێک کە منداڵەکان لە هەناوی ئەودا لەدایکبوونە و هەر ئەویش پەروەردەی کردوون.

چەمکی نیشتمان، نیشتمانی دایک یا سەرزەمینی دایکی یا وەتەن لە باری میژووییەوە وەکوو نووسراو دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی پازدە. لە فەرهەنگی ئینگلیزیی ئۆکسفۆرددا هاتووە کە فەرەنسەوییەکان یەکەمجار ساڵی ١٤٨٣ی زایینی «مەوتەنی دایک یا نیشتمانی دایک»یان دەکار کردووە. هەر لەو فەرهەنگەدا باس دەکرێ کە سکاتلەندییەکانیش سەدەی شازدە لە نووسراوێکدا گوتوویانە: «من چیتر تەحەممولی تۆ ناکەم وەختێک بەپێچەوانەی یاساکانی نیشتمانی دایک خزمەت بە شازادەیەکی بێگانە دەکەیت». جیا لە فەرەنسەوی و سکاتلەندییەکان، یوونانییەکانیش بەردەوام لە نووسینەکانیاندا کەڵکیان لەو وێژانە وەرگرتووە. هەڵبەت ئینسان بە خوێندنەوەی دەقە کۆنەکانی یوونانی و میژووی دواتریش، پتر تێ دەگا کە ڕەوتی گەشەی ئەو چەمکانە چۆن بووە. وەک دەزانین یوونانییەکانی سەردەمی چەندخودایی، خاوەن وڵاتێکی یەکپارچە نەبوونە و ئیدەی سیاسی و فەرهەنگی (ئیلێنیسم/ هیلێنیسم) باو نەبووە و دەسەڵاتدارییەتیی ئەوان بە شێوەی دەوڵەتشار بەڕێوە چووە. لەو نێوەدا هەر شارێک خاوەن پاشا و فەرمانڕەوایی خۆی بووە و دواجاریش کۆمەڵە شارێکی تەبا و ڕەبا پێکەوە بەرەیەکیان دامەزراندووە، بۆ وێنە بەرەی ئاتینییەکان یا لاکیدیمۆنییەکان (سپارتییەکان). سەرەڕای نەبوونی وڵاتێکی یەکپارچە، دانیشتووانی هەر شارێک، وەک نیشتمانپەروەرێک سەیری مەوتەنی لەدایکبوونی کردووە و خۆی بە ئەرکدار زانیوە لە پێناو بەرژەوەندیی زێدەکەیدا تێبکۆشێ و بیپارێزێ. تەنانەت، جیا لە دابەشبوونی مرۆڤە یوونانییەکان بەسەر دەوڵەتشارەکاندا، خوداکانیشیان دابەش بوونە. خودازنەکان ئاتینا و ئیرا پارێزەری ئاتێنی و ئاخاییەکان بوون و خوداوەند ئاپۆلۆناس و ئاریس و خودازن ئەفرۆدیت چاویان بەسەر ترۆواییەکانەوە هەبوو. ئاتێنییەکان ئەوەندە شارەکەی خۆیان خۆش ویستووە، کە ئامادە نەبوونە بە هیچ شوێنێکی ئەم جیهانە بگۆڕنەوە و تەنانەت خەڵکانی خاوەن ڕەگەزی یوونانی نیشتەجێی دوورگە و شوێنەکانی دیکەیان وەکوو دانیشتوویەک لە ئاتێن کە خاوەن مافی شارۆمەندی بێ، بێ دڵنیابوون لەوەی کە لە پێناو ئاتێندا ئامادەیە گیان بەخت بکا، وەرنەگرتووە.

هەموومان کەموزۆر بەسەرهاتی دەرکرانی حەزرەتی موسا و شوێنکەوتووانی ئەومان بیستووە. ئەو بەسەرهاتە ئەگەر چیرۆکی ئەفسانەیی بێ یا قەومانێکی ڕاستەقینە، پێمان دەڵێ کە فاکتەرێکی نوێ تێکەڵ بە بنەماکانی یەکگرتوویی نەتەوەیی بووە و ئەویش دینە. کۆچی پێغەمبەر موسا و بەنی ئیسرائیل لە میسر ڕووداوێکی گەورەیە لە میژووی ئایینەکانی ئیبراهیمدا، چونکە موسا گەلەکەی لە چنگی فیرعەون و ستەمی میسرییەکان ڕزگار دەکا. دواتریش، وەختێک مەسیحییەت دەستی بە بڵاوبوونەوە کرد، ئایین ڕۆڵی گرینگتری گێڕا و زۆر لە نەتەوەکانی ئەو سەردەم ئەو دیاردە نوێیەیان بۆ یەکگرتوویی خۆیان و ئامانجە نیشتمانییەکانیان قۆستەوە. بەجۆرێک کە پەیوەندییەکی پتەو لە نێوان ئایین و نیشتمانپەروەریدا ساز بوو و تا ئێستاش بەردەوامە. وەختێک یەهوودییەت لە کزی دا و مەسیحییەت جێی گرتەوە، یوونانییەکان خێرا دەرفەتەکەیان قۆستەوە و ئەویشیان کردە یەک لە کۆڵەکە پتەوەکان بۆ ئامانجگەلی نیشتمانی و بەکردەوە لەگەڵ هەستی نیشتمانپەروەری ئاوێتەیان کرد. مەسیحییەتی تازە جێکەوتوو قەوارەی ئەو هیلێنیزمەی بەهێز کرد کە پێشتر دامەزرابوو و تەنانەت لە سەردەمی ئەسکەندەردا گەیشتبووە تەواوی وڵاتانی داگیرکراو. بە واتایەک، ڕەوتێک سەری هەڵدا و ئامانجی ئەویش سەرەتا بوو بە «بەیوونانیکردنی» هەموو ئەو خاکەی یوونانییەکان خستبوویانە ژێر دەسەڵاتیان. لە سەردەمی ژێردەستەییشیاندا بە ئەزموونی دەیان سەدە کەڵکوەرگرتن لەو مەکتەبە فیکرییە، لە بەرامەر هێرشی تورکە ئیسلامییەکان و داگیرکەرانی تردا خۆیان پاراست.

ئاڵوگۆڕەکانی دوای سەرهەڵدانی سیستەمی یەکخودایی یا باشترە بڵێین تاکڕێبازی، پێمان دەڵێ کە زۆرجار ئایین لە ڕێگەی میکانیزمە کۆمەڵایەتی و دەروونییە جۆراوجۆرەکانەوە خزمەتێکی بەرچاوی بە نیشتمانپەروەریی میللەتان کردووە. وێنەی زەقی سەردەمی نوێتر، دەرکەوتنی ئیسلام لای عەرەبەکان، مەسیحییەتی ئۆرتۆدۆکسی ڕووس و یوونانی و کاتۆلیکیی لێهستانییە. عەرەب بەهۆی داگیرکارییەکانی خەلیفەکانی ڕاشیدین، ئەمەوی و عەباسی توانی ببێتە هۆی گۆڕانکاریی سیاسی، ئایینی و کولتووری بەربڵاو لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و باکووری ئەفریقیا و بەشێک لە ئوروپا و ئاسیای نێوەڕاست. ئەوکات گرینگترین دەرئەنجامی ئەو داگیرکارییانە ئەوە بوو کە جیا لە بەربەرینکردنی خاکی دەوڵەتی ئیسلامی و تەعریبی خاکی زۆربەی گەلان، ئایینی ئیسلامییان بە زەبری شمشێر داسەپاند و بەفەرمییان کرد. لەو نێوەدا زمانی عەرەبیش ئەگەر وەک زمانی یەکەم دانەسەپابێ، وەکوو زمانی دووەم چەسپێندرا. هاوکات، لە زۆربەی شوێنەکاندا کولتوورێک دروست بوو کە تێکەڵەیەک بوو لە فەرهەنگ و مەعریفە و هونەری گەلانی ناوچەکە لەگەڵ کولتووری عەرەبی. کەوابوو نەتەوەی عەرەب تا ئێرە زۆر وریایانە توانی سەرەڕای خۆپارێزی، خاوەن دەسەڵاتێکی بێدەنگ لە ناوچەکەشدا بێ. فارسەکان ڕێگای خۆڕێکخستن لەگەڵ دۆخی نوێیان گرتەبەر و بەرەبەرە ئەزموونی تێکەڵکردنی ئایین و کولتووریان ڕەچاو کرد و بابەتێکی نوێیان خولقاند کە لە بەرژەوەندیی مانەوەیاندا بێ و وەک فاکتەرێکی خاوەن دەسەڵات سەیر بکرێن. ئەوان هاوشێوەی یوونانییەکان کە پێشتر گوتمان بە هیلێنیزم خۆیان پاراست، بە جۆرێکی تر ئەو ڕێگەیەیان تاقیکردەوە، بە شیعیزم. فارسەکان دوای ئەو ئاڵوگۆڕە، هەر بەوەندە نەوەستان و بە زیادکردنی ڕێسایەک کە ناسراوە بە تەقیە و بووەتە بنەمای پتەوی باوەڕیان، زۆر ئاسان بەرژەوەندییەکانیان پاراست و لەگەڵ هەموو دۆخە لەبار و نالەبارەکاندا خۆیان گونجاند. تورکەکان، بۆ ئەوەی بەسەر گشت مەکتەبە فیکرییەکانی دەوروبەریاندا زاڵ بن، بێبەزەیی و دڕندەخوویی کە هەمیشە وەکوو سیفەتێکی نیشتمانی لایان گرینگ بوو و وەک بەهێزترین ئامراز بۆ دامرکاندنی هەستی داگیرکاری دەکاریان دەکرد، لە جێوە تێکەڵ بە هەستی پەلامارەدەری ئیسلامییان کرد و بە ناوی شەڕ بۆ ئەڵڵا دژی فارس و یوونانی و زۆربەی گەلانی دەوروبەر چوونە دە مەتەرێز. جوولەکەکان، ئەوانیش بە کەڵکوەرگرتن لە باوەڕەکانی ئایینی یەهوودی، بە دامەزراندنی سەهیۆنیزم لە سەدەی نۆزدەدا، جیا لە هەوڵدان بۆ خۆپارێزی، کەوتنە بیری دامەزراندنی دەسەڵاتێکی سەربەخۆش لە دوارۆژدا. ئەوان مافی خۆیان بوو بە ئامانجی ڕاگرتن و پاراستنی یەکێتیی نەتەوەیی، خزمەت بە ئایینەکەیان بکەن و بە پتەوی بیهێڵنەوە. پەرتەوازەبوونیان دوای دەرکرانیان لە خاکەکەیان، بە درێژایی میژوو چەوسانەوەی بۆ ئەوان بە دیاری هێنابوو و نموونەی زەقیش مێژووی سەردەمە، بەتایبەت کوژرانی بە میلیۆنیان بەدەست ئاڵمانییەکان لە شەڕی دووەمی جیهانیدا.

دراوسێیەکانمان و میللەتانی دوور لە ئێمەی کورد، وەک دەبینین ئەوە ڕەوتی خۆپارێزییان بووە. بە واتایەک هەموو هەوڵیان داوە نیشتمانپەروەری لای خۆیان بکەن بە باوەڕێکی قووڵ و گشت یاسا و ڕێسا و ئایین و کولتوورەکان بخەنە خزمەت پتەوکردنی ئەو هەستە. بۆ شاعیرێکی یوونانی، نووسەرێکی لێهستانی، سوارەیەکی تورک، فەرماندەیەکی فەرەنسەوی، سیخوڕێکی یەهوودی، کاربەدەستێکی ئینگلیزی، مەلایەکی عەرەب، مورتازێکی هیندی و میرزایەکی فارس، بەر لە هەر شتێک بیرکردنەوە لە مەوتەنەکەی لە هەموو شتێک گرینگتر بووە و ئامادە نەبووە بەرژەوەندیی خاکەکەی وەپاش بابەتگەلی لاوەکی بخات. چونکە لای ئەو نیشتمانپەروەری کەموزۆر بووەتە باوەڕێکی قووڵ و لە هەمان کاتدا پیرۆزتر لە پیرۆزییەکانی تر. بەڵام مەخابن، ئەگەر ئایین بۆ زۆر لەو میللەتانە بووەتە یەک لە کۆڵەکەکانی ناسنامەی نەتەوەیی، بۆ ئێمەی کورد خێرێکی نەبووە و بەپێچەوانەوە زیانیشی پێمان گەیاندووە. هێرشەکانی عەرەب تا سەردەمی ئەنفال و داعش بۆ سەر کوردستان میژوویەکی دوورودرێژی نووسراوە و نکۆڵی لێ ناکرێ.

هەر وەک دیتمان هەرکام لەو گەلانە بە نۆرەی خۆیان بیریان لە بنیاتنانی قەڵغانێک بۆ خۆپاراستن و پتەوکردنی پەیوەندیی نەتەوەیی کردووەتەوە، بەڵام کورد چی؟ داخوا ئەویش لە فکری بۆرەچارەسەرێکدا بووە یان نا؟ با بەر لە وەڵامدانەوە بە پرسیارەکە، سەیری دیمەنێک بکەین. ماوەیەک لەوە پێش دیتم لە مزگەوتی ئاواییەکدا، مەلایەکی گەنج بەوپەڕی حەماسەتەوە وتاری دەدا. خەڵکی ئاوایی دانیشتبوون و گوێیان هەڵخستبوو. جەنابی سەرکردەی هێزێکی خاوەن میژوویەکی چەندین ساڵە، ئەویش لە بەردەم مەلا دانیشتبوو. مەلا باسی دۆخی نالەباری ئەمنیی ناوچەکەی دەکرد و نیگەرانی ئەوە بوو دوای جێهێشتنی هێزی هاوپەیمانان و ڕۆیشتنیان لە عێراق و هەرێم، ڕەنگە کوردستانەکەمان دیسان بکەوێتەوە بەر شاڵاوی ڕەشەکوژی. ئەوەی بەلامەوە سەیر بوو، مەلا لەبەر خەڵکەکە دەپاڕاوە کە دینەکەیان بەلایانەوە لە هەموو بابەتێکی تر پیرۆزتر بێ و هەوڵی پاراستنی بدەن و دوعای دەکرد و لە خودا دەپاڕاوە ئەو خاکە بپارێزێ بۆ ئەوەی خەڵک لە ئاسایشدا فەریزە و ئەرکە ئایینییەکانیان بەجێ بگەیەنن. بە واتایەک، مەلای موسوڵمان لە بیلادی ئیسلامی نیگەرانی ئەوە بوو کە عەرەبی موسوڵمان، ئەوەی دینەکەی بەسەردا سەپاندووە، هێرش نەکاتە سەر ئاواییەکەی ئەو. مەلا نزای دەکرد خوا یارمەتییان بدا جەنابیان لەگەڵ سەرکردە سیاسییەکە و خەڵکە موسوڵمانکراوەکە بێ ترس نوێژی بەجەماعەتی خۆیان بکەن. واتە ترسی نەبوونی ئارامی و تێکچوونی دۆخەکە بەدەست هەمان عەرەبی موسوڵمان، دەغدەغە و خەمی مەلا بوو. ئا لێرەدا بەو نموونەیە و بە پرسیارێک کە ئاخۆ نیشتمان لای ئێمە گرینگترە یا دین و ئایدیۆلۆژییە هاوردەکان، گەرەکمە بڵێم مادام نەمبینی نە جەنابی سەرکردە و نە خەڵکی ئاسایی لە هەمبەر قسەکانی مەلادا هیچ بڵێن، کەوابوو ئاساییە بەو قەناعەتە بگەم نیشتمانپەروەری هێشتا نەبووەتە باوەڕ. نموونەی زەقتریش، سەرنجی خوێنەری بەڕێز ڕادەکێشم بۆ ئاڵوگۆڕەکانی سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێران و هەروەها ڕاپەڕینی باکووری کوردستان لە سی چل ساڵی دواییدا. لەوەی یەکەمدا دیتمان گەنجی خوێندەواری کورد چۆن خۆی و نیشتمانەکەی فیدای دروشم و ئایدیا هاوردەکان کرد و لە باکووریش بە هەمان شێوە جوولانەوەیەکی مافخوازی بوو بە قوربانیی حەز و خولیا دەرەکییەکان. وەختێک مرۆڤ سەرکردەی پشتسەری مەلای ئاوایی و ڕووخانی ئەزموونی ڕۆژاوا و خەیاڵە سوور و ڕەشەکانی گەنجانی سەردەمی نوێی ڕۆژهەڵات و کۆتایی خەونێکی سەدان ساڵەی باکوور بە چاوی خۆی دەبینێ، قەناعەتی لا دروست دەبێ کە ئەگەر خۆمان ئایینی نیشتمانیمان نەخولقاند، لاسایی خەڵکانی دیکەشمان نەکردەوە، چونکە لەخۆڕازیبوونێکی قەڵب سەرتاپای تاکتاکی ئێمەی تەنیوە و ڕێگای ئەویشی لێ گرتووین. ئەگەرنا ئێمەش تا ئەمڕۆ ڕێگایەکمان بۆ دەربازبوون دەدۆزییەوە بۆ ئەوەی لەو قەیرانەی ژێردەستەیی ڕزگاریمان بێ.

وەختێک دەبینین گەنجی کورد چۆن نیشتمانەکەی فیدای دروشم و ئایدیا هاوردەکان کردووە و جوولانەوەی مافخوازی بووەتە قوربانیی حەز و خولیا دەرەکییەکان، ئەو قەناعەتە دروست دەبێ کە نیشتمانپەروەری وەک پێویست لای ئێمە نەبووەتە باوەڕێکی قووڵی گشتگیر. ئەگەر نیشتمان لای ئێمەش لە پێش هەموو ئایدیۆلۆژیاکان بوایە، تا ئەمڕۆ ڕێگایەکمان بۆ دەربازبوون لەم قەیرانی ژێردەستەییە دەدۆزییەوە.

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

کێشەی بنەڕەتیی ئابووریی ئێران نەبوونی ئازادییە

فەرهاد سلێمانپوور

قۆرخکاری لە ئێراندا کێشەیەکی سیستمیک و ڕیشەدارە؛ سەرچاوەی قۆرخکارییەکە دەوڵەتە کە دەستی سیاسییەکان و کەرتی سەربازی و ئەمنیی (سپای پاسداران، بەسیج، ئیتلاعات...) لە ئابووریدا ئاوەڵا کردووە؛ هۆکاری ئەمەش بۆ ئایدیۆلۆژی و فەلسەفەی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە کە پێی وایە بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە، دەبێ هەموو شتێکی لە کۆنترۆڵدا بێت.

لە ئابووریدا دوو جۆرە شمەک هەیە، شمەکی تایبەتی و گشتی. شمەکی تایبەتی (Private Goods) بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیی بەکاربردنی ڕۆژانەی خەڵکە (بەکاربەرە) و لە بازاڕدا دیاری دەکرێ و بەرهەم دەهێنرێت، وەک ڕۆن، برنج، پۆشاک و هەزاران شمەکی تر. ئەگەر ئابووری بەپێی بازاڕی ئازاد بگەڕێ، ئەوا بەرهەمهێن بەپێی حەز و سەلیقەی بەکاربەر شمەک بەرهەم دەهێنێت، بەکاربەر بەپێی جۆری شمەک، مارکە، نرخ، بڕ و فرۆشیار شمەک دەکڕێت، خواستەکەی بەپێی ئەو چەند فاکتەرەیە، بەرهەمهێنیش دەبێ ئەو فاکتەرانە لەبەرچاو بگرێت، دەنا مایەپووچ دەبێ و بەرهەمهێنەری تر شوێنی دەگرێتەوە، چونکە لە بازاڕدا بۆ سەرنجڕاکێشانی بەکاربەر ڕکەبەرایەتی هەیە، کەواتە لە بازاڕدا بەکاربەر بالادەستە. بازاڕی ئازاد میکانیزمێکی کارامە و باشە بۆ بەرهەمهێنانی شمەکی تایبەتی، چونکە ڕکەبەرایەتیی تێدا هەیە و بەرهەمهێنان زۆرە و دەبێتە هۆی هەرزانبوونی نرخ و باشتربوونی کوالێتیی بەرهەم کە ئەمەش لە بەرژەوەندیی بەکاربەر و بەگشتی کۆمەڵگەیە. لە نەبوونی بازاڕی ئازادا باجەکە دەکەوێتە سەر شانی خەڵک، چونکە دەبێ نرخی زیاتر بدەن و بەرهەمی بێکوالێتی قەبوڵ بکەن. ئەو هۆکارەی کە وا دەکات یەکە و کۆمپانیا لە بازاڕی ئازادا بەردەوام گۆڕانکاری بکەن ڕکەبەرایەتییە کە لە ئابووریی ئێراندا بە شێوەی سیستماتیک پێشێل دەکرێت. لە ئابووریی ئێراندا ڕکەبەرایەتی نییە و پێچەوانەکەی کە پاوان و قۆرخکارییە لە هەموو بەرهەم و بابەتێکدا بەدی دەکرێت.

قۆرخکاری لە ئابووریدا بۆ سەدەی ١٦ تا ١٨ی زایینیی ئوروپا دەگەڕێتەوە، لەو سەردەمەدا قوتابخانەی مەرکەنتیلیزم باو بوو، بەگوێرەی ئەو قوتابخانەیە سامانی وڵاتێک بریتییە لە کەڵەکەکردنی زێڕ و زیو و بەگشتی پۆزەتیڤبوونی تەرازووی بازرگانی، واتە هەناردە لە هاوردە زیاتر بێت، لەم چوارچێوەیەدا لە بەرژەوەندیی وڵاتدا بوو هەناردە زیاد بکرێت و هاوردە سنووردار بکرێت، ئەم بەربەستانە بوونە هۆی ئەوەی لە بازاڕی نێوخۆدا قۆرخکاری بێتە ئاراوە، بەرهەمهێن بە نرخی زیاتر لە نرخی ڕکەبەرایەتی بەرهەمەکانی بە خەڵک بفرۆشێت و قازانجێکی زۆری دەست بکەوێت.

قۆرخکاری (Monopoly) بریتییە لە تاکە بەرهەمهێنێک، فرۆشیارێک، یەکەیەک، کۆمپانیایەک، هاوردەکارێک، هەناردەکارێک، پیشەیەک، سەندیکایەک... لە بازاڕدا کە ڕکەبەری نییە و بەدڵی خۆی نرخ دادەنێ و گوێ بە کوالێتیی بەرهەم نادات و لە چەند ڕووەوە زەرەر لە بەکاربەر دەدات، بەرهەمەکەی بە نرخێکی زیاتر لە بەهای ڕاستەقینەی بە خەڵک دەفرۆشێت، ناهێڵێت هەلی کاری تازە بڕەخسێت و بەگشتی خۆرەی ئابووریی و دەبێتە بەربەست لەبەردەم گەشە و پەرەپێدانی ئابووری و، بەر و بەرهەمی وڵات دەخاتە بەردەست کەسانێکی دیاریکراو؛ زەرەرەکانی ئەمانەن:

• قۆرخکار ڕکەبەری نییە، بۆیە هەتا پێی بکرێ نرخ بەرز دەکاتەوە، زیاتر لە هاوسەنگیی بازاڕ دایدەنێت (نرخدانەرە) و گوێ بە کوالێتیی بەرهەم نادات و کوالێتیی بەرهەم کەم دەبێتەوە، نموونەی زەق ئۆتۆمبێلی ئێرانییە.

• قۆرخکاریی گەورە، کەشی کار و چالاکیی بوارەکەی کۆنترۆڵ دەکا و بەسەریدا زاڵ دەبێ و تەنگ بە کەرتی تایبەت و کارخوڵقێن (کارئافەرین، کاردۆز، کارساز) هەڵدەچنێت و ئابووری بەرەو کاری نابەرهەمهێن و ڕانتخۆری دەبات.

• داهێنان و نوێکردنەوە کە بۆ هەموو یەکەیەکی ئابووری بە گرنگترین بابەت دادەنرێن لە دۆخی قۆرخکاریدا ناخولقێن، لەبەرئەوەی یەکەی قۆرخکار ڕکەبەری نییە تاکوو ناچار بێت لە ئامێر، کەرەستە و کارەکانیدا داهێنان بکات. کاتێک یەکە لەوە دڵنیا بێت بەبێ ڕکەبەر قازانجێکی مسۆگەری هەیە ئیتر هەوڵ بۆ تەکنەلۆجیای نوێ و داهێنان نادات، ڕێ لە کاری (بیزنسی) بچووک و ستارتاپ دەگرێت کە ئەم دووە سەردەمیانە کار دەکەن و بۆ ئابووری زۆر گرنگن.

• سەرچاوەکان بەفیڕۆ دەدات و کارامەیی کەم دەکاتەوە. لە دۆخی ڕکەبەرایەتیدا یەکەی ئابووری ناچارە تێچووی کۆنترۆڵ بکات و سەرچاوەکان بە باشترین شێوە بەگەڕ بخات، لە دۆخی قۆرخکاریدا تێچوون زیاترە، بەشێکی سەرچاوەکانیش بەفیڕۆ دەچن و یەکەی قۆرخکار گوێ بە کارامەیی و بەرهەمداری نادات.

• سەرچاوەیەکی ڕانتە و ڕانت زۆر دەکات و دەسەڵاتی ئابووری لە دەست قۆرخکاردا زیاتر دەبێت؛ کاتێک یەکەیەک بۆ ماوەیەکی زۆر لە بازاڕدا قۆرخکارە، قازانجی ئەم قۆرخکارییەی هانی دەدات دۆخی قۆرخکارییەکەی بپارێزێت و بەر لە هاتنی یەکەی نوێ بگرێت و بۆ ئەم مەبەستە لەنێو دەسەڵاتی سیاسیدا لۆبیگەری دەکات. لەم پێگەیەوە گرێبەست و شەرت و مەرجی خۆی لەگەڵ لایەنەکاندا دەسەپێنێت، بۆیە ڕانت و دەسەڵاتی ئابووری لە دەست قۆرخکاردا زیاتر دەبێت.

• لە ڕووی ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە نایەکسانی و نادادپەروەری زیاتر دەکات، لەجیاتی پەرەپێدان و باشترکردنی دۆخی کۆمەڵگە، تەنیا کەمینەیەکی بچووکی قۆرخکار لە دۆخەکە بەهرەمەند دەبن و، دابەشکردنی دادپەروەرانەی بازاڕ لەبار دەبات.

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران لە ١٣٥٧دا، بەشێکی بەرچاوی سەرمایەدار، بانکدار، خاوەن پیشە و پیشەسازان ئێرانیان بەجێهێشت، بۆیە لە جۆرەدانی (خۆردادی) ١٣٥٨دا بە بڕیاری شۆڕای بالای شۆڕش (شورای عالی انقلاب) دەستەی بەڕێوەبردنی ئەم کار و پیشانە لەلایەن دەوڵەتی کاتیی ئەو کاتەوە دەوڵەتی کران و لە مانگی پووشپەڕی (تیری) هەمان ساڵدا کۆمپانیا گەورەکانی کانزا و پیشەسازیش. ئیتر لێرەوە نزیکەی سەدا نەوەدی ئابووری کەوتە دەست دەوڵەت و لەژێر ناوی دەوڵەتیکردندا قۆرخکاری پێکهات. لە شەڕی ئێران و عێراقیشەوە بەرەبەرە سپای پاسداران هاتە نێو کاروباری ئابوورییەوە و ئێستا ئیتر لایەنی زاڵ و بڕیاردەری سەرەکییە لە ئابووریدا. ئەگەرچی لە ساڵی ١٣٨٠دا ڕێکخراوێک بۆ بەتایبەتیکردنی کۆمپانیا دەوڵەتییەکان دامەزرا و لە ١٣٨٤دا لەلایەن ڕێبەری کۆماری ئیسلامییەوە بەپێی بەندی ٤٤ی دەستوورداا، بەتایبەتیکردنی کۆمپانیاکانی بە یاسایی کرد، بەڵام لەو کاتەوە تا ئێستا نەک هەر ئەم سیاسەتە جێبەجێ نەکراوە، بەڵکوو قۆرخکاری شێوازی تری گرتووەتە خۆ.

کەواتە قۆرخکاری لە ئێراندا کێشەیەکی سیستمیک و ڕیشەدارە؛ تەنیا ئەوە نییە کە یەکەیەک یان کۆمپانیایەک تاکە خستنەڕووکار بێت، سەرچاوەی قۆرخکارییەکە دەوڵەتە و دەستی سیاسییەکان و کەرتی سەربازی و ئەمنیی (سپای پاسداران، بەسیج، ئیتلاعات...) لە ئابووریدا ئاوەڵا کردووە؛ هۆکاری ئەمەش بۆ ئایدیۆلۆژی و فەلسەفەی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە کە پێی وایە بۆ کۆنترۆڵکردنی کۆمەڵگە دەبێ هەموو شتێکی لە کۆنترۆڵدا بێت. هۆیەکی دیکەی قۆرخکاری ئەوەیە کە ڕانت و ئیمتیازی زۆری بۆ قۆرخکار تێدایە، لەبەر ئەم ڕانتەیە کە ناهێڵن قۆرخکاری لەنێو بچێت و، کار و پیشە بەپێی ڕکەبەرایەتی و ئازادانە بگەڕێن. دەوڵەت خۆی خاوەنی پیشەسازییە قورس و سەرەکییەکانی وەک نەوت و گاز، کانزاکان، پیشەسازیی پترۆکیمیا، شەمەندەفەر، ئۆتۆمبێلسازی، ئاسن و پۆلا، بانک و بیمەیە... ئەم پیشەسازییانە بە کەرتی تایبەت هەڵدەسووڕان، بەڵام لەبەر بوونی ڕانت و پارەی زۆر و بەلاش تێیاندا، نایانەوێ بەتایبەتییان بکەن؛ (بەشێکی ئەم پیشەسازییانە کە بەتایبەتی کراون، لە ڕاستیدا بە هەمان ئەندامان و خاوەن دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی فرۆشراون کە پێیان دەڵێن «خصولتی»، بە ڕوالەت کە سەیری دەکەیت تایبەتین بەڵام کەسانی سەر بە سپای پاسداران و کۆماری ئیسلامی خاوەندارێتییان دەکەن). کەشی بازاڕ بۆ ئەم پیشەسازییانە ڕکەبەرایەتی نییە، چونکە ئەمانە دەستیان بە ڕانتی زانیاری، وامی هەرزان و دریژخایەن، سەرچاوەی هەرزان و پاڵپشتیی یاسایی ڕادەگات؛ دەسەڵات لە یاسا و ڕێوشوێنەکاندا چاوی لەمانەیە و ئاگای لێیانە و جۆرەها ڕانتی بۆ دەستەبەر کردوون؛ لەژێر ناوی پاراستنی پیشەسازیی نێوخۆدا گومرگی لە بەرژەوەندیی ئەوان ڕێکخستووە؛ وامی زۆر و دریژخایەنیان پێ دەدات و زۆریشیان وامەکە نادەنەوە؛ خاوەن بەرژەوەندیی ئەم پیشەسازییانە لەنێو دەسەڵاتدا لۆبیگەری دەکەن و ئەوەی لە قازانجیان بێت بە یاسایی دەکەن.

سەرچاوەیەکی تری قۆرخکاری بۆ کۆسپ و بەربەستی ئیداری و بیرۆکراسیی زۆر دەگەڕێتەوە کە ناهێڵن بە ئاسانی یەکە و کۆمپانیا و کەسی نوێ بێنە نێو بازاڕەوە و کار بکەن، بەمە دەڵێن بەربەستەکانی بەردەم دەستبەکاربوون (barriers to entry) لە بازاڕدا؛ بۆ نموونە ئەگەر بتەوێت بەتایبەتی لە کوردستاندا پیشەیەکی بچووکی پەلەوەر بەخێوکردن دابنێی، لەوانەیە زیاتر لە ساڵێک بخایەنێت تا مۆڵەتی کارەکەت پێ بدەن، زۆرجار داواکار لە نیوەی ڕێگەدا پاشگەز دەبێتەوە. خودی پیشەکەش بۆ خۆی بەربەست و کۆسپی بۆ خەڵکی تازە داناوە؛ بۆ نموونە پیشەی پاریزەری، دەبێ لە تاقیکردنەوەی پیشەکە دەربچیت و چەند کەسێکی نێو پیشەکەش دانت پێدا بنێن و دواتر خودی حکوومەتیش زۆری دەوێ مۆڵەتت پێ بدات، بۆ پیشەی پزیشکیش هەروەهایە؛ ئەم کۆسپانە وایان کردووە پاریزەر و پزیشک لە ئێراندا کەم بێت، بەشێکیان لەبەر ئەم بەربەستانە ناچارن ڕوو بکەنە دەرەوە. لە هاوردەی کەلوپەلیشدا ئیمتیازەکە بە زۆری بە کەسانی دیاریکراوی دەسەڵات دراوە، دەمێک ساڵە بە یاسا ئیمتیازی هاوردەی کۆمەڵێک بەرهەم کە خواستی زۆریان لەسەرە بە یەکە و کۆمپانیای دیاریکراو و کەسانی خاوەن دەسەڵات دراوە، لەم بارەوە وشەی «سوڵتان» بۆ ئەم کەسانە بەکارهێناوە، وەک سوڵتانی قیر، سکە، گۆشت، شەکر، پۆلا و دەیان بەرهەمی تر. بابەتێکی تر دراوی پاڵپشتیکراوە (ارز ترجیحی) کە بە کەس و یەکە و گرووپی دەسترۆیشتووی نێو دەسەڵات دەدرێت و ئەمانیش بەشێکی ئەم دراوە لە شتی تردا خەرج دەکەن نەک لە هاوردەی شمەکدا و، ئەم کارەیان دۆخی ڕکەبەرایەتی بۆ ئەو بەرهەمانە لەنێو بردووە و باجەکەی خەڵک دەیدات و شمەک گران و بێکوالێتی دەگاتە دەستیان (وەک کەلوپەلی نێومالی ئێرانی).

بەگشتی خاوەندارێتیی دەوڵەت، بەربەستەکانی پێدانی مۆڵەتی کار، بەکارهێنانی گومرگ و بازرگانیی دەرەکی و کۆتا (quota)، لۆبیگەریی قۆرخکاران، بەربەستی نێو خودی پیشەکان بە سەرچاوەکانی قۆرخکاری دادەنرێن و ئازادیی کار و هەڵبژاردنی دڵخوازانەی پیشە و بەگشتی ئازادیی ئابووریان پێشێل کردووە.

بەگوێرەی ڕاپۆرتی دامەزراوەی هێریتیج کە مانگی فێبریوەری ئەمساڵ بڵاوی کردەوە نمرەی ٤١.٨ی بۆ ئێران داناوە؛ ئەو وڵاتانەی نمرەیان لە خوار ٥٠یە، بە وڵاتانی سەرکوتکراو (Repressed) دادەنرێن کە کەمترین ئازادیی ئابووریان تێدا هەیە.

- **نمرەی گشتی: ٤١.٨**
- **مافی خاوەندارێتی: ٢٠.٢**
- **دەستپاکیی حکوومەت: ١٦.٢**
- **کارامەیی دەسەڵاتی دادوەری: ١٨.٧**
- **باری باج: ٨١.٣**
- **خەرجیی حکوومەت: ٩٤.٧**
- **تەندروستیی دارایی: ٨٣.٣**
- **ئازادیی کاروکاسبی (بیزنس): ٣٧.٤**
- **ئازادیی کار: ٤١.٨**
- **ئازادیی دراو (نەختینەیی): ٤٢.٢**
- **ئازادیی بازرگانی: ٥٥.٨**
- **ئازادیی وەبەرهێنان: ٥.٠**
- **ئازادیی دارایی: ٥.٠**

جۆری دووەمی شمەک کە ئاماژەی پێکرا شمەکی گشتییە (Public Goods) و لە بازاڕدا بڕ و چۆنیەتییەکەی دیاری ناکرێت. ئەم جۆرە شمەکە بۆ هەموو کەسێکە و کەسی لێ بەدەر نییە، وەک خوێندن، ئاسایش و بەرگری، یاسا، ڕێوشوێن و دادوەری، ڕێگەوبان، پێشگرتن لە قۆرخکاری و پاراستنی ڕکەبەرایەتی، پێشگرتن و کەمکردنەوەی پیسبوونی ژینگە، بیمەی بێکاری، یارمەتیی خەڵکی هەژار. ئەم جۆرە شمەکە لە بازاڕدا ناخرێتەڕوو، خستنەڕووی لە ئەستۆی حکوومەتە. لەبەرئەوەی تەنیا حکوومەت دەیانخاتەڕوو، بۆیە پێویستی بە میکانیزمێک (ڕێککەوتنی سیاسی) هەیە تا بە باشترین شێوە بخرێنەڕوو. ئەگەر چۆنیەتی و چەندییەتیی ئەم بەرهەمانە باش بێت، ئەوا کاریگەریی لەسەر جۆری شمەکی تایبەتی دەبێت، واتە کەشی لەبار بۆ بەرهەمهێنانی شمەکی تایبەتی دەڕەخسێت؛ ئەگەر جۆری شمەکی تایبەتیش باش بێت، ئەوا داهاتی خەڵک بەرز دەبێتەوە و باجی زیاتر بە حکوومەت دەدرێ و شمەکی گشتیش باشتر دەکرێت.

وەک گوترا، بۆ شمەکی تایبەتی میکانیزمی بازاڕی ئازاد هەیە کە لە بازاڕدا ڕکەبەرایەتی هەیە و ڕکەبەرایەتییەکە نرخ هەرزان دەکات و کوالێتیی شمەک باش دەکات، بۆ شمەکی گشتیش کە لە بازاڕدا ناخرێنەڕوو سیستمی سیاسی هەیە؛ ئەگەر سیستمەکە دێموکراتیک بێت، ئەوا لە ڕێگەی هەڵبژاردنەوە حکوومەتی باش و کارامە هەڵدەبژێردرێت و بە کارامەییەوە ئەرکی بەرهەمهێنانی شمەکی گشتی بەڕێوە دەبات، جگە لە هەڵبژاردن کە تایبەتمەندیی کۆمەڵگەی ئازادە هیچ میکانیزمێکی ترمان نییە بۆ حکوومەتی کارامە و باش (good government)، بەڵام ئەگەر سیستمەکە دێموکراتیک نەبێت، ئەوا هیچ ئامرازێک یان دەزگایەک نییە کە حکوومەت ناچار بکات ئەرکەکانی بە باشی ڕاپەڕێنێت، بۆیە شمەکی گشتیش بە کارامەییەوە بەرهەم ناهێنرێت، نەبوونی دێموکراسی و هەڵبژاردنی ئازادیش قۆرخکاریی دەوڵەت دەڕەخسێنێت.

سیستمی سیاسیی دێموکراتیک بە مانای فرەحیزبی، بوونی خەڵکی ڕووناکبیر، ڕاگەیاندنی ئازاد و چاوکراوەیی کە لە کاتی هەڵبژاردندا لەسەر چۆنیەتیی ئەم جۆرە شمەکە قسە دەکەن و خەڵک کێی پێ باش بێ دەنگی پێ دەدات و هەڵیدەبژێرێ، لێرەدا خەڵک باش و خراپ لێک جیا دەکاتەوە و دەنگ بە باش دەدات، حکوومەتی کارامە هەڵدەبژێرێت، کە حکوومەتی کارزان، شارەزا و لێهاتوو مەرجی بنەڕەتییە بۆ پێشکەشکردنی شمەکی گشتی. ئەگەر سیستمەکە دێموکراتیک نەبوو خەڵک ناچارە گوێڕایەڵی حکوومەت بێت، وەک چۆن لە حکوومەتی سۆسیالیستی و دەوڵەتگەرا کلاسیکەکاندا و ئێستای ئێراندا هەیە، ئیتر لێرەدا کوالێتیی ئەم شمەکە گشتییانە گوێی پێ نادرێ و نرخیشیان بەرز دەبێتەوە، چونکە حکوومەت تاکە بەرهەمهێنە و هیچ میکانیزمێکیش نییە کە حکوومەت ناچار بکات بە کارامەییەوە ئەم ئەرکەی بەجێ بهێنێت. کەواتە دێموکراسی میکانیزمە بۆ بەرهەمهێنانی کارامەی شمەکی گشتی و ناهێڵێت قۆرخکاری لە دەستی سیاسییەکان و بواری سەربازی و ئەمنیدا بێتە ئاراوە.

بازاڕی ئازاد و دێموکراسی یەک لۆژیکیان هەیە، ئەوەش ئەوەیە کە خەڵک بۆ باشترکردنی گوزەرانیان هەوڵ دەدەن؛ ئەگەر هەڵبژاردن و بەشداریی خەڵک (دێموکراسی) لەئارادا بێت، دۆخی ئابووری باشتر دەبێت، واتە پێوەندییەکی ڕاستەوانە لە نێوان ئازادی و ئابووریدا هەیە، هەرچەندە ئازادی پێشبکەوێت، گەشەی ئابووری زیاتر دەبێت و زۆر لێکۆڵینەوەی ئاماری ئەمە دەسەلمێنن. ئەو کێشە بنەڕەتییەی کە لە ئێراندا هەیە نەبوونی ئازادییە کە ڕکەبەرایەتی لە هەموو پیشە و کارێکدا لەبار بردووە و قۆرخکاری شوێنی گرتووەتەوە، لە ڕووی سیاسیشەوە ئازاد نییە و هیچ میکانیزمێک نییە بۆ هەڵبژاردنی حکوومەتی باش، دەسەلات چۆنی پێخۆش بێت وای ڕادەدات و بەپێی بەرژەوەندیی لۆبیی قۆرخکاران دەچێتە پێش.

***

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

نەمریی یادەوەری

(خوێندنەوەیەک بۆ کتێبی «مەهێڵە بمبەن، شارۆ»ی زارا ئومێدی)

هێمن مەردانی

لەنێو ئەدەبی کوردی و فارسیدا، دەگمەنن ئەو ڕۆمانانەی پڕاوپڕن لە سەر کارەساتی ئەنفال و چارەنووسی کوردەکانی باشوور. بەشێکی بەرچاوی ئەوەی نووسراوە یان لە فۆرمی ڕاپۆرتی میژوویی و مافەکانی مرۆڤدان یان وەکوو نووسینی بیرەوەریی ڕزگاربووان. هەربۆیە، چیرۆکی «مەهێڵە بمبەن، شارۆ»ی زارا ئومێدی هەر بەرهەمێکی چیرۆکئامێز و ڕۆمان نییە؛ بگرە هەوڵدانێکە بۆ گۆڕینی یادەوەریی میژوویی بەرەو ئەزموونی ئەدەبی. نووسەر هەوڵی داوە ئەوە نیشان بدات پاکتاوی ڕەگەزی بە تەنیا کوشتنی مرۆڤەکان نییە، بەڵکوو هاوکات لەنێوبردن و خاشەبرکردنی بیرەوەری، شوناس و پێوەندییە عاتفی و هەستییەکانی نەتەوەیەکیشە.

وێلیەم فالکنەری ئەمریکی لە ڕۆمانی «شینگێڕی بۆ ژنێکی ڕاهیبە»دا، ڕستەیەکی بەناوبانگی نووسیوە کە هەر دەڵێی کلیلی چوونەژوورەوەیە بۆ نێو ڕۆمانی زارا ئومێدی: «ڕابردوو هەرگیز نامرێت؛ تەنانەت ڕابردوو، ڕابردووش نییە.» ئەم ڕستەیە دەستەواژەیەکی شاعیرانە و ئەدەبی نییە؛ بگرە باسێکی وردە لە دۆخی کارەکتەرەکانی ڕۆمانی «مەهێڵە بمبەن، شارۆ». لێرەدا، ڕابردوو کۆتایی نایەت؛ ئەنفال لە بیر و زەینی کەسەکاندا بەردەوامە و هەموو وێنە، بۆن، دەنگ و هەموو بیدەنگییەک خۆی لە خۆیدا ئاماژەیە بۆ ژیانەوەی کارەساتی ئەنفال.

زارای نووسەر، بە پێچەوانەی زۆرێک لە نووسەرانی تر کە هەرتەنیا دەپڕژێنە سەر شەڕ، ئەو لە گێڕانەوەکەی خۆیدا بە تەنیا زووم ناکاتە مەیدانی شەڕ. ئەو نایەوێت تانک، چەکوچۆڵ و کردەوەی نیزامی بخاتە ناوەندی گێڕانەوەکەی، بەڵکوو ژیانی ئەو مرۆڤانە دەگێڕێتەوە کە لەژێر چەرخی میژوودا ورد و خاش بوون و هاڕدراون بەیەکجاری. قارەمانەکانی ئەو فەرماندە یان پێشمەرگە نین؛ ئەو منداڵانەن کە لە دایکانیان دادەبڕێن؛ ئەو ژنانەی کە ئازیزەکانیان لەنێو ڕیزی مەرگدا دەبینن‌ەوە و ئەو پیاوانەی کە ئەوەندەیان دەرفەت هەیە دوا نیگای خۆیان لە بنەماڵەکەیان ببڕن. هەر ئەم هەڵبژاردنە، ئەو ڕۆمانە لە ئاستی گێڕانەوەیەکی میژوویی بەرەو بەرهەمێکی مرۆیی بەهێز پەلکێش دەکات.

ڕێک لێرەدایە کە ڕۆمانەکە بیر و هزری دۆمینیک لاکاپرامان بیر دەهێنێتەوە. لاکاپرا لە نێوان دوو دۆخی «چەقبەستوویی لەنێو ترۆمادا» و «کارکردن لەسەر ترۆما»، جیاوازی دادەنێت. لە سەرەتادا کارەکتەرەکانی زارای نووسەر، بەردەوام بە دوای بازنەی دووپاتبوونەوەی ڕابردوودا دەسووڕێنەوە، بەڵام لە ڕێگەی گێڕانەوە، وێنەکێشان و بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ ڕاستیدا، بەرەبەرە ئەوان پەلکێشی ئەوە دەکات بەئاگایی و وشیارییەوە لە تەک بریندەکانیان بجوڵێنەوە. نووسەر ئەوە دەردەخات دەرمان و چارەسەری ڕاستەقینە لە فەرامۆشی و لەبیرکردندا نییە و بگرە لە گێڕانەوەی ڕاستیدایە.

ئەگەر بمانهەوێ ئاماژە بە گرنگترین توخمی سەرەکیی ڕۆمانەکە بکەین، بێگومان دەبێ ئاوڕ بدەینەوە لە گۆشەنیگای منداڵەوە. بەشێکی زۆری کارەساتەکە لە ڕوانینی منداڵەوە دەگێڕدرێتەوە؛ منداڵێک کە هێشتا لە مانای سیاسەت، جەنگ و شەڕ و ئایدیۆلۆژیا ناگات و هەڕە لە بڕەی ناکاتەوە، بەڵام ژانی جیابوونەوە لە دایک، تینوێتی، برسێتی و ترس بە تەواوی ماناوە هەست پێدەکات و دەچێژێت. ئەم هەڵبژاردنە، هێزی عاتفی و سۆزداریی ڕۆمانەکەی چەندقات کردووە. ئێدگار ئالەن پۆ لە تیۆریی بەناوبانگی خۆی لەمەڕ کورتەچیرۆکدا، باس لە بناغەی «یەکێتیی کاریگەری» دەکات؛ ئەوەی کە هەموو ڕیشاڵ و وردەکارییەکانی بەرهەمەکە دەبێ خزمەت بکەن بۆ سازدانی هەستێکی ناوەندی. لەگەڵ ئەوەدا کتێبەکەی زارا ئومێدی ڕۆمانە نەک کورتەچیرۆک، کەچی زارای نووسەر ئەو بناغەیەی بە شێوەیەکی سەرکەوتوو بەکار هێناوە. لە لاپەڕەی سەرەتاوە تا کۆتایی ئەوەی دەبیندرێت خەمێکی قوڵ و لەبن‌نەهاتووە؛ خەم و خەفەتێک کە هیچ کات دانابەزێتە ئاستی هەست و سۆزی ڕوالەتی یان دروشمگوتنەوە.

لە زۆرێک لە دیمەن و شوێنەکاندا، نووسەر زەبروزەنگ نواندن ڕاستەوخۆ پێشان نادات. ئەو لەجیاتی نواندنی گوللە و فیشەک، بیدەنگی دەگێڕێتەوە؛ دەستی منالێک کە لە دەستی دایکی بەردەبێت، کامیۆنێک کە لەنێو تەپوتۆزدا ون دەبێ، لنگە کەوشێک کە لە بیاباندا بەجێ دەمێنێت و ئەو نیگا و ڕوانینەی هەرگیز دەرفەتی مالئاوایی پێ نادرێت. ئەمەش هەر ئەوەیە کە تی ئێس ئێلیۆت وەکوو «هاوتای بابەتی/ عەینی» ناوی لێ دەبات؛ واتە گەیاندنی هەستەکان لە ڕێی شتەکان، وێنەکان و حاڵەتەکان، نەک لە ڕێی باسکردنی ڕاستەوخۆوە. لەو ڕۆمانەدا، کامیۆن یان لۆری، لەچک، وێنەکێشان، بیابان و تەنانەت بیدەنگی، دەگۆڕدرێن بۆ هاوتا عەینییەکانی خەم و خەفەت و پەژارە.

لە لایەکی ترەوە، دەکرێ ڕۆمانەکە لە ڕوانگەی تیۆریی «ڕەیموند ویلیامز»یشدا بخوێندرێتەوە. ویلیامز لە چەمکی «دارشتی هەست و سۆز» کەڵک وەردەگرێت بۆ باسکردنی ئەو ئەزموونە هاوبەشانەی هێشتا جێی خۆیان نەکردووەتەوە لەنێو زمانی فەرمی و میژوونووسیدا، بەڵام لە گۆڕەپانی ئەدەب و هونەردا حزووریان هەیە. «مەهێڵە بمبەن، شارۆ»ش ڕێک ڕەنگدانەوەی وەها دارشتێکە. ئەم کتێبە تەنیا چیرۆک و بەسەرهاتی چەند کارەکتەرێک نییە؛ بەڵکوو ڕەنگدانەوە و دەنگدانەوەی هەستی هاوبەشی ئەو کۆمەڵگەیەیە کە هەڵگری ئەزموونە تاڵەکانی سڕینەوە، کۆچی زۆرەملی و بەتاڵانچوونی ماڵ و حاڵی خۆیانن لە یادەوەریی گشتیی خۆیاندا.

بێتوو یادەوەری نێوئاخنی سەرەکیی ئەم ڕۆمانە بێت، ئەوا هونەریش گرنگترین چەک و کەرەستەی خۆڕاگرییە لە هەمبەر تۆزی فەرامۆشی و لەبیرچوونەوەدا. تابلۆ نەخشێندراوەکان بەشێکن لە یادەوەری و ئەگەر لەسەر بووم تۆمار نەکرێن لەنێو تەپوتۆزی میژوودا لەنێو دەچن. لێرەدایە کە ئەندێشەی پۆڵ ڕیکۆر لەمەڕ پەیوەندیی یادەوەری و گێڕانەوە گرنگیی خۆیان پەیدا دەکەنەوە. ڕیکۆر لەسەر ئەم بڕوایەیە مرۆڤ تەنیا لە ڕێی یادەوەرییەوە دەتوانی ڕابردووی خۆی بنیات بنێتەوە. گێڕانەوە پردێکە لە نێوان ئەزموون و میژوو. شارۆش بە وێنەکێشان و گێڕانەوەی بیرەوەرییەکان، ڕابردوو لە بیدەنگی دەرباز دەکات و دەیکاتە بەشێک لە یادەوەریی گشتی. لە ڕاستیشدا، وێنەکێشان لەو ڕۆمانەدا هەر ئەم دەورە دەگێڕێت کە خۆی ڕۆمانەکە لەسەر ئەستۆیەتی؛ واتە هەردووکیان بەرەنگاری فەرامۆشی و لەبیرچوونەوە دەبن و دەگژیدا دێن.

لەو گۆشەنیگایەوە، «مەهێڵە بمبەن، شارۆ»ش دەبێ لە چوارچێوەی ئەدەبی بەرگری و خۆڕاگریدا بخوێندرێتەوە. خۆڕاگری لەو بەرهەمە نەک بە چەکوچۆڵ بگرە بە پاراستنی شوناس و یادەوەری دەستەبەر دەبێت. باربارا هارلۆ لە کتێبی «ئەدەبی بەرگری»دا لەسەر ئەوە پێدادەگرێ کە ئەدەبی بەرگری بەتەنیا دەنگدانەوەی خەبات نییە، بەڵکوو بۆخۆی بەشێکە لە خەبات؛ چونکە گێڕانەوەی ئەو کەسانە دەپارێزێت کە دەسەڵاتە سیاسییەکان هەمووکات هەوڵیان داوە دەنگیان کپ و خامۆش بکەن. ڕۆمانی زارا ئومێدیش ڕێک وەها جێگە و پێگەیەکی هەیە. ئەو مێژووی فەرمی دووپاتە و کاوێژ ناکاتەوە، بەڵکوو دەنگی ئەو کەسانە لەنێو دەقەکەی بەرز دەکاتەوە کە بۆ سااڵنێکی دوور و درێژە پەراوێز خراون.

هەر بەم پێودانگە، تیۆریی «یادەوەریی فەرهەنگی»ی یان ئاسمانیش یارمەتیدەرە بۆ خوێندنەوە و شیکاریی ئەم ڕۆمانە. ئاسمان ڕای وایە کە گەلان تەنیا بە پاراستنی گێڕانەوە هاوبەشە میژوونووسییەکان دەتوانن شوناسی خۆیان بپارێزن. لە «مەهێڵە بمبەن، شارۆ»شدا ئەنفال بە تەنیا کارەساتێکی میژوویی نییە؛ بەشێکە لە یادەوەریی فەرهەنگیی کوردەکان کە سینگ بە سینگ دەگوازرێتەوە بۆ بەرەی داهاتوو. نووسەر بە جوانی دەری دەخات کە بێتوو ئەم گێڕانەوانە لەبیر بچن، بەشێک لە شوناسی نەتەوەیەکیش لەنێو دەچێت.

ئەمەش ڕۆمانەکە نیزیک دەکاتەوە لە تیۆریی «پاش-یادەوەری»ی ماریان هیرش. هیرش دەریدەخات کە بەرەکانی داهاتوو، تەنانەت ئەگەر بۆخۆشیان شایەتحاڵی ڕاستەوخۆی کارەساتەکە نەبووبن، ئەوە لە ڕێی گێڕانەوە، وێنە و بیرەوەرییە بنەماڵەییەکانەوە، ئەم ئەزموونە لە نێو ڕۆح و ناخی خۆیاندا ڕادەگرن. لە ڕۆمانەکەی زارادا، منااڵن بە تەنیا قوربانییەکانی ئەمڕۆ نین؛ ئەمان هەڵگری یادەوەریی ڕۆژانی داهاتوون. بریتی سەر جەستەیان بۆ بەرەکانی دادێ دەگوازرێتەوە و هەر ئەم گواستنەوەش کارەساتەکە بەژانتر و قوواڵتر دەکاتەوە.

بەم حاڵەش، سەرباری گشت ئەم خاڵە بەهێزانە، ڕۆمانەکە هەندێ لاوازیی پێوە دیارە. لە هەندێ لە بەشەکانی نێوەڕاست، گێڕانەوە تووشی دووپاتەیی و درێژدادڕی دەبێتەوە. دەکرا دیالۆگەکان چڕتر و پوختتر ببان. هەروەها بوونی هەندێک کەسایەتیی لاوەکی، هەرچەندە یارمەتیدەرە بۆ پەرەپێدانی ڕووبەڕی ڕۆمانەکە، بەڵام جاری وایە فۆکۆسی ڕۆمانەکە بە لاڕێدا دەبەن. بەم حاڵەش، ئەم کەموکوڕییانە لەهەمبەر هێزی عاتفی و پڕسۆز و مرۆیی بەرهەمەکە زۆر شوێندانەر و یەکلاییکەرەوە نین. نووسەر توانیویەتی بە زمانێکی پاراو، وێنەیەکی هەرمان لە یەکێک لە تاڵترین و بەژانترین ڕووداوەکانی هاوچەرخ بخاتەڕوو.

خاڵی گرینگی سەرکەوتوویی زارا ئومێدی، دووڕکەوتنەوەیە لە ڕوانینی ڕەهای ڕەش و سپی بۆ کەسایەتییەکان. ئەو تەنانەت لە هەمبەر توندوتیژی، لە ڕق و بێزاری خۆی دوور دەخاتەوە و بەر لە هەموو شتێک پێداگری لەسەر کەرامەتی ئینسانیی قوربانییەکان دەکاتەوە. ئەم بژاردە ئەخلاقییە، بەرهەمەکە دەباتە دەرەوەی گێڕانەوەیەکی تەواو سیاسی و ڕەهەندێکی ئینسانی و گشتگیری پێ دەبەخشێت. خوێنەر و بەردەنگ بەبێ گوێدانە باری ئیتنیکی و نەتەوەیی، هاوسۆزی دەکات دەگەڵ کارەکتەرەکان، چونکە ئەوەی دەگێڕدرێتەوە بەر لەوەی کە کارەساتی نەتەوەیەک بێت، کارەساتی ئینسانی و مرۆڤییە.

لە کۆتاییدا ڕۆمانەکە هێمای خۆڕاگریی ئەنفالکراوانە لە بەرامبەر سڕینەوە و لەبیرچوونەوەدا. ئەم بەرهەمە بە تێهەڵکێشکردنی چیرۆکی خەیاڵی و یادەوەریی میژوویی و ئەدەبی خۆڕاگری، ئەزموونی کارەساتی ئەنفال لە ڕێگەی زمان و وێنە و یادەوەرییەوە زیندوو دەکاتەوە، بەبێ ئەوەی ببێتە ڕاپۆرتێکی میژوویی یان گێڕانەوەیەکی سۆزداری. ڕۆمانەکە ئەوە دەردەخات کە ڕابردوو هێشتا لە مێشکی ڕزگاربووان و یادەوەرییەکانی منداڵان و بەرهەمە هونەرییەکانی کاک شارۆدا ئامادەیە و گێڕانەوەی ئەدەبی دەتوانێت ڕێگری لە لەبیرچوونەوەی ڕاستییەکان بکات. هەروەها گرنگترین دەستکەوتی زارا ئومێدی جەختکردنەوە لەسەر ئەم هێزەی ئەدەبە: توانای پاراستنی حەقیقەت و ڕزگارکردنی یادەوەریی بەکۆمەڵ لە لەبیرچوونەوە.

کەمپی ئازادیی حیزبی دێموکرات لە ماوەی حەفتەیەکدا دوو جار کرایە ئامانجی هێرشی دڕۆنیی ڕێژیمی ئێران

ئێوارەی ڕۆژی چوارشەممە ٨ی ڕەزبەری ٢٧٢٦ی کوردی، شوێنی نیشتەجێبوونی بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە نزیک شاری کۆیە، کەوتە بەر پەلاماری درۆنی خۆکوژی سپای تیرۆریستیی پاسداران.

درۆنێکی خۆکوژی ڕێژیمی ئێران، کەمپی ئازادی لە دەوروبەری شاری کۆیە لە هەرێمی کوردستاندا کردە ئامانج. ئەم کەمپە شوێنی نیشتەجێبوونی بنەماڵە و ئەندامانی حیزبی دێموکراتە.

ئەم هێرشە تیرۆریستییە، دووەمین شەپۆلی هێرشە درۆنییەکانی ڕێژیمی ئێرانە بۆ سەر ئەم کەمپەی حیزبی دێموکرات لە ماوەی حەفتەیەکدا. پێشتریش ڕۆژی دووشەممە ٦ی ڕەزبەر، هاوکات لەگەڵ چوارەمین ساڵوەگەڕی مووشەکبارانی بنکەکانی حیزب پاش بەئەنجامگەیشتنی پرۆسەی یەکگرتنەوە، ئەم کەمپە بە سێ درۆنی خۆکوژ کرابووە ئامانج.

لە دەستپێکی پێکدادانەکانی ئەم دواییانەی نێوان ئەمریکا و ئیسرائیل لەگەڵ ڕێژیمی ئێرانەوە هەتا ئێستا، سپای پاسداران لە پەلاماردا بەردەوام و تاوانکارییەکانیدا، زیاتر لە ١٦٤ مووشەک و درۆنی ئاراستەی بنکەکان و شوێنی نیشتەجێبوونی ئەندامان و بنەماڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کردووە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە دەسپێکی شەڕ لەگەڵ ئەمریکاوە هەتا ئێستا زیاتر لە ١١٠٠ هێرشی مووشەکی و درۆنیی کردووەتە سەر هەرێمی کوردستان کە بوەتە هۆی شەهیدبوون و بریندارببوونی دەیان هاونیشتمانی و زیان گەیاندن بە ژێرخانی ئابووری، ناوچە نیشتەجێبووەکان، سەنگەرەکانی پێشمەرگە، فڕۆکەخانەکان و تەنانەت ناوەندەکانی خوێندن و بازاڕیش.

کوردستان
• ژمارە: ٩٢٨
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٥ _ ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٦

کاتێک ئەمریکا دەکشێتەوە

هەتا ٢٠٢٠ ئەمریکا هاوردەکاری نەوت بوو، بەڵام ئەمڕۆ هەناردەکارێکی زەبەلاحە؛ بەپێچەوانەوە چین بووەتە مەزنترین کڕیاری وزەی کەنداو و زۆرترین سوود لە پاراستنی ناوچەکە لەلایەن ئەمریکاوە دەبینێت. بەڵام واشنتۆن چیتر ئامادە نییە تریلیۆنان دۆلار و هەزاران گیانی ئەمریکایی بکاتە تێچووی ئیمتیازێک کە قازانجەکەی بۆ چین بێت!

ئێکۆنۆمیست
و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

بۆ ماوەی دەیان ساڵ ئەمریکا خاوەن هێزمۆنی بەسەر ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستەوە بوو. ئەم دۆخە خەریکی کۆتاییهاتنە.

وێدەچێ ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست گیری خواردبێت. ئەو هیچ ڕێگایەکی ساکاری بۆ دەربازبوون لە جەنگی دژی ئێران نییە. لەگەڵ ئەوەشدا، کێشەکە، هەر جۆرێک کۆتایی بێت، لە ڕاستیدا شتێکی تەواو جیاواز پیشان دەدات: لەگەڵ کشانەوەی ئەمریکا لە ناوچەکە، ئەمە بەو مانایەیە کە دواجار ئەمریکا دەستبەرداری هێزمۆنی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەبێت. بۆ یەکەم جار دوای پارچەپارچەکردنی ئیمپراتۆریی عوسمانی لەلایەن زلهێزانەوە، پاش یەک سەدە، پەرگالی گشتیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست چیدیکە لە دوورەوە ناسەپێنرێت. ئاخۆ ئەمە دەبێتە هۆی دەستپێکی پاکانە حیساب و زاڵبوونی توندوتیژی، یان دەستپێکێکی نوێ؟

لە جەنگی جیهانیی یەکەمەوە، شوێنی لەدایکبوونی سێ ئایینی مەزنی تاکخودایی دنیا بەدەست نەهامەتیی یەک لەدوای یەکەوە نالاندوویەتی. عەرەبەکان کە شانبەشانی لایەنی براوە جەنگابوون، هەستیان بە خیانەت لێکران کرد کاتێک بریتانیا دەستی بەسەر عێراق، ئۆردون و فەلەستیندا گرت و فەرانسە کۆنترۆڵی سووریە و لوبنانی بەدەستەوە گرت. ڕێبەرە ناسیۆنالیستەکان، وەک جەمال عەبدولناسری میسر، دواتر کەوتنە ژێر سێحری ماڵوێرانکەری سیاسەتی ئابووریی یەکێتیی سۆڤیەت. پێشێلکارییە سەرسوڕهێنەرەکانی دیکتاتۆری وەک سەددام حوسێن دژی مافەکانی مرۆڤ لە عێراق و حافز ئەسەدی سووریە هاووێنەکەی تەنیا لەلایەن تووندوتیژییە بنئاژۆخوازانەکەی جیهادییەکانەوە ئەنجام درا کە بەهۆی دەسەڵاتی سادیستی ئەوانەوە گەشەیان کردبوو.

پاش سێ جەنگ، ڕێژەیەکی لەئەژمارنەهاتوو ئۆپەراسیۆنی نهێنی و دیپلۆماسیی بێکۆتایی، هەوڵی ئەمریکا بۆ سەپاندنی نەخشەکانی، گەیشتوونەتە کۆتایی. وەکوو بریتانیا، فەرانسە و ڕووسیە، ئەمریکا لە داهاتووشدا بەردەوام تێوەدەگلێت. ئەو هێندێک جار هێزی سەربازی بۆ جێبەجێکردنی بەرژەوەندییەکانی بەکار دێنێت، لەنێویاندا بۆ بەڕەچدانەوە دژی تێرۆریزم. بەڵام ئەمریکا واز لە گێڕانی دەوری مێعمار دەهێنێت.

نیشانەکانی کشانەوەی ئەمریکا بەمزووانە جێگای هیچ گومانێک ناهێڵنەوە، تەنانەت سەرۆک کۆمار دۆناڵد ترامپ کەڵکی لە کۆبوونەوەی ساڵانەی نەتەوە یەکگرتووەکان وەرگرت تا هەڕەشەی "لەنێوبردن"ی ئێران کە بووەتە بنێشتەخۆشکە، دووپات بکاتەوە. دوو نیشانە ئاشکراترن. لە سەرەتای ئەم مانگە ئەمریکا خۆی لە بەشداربوون لە هێرشی هاوبەشی عەرەبستانی سعوودی بۆ سەر حوسییەکانی یەمەن بوارد، کە هەڕەشە لە کەشتیوانی لە دەریای سوور دەکەن. لەجیاتی ئەوە بەدزیی سعوودییەکانەوە خەریکی وتووێژ لەگەڵ حوسییەکان بوو بۆ ئەوەی پاپۆڕە ئەمریکاییەکان لە هێرشکردن بۆ سەریان بپارێزێت. ڕەنگبێ ئەمە وەک شتێکی بێنرخ بێتە بەرچاو، بەڵام کاتێک زلهێزێک لەگەڵ میلیشیایەکی یاخیبوو ڕێکدەکەوێت، هەموو کەس تێدەگات کە ئەم زلهێزە بەتەمای کەمکردنەوەی ئەرک وەئەستۆگرتنەکانیەتی.

نیشانەی دووەم چاوەڕوانیی کەمکردنەوەی بوونی وڵاتە یەکگرتووەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە. لە کاتی ئاشتیدا ئەمریکا لە نێوان سی هەزار بۆ چل هەزار هێزی لە ١٩ بنکەدا ڕاگرتووە، کە هەشتیان هەمیشەیین. بەڵام، جەنگ ئاشکرای کردووە ئەم هێزانە چەندە لە بەرانبەر فرۆکەی بێفرۆکەوان و هاژەکاندا قابیلی زیانپێگەیشتنن. بۆیە ئەمریکا ناچار بووە پشت بە پاپۆڕی فرۆکەهەڵگر و بنکەکەی لە ئۆقیانووسی ئارام، دییەگۆ گارسیا ببەستێت. هێندێک پسپۆڕ دەڵێن ئەمریکا دەبوو هێزەکانی لە چەند شوێن وەک، ئیسرائیل و ئۆردون کۆ بکاتەوە.

ئەمە لەگەڵ ڕێکخستنەوەی بەرفراوانی دووبارە یەک دەگرێتەوە کە ئێن بی سی ئەم مانگە ئاماژەی پێکرد، کە لە نێوان بیست هەزار بۆ چل هەزار کەس لە هێزی سەربازیی وڵاتە یەکگرتووەکان لە ئوروپا دەکشێنرێنەوە. بەڕێوەبەرایەتیی ترامپ جەخت لەسەر ئەمریکاییەکان دەکاتەوە. پسپۆڕانی ئەمنییەتی دەیانهەوێت ئەمریکا بۆ ڕکابەریی پەرەئەستێن لەلایەن چینەوە پۆشتە بکەن کە، وەک لە دیداری ئەم حەوتوویەی ترامپ–شی دەرکەوت، ئەم دوو وڵاتە لە نێوان پێکەوەژیانی بەپارێزەوە و دوژمنکاریی ئاشکرادا لە هاتوچۆدان. هیچکام لەم ئامانجانە بە جەنگەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ناپێکرێن کە دەبنە هۆی بەتاڵبوونی جبەخانەکانی چەکوچۆڵی وڵاتە یەکگرتووەکان و دوورکەوتنەوەی هێزەکانی لە ئاسیا.

و بە کام مەبەست؟ هەتا ٢٠٢٠ وڵاتە یەکگرتووەکان هاوردەکاری نەوت بوو؛ ئەمڕۆ ئەو هەناردەکارێکی زەبەلاحە. بە پێچەوانە، چین، بووەتە مەزنترین کڕیاری بەرهەمهێنەرانی وزەی کەنداو و، کاناڵی سوئێز دەروازەی گواستنەوەی شتومەکی چین بۆ بازاڕەکانی ئوروپایە. ئەمە چین دەکاتە لایەنێک کە زۆرترین سوود لە سیاسەتەکانی ئەمریکا ببینێت. بەڵام وێناچێت بیهەوێ ببێتە لایەنی خاوەن هێزمۆنی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، لە کاتێکدا دیتوویەتی بە تریلیۆنان دۆلار و هەزاران گیانی ئەمریکایی بوونەتە تێچووی ئەم ئیمتیازە.

لەجیاتی ئەوە، سێ وڵاتی ئەم ناوچەیە قورسایی ئەوتۆیان هەیە کە بۆشاییەک پڕ بکەنەوە و، هیچکامیان عەڕەب نین (بروانە بەشی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست & ئەفریقا). لە هەموویان ترسناکتر ئێرانە. بێتوو ڕێژیمی ئێران بڕووخێت، ئەم پێگەیەی نامێنێت کە دەسەڵاتە خراپەکەی بەسەر عێراق، سووریە و لوبنانەوە بپارێزێت. بێتوو، کە ئەمەیان ڕێی تێدەچێت، بمێنێتەوە، هەوڵ دەدات کرێی کۆنترۆڵی گەرووی هۆرمز بستێنێت و وڵاتانی کەنداو ئازار بدات کە هەر ئیستا لە ماوەی جەنگدا هێرشی کردووەتە سەریان. ئەو هەروەها هەوڵ دەدات میلیشیاکانی لە دەرەوەی وڵات بەهێز بکاتەوە. ئێران هەروەها ڕەنگبێ کارەکانی بۆ چەکی ناوکی دەست پێبکاتەوە، کە ئەمە بێگومان هێڵی سووری ئەمریکا دەمێنێتەوە. لە هەموو ئەمانەدا، ڕەنگبێ ڕووسیە پشتگیریی ئێران بکات.

دووهەم خاوەن هێزی ناوچەکە تورکیەیە، کە بە بێدەنگی خۆی لە وڵاتانی عەڕەب نزیک کردووەتەوە. ئەو بووەتە پشتیوانی سەرەکیی دەوڵەتی سووریە. لە عێراق، خەریکی کار لەسەر ڕێگا بازرگانییەکان، دابینکردنی ئاو و بەربەرەکانی لەگەڵ جیاییخوازانی کوردە. مانگی ڕابردوو تورکیە لەگەڵ پاکستان ڕێککەوتنێکی لەگەڵ عەڕەبستانی سعوودی واژۆ کرد. ئەگەرچی ئەو دەمڕاستی ئیخوانئەلموسلمینە، بەڵام تورکیە لەمە پراگماتیستترە و هەوڵ دەدات کرێار بۆ کۆمپانیاکانی پیشەسازیی بەرگری و بیناسازییەکانی بدۆزێتەوە.

لایەنی سێهەم ئیسرائیلە، کە هێزی خاوەن دەسەڵاتی سەربازی و هەواڵگرییە. پاش کارەساتی حەوتی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣، ئەو خۆی وەک سپارتای مودێرن سەیر دەکات و دەیهەوێ هەر جۆرە توانایەک لەنێو ببات کە وەک هەڕەشە بۆ سەر خۆی سەیری دەکات. لە چوارچێوەی ڕێککەوتنی ئابراهامدا، ئەو پەیوەندیی نزیکی لەگەڵ ئیماراتی یەکگرتووی عەڕەبی دامەزراندووە، تەنانەت کاتێک کە ئاسۆی ڕێککەوتنێک لەگەڵ فەلەستینییەکان کاڵ بووەتەوە.

ئەم سێ وڵاتە وێناچێ لە شوێنێکدا بەیەکەوە هەڵبکەن. ئیسرائیل و تورکیە هەر ئێستا لە سووریە لەگەڵ یەکتر کێشەیان هەیە. ئیسرائیل و ئێران هێشتا بەهۆی شەڕەوە پاکانە حیسابیان لەگەڵ یەکتر نەکردووە. ئێران و تورکیە ڕکابەری فرە کۆنی سەردەمی ئیمپراتورییەن.

دۆڕاوەکان وڵاتانی عەڕەبن. وڵاتانی وەک عێراق و سووریە هێشتا بەدەست ئاسەوارەکانی شەڕی نێوخۆوە دەنااڵێنن. میسر، کە سەردەمێک ڕێبەری سروشتیی دنیای عەڕەب بوو، هەموو هەوڵ و وزەی خۆی بۆ گەندەڵی و تێکشکاندنی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆیی تەرخان کردووە. سیستەمە پاشاییەکانی کەنداو باوەشیان بۆ بەرنامەی خۆشبژیوی ئاوااڵ کردووە کە بەتەمای خەواندنی ئایدیۆلۆژی بە گەشەی ئابووریین. ئەمە هەنگاوێکی ئەرێنییە، بەڵام مۆدێلی بازرگانیی ئەوان بە ئاسایشی دابینکراو لەلایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە بەستراوەتەوە. ڕکابەریی قەتەری فرە دەوڵەمەند لەگەڵ عەڕەبستانی سعوودی و ئیماراتی یەکگرتووی عەڕەبی ئاکامێکی بێجگە لە ناسەقامگیری نابێت، ڕەنگبێ دیاریی مالئاوایی ئەمریکا یارمەتیدان بە کۆکردنەوەیان بۆ کاری هاوبەش بێت.

عەڕەبەکان ماوەیەکی دوور و درێژە خەون بە گەڕانەوە بۆ سەردەمی شکۆمەندی دەبینن، ئەو کاتەی کە چەند سەدە لەوەپێش ناوەندی زانست و فێربوون بوون. کشانەوەی ئەمریکا خەریکە ئەو دەرفەتەیان بۆ دەستەبەر بکات. بەڵام دوای کشانەوەی هەر لایەکی خاوەن هێزمۆنی، بێهیوایی و کاردانەوەی بێئەنقەستی لەپاش خۆی بەجێهێشتووە. ئێستا نەفرەتی قوواڵ و حساباتی ناتەواو لە ناوچەکەدا لە ئاراداون. ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ڕێگایەکی دوور و درێژی بۆ سەلماندنی هەڵەی چاودێرانی بێمتمانە لەپێشە.

تێبینی: ئەم وتارە دەربڕی بیروڕای نووسەرەکەیەتی و لە چوارچێوەی ئاشنابوون بە ڕوانگە جیاوازەکاندا وەرگێڕدراوە و بڵاو دەکرێتەوە.

سەرچاوە:
https://www.economist.com/leaders/٢٠٢٦/٠٩/٢٤/when-america-walks-away

دڕێژەی وتووێژ لەگەڵ ناسر باباخانی

هێرشەکانی ٦ی ڕەزبەر، نیشانەی دەستەپاچەیی و داماوی کۆماری ئیسلامی بوو نەک بااڵدەستی

بەڵکوو لە باری گوتارییەوە. وەک عەرزم کردی، ئەمە دوو گوتاری هاوتەریب بوون.

کۆماری ئیسلامی نایهەوێ لەو هێما هاوبەشانە تێبگات؛ واتە جیاکردنەوەی خەڵک لە حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، هەمان هەڵەحیساباتییە کە بە ئەنقەست دەیکا. دیارە شکم لەوەدا نییە خەڵکانێک هەن کە سەمپاتیی حیزبەکانیان نییە یان خولیاکانیان لە نێو ئەو حیزبانەدا نابینەوە و ئەمەش شتێکی ئاساییە، بەاڵم بە متمانەیەکی زۆر بااڵوە دەڵێم کە ئەم حیزبانە شێلەی ئەم خەڵکەن کە لە نێوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندان.

بۆیە من بە گشتی پێم وایە چونکە ڕێژیم نەیتوانی لەمە بگات، دیسان تووشی شکست بووەوە. بااڵدەستیی سەربازی لەگەڵ بااڵدەستیی گوتاری زۆر زۆر جیاوازە. ئەوەی کە ئێستا کۆماری ئیسلامی دەیکات ئەوەیە کە لە ڕێگەی سەربازییەوە خەڵک کۆنترۆڵ دەکات، ئەمانە هەموو بەجێگەی خۆی، بەاڵم تۆ کاتێک هێما سیاسی و فەرهەنگییەکان، بۆ وێنە ئەو ڕووداوە کۆمەاڵیەتی و فەرهەنگییانەی کە لە نێوخۆی ڕۆژهەاڵتدا ڕوو دەدەن – بۆ وێنە ڕووداوێکی وەک نەورۆز، کە من وەک وردەبزووتنەوەیەک لە هەناوی بزووتنەوەی نەتەوەییدا سەیری دەکەم – ئەمانە هەمووی نیشاندەری ئەوەن کە ڕاستە لە باری بااڵدەستیی سەربازییەوە ڕەنگە هێزمۆنی هەبێت، بەاڵم ئاکامی ئەو بااڵدەستییە لە کوردستاندا بە چی گەیشتووە؟

جگە لەوەی کە خەڵک هەر ئەمساڵ لە ساڵوەگەڕی شەهیدبوونی ژینادا دیسان بەدەم بانگەوازی حیزبەکانەوە هاتن؛ سەرەڕای ئەوەی کە خۆت دەزانی دۆخی ئابووری چەندە ئەستەم و دژوارە، بەاڵم خەڵک لەم حیزبانە دانەبڕاوە. هەرچەند ئەوەش دەسەلمێنم کە لە ڕوانگەی خەسارناسییەوە دەکرێ بێین و باس لە کەموکوڕیی هێزە سیاسییەکانمان بکەین، بەاڵم بەهەرحاڵ دەبێ پۆتانسیەلی ئەم هێزانە ڕەچاو بکرێت.

من بەپێچەوانەوە، بەردەوام ئەو هاوپەیوەندییە بە پەیوەندییەکی بەهێزتر دەبینم؛ و هەر کات کە زەبروزەنگ و زۆرەکە زیاتر دەبێت، ئەو هاوپەیوەندی و هاوخەمییە لە نێوان ئەم دوولایەنەدا زیاتر دەبێت. من پێشتر وتارێکم نووسیبوو بە ناوی «سێکوچکەی خەبات»؛ بڕوام وایە کە خەڵک لە نێوخۆی ڕۆژهەاڵتی کوردستان، هێزە سیاسییەکان لە باشوور، و کوردی دیاسپۆڕا لە دەرەوەی وڵات، سێکوچکەی ئەم خەباتەن کە هەر یەک لە کات و شوێنی خۆیدا پەیوەندییەکی پۆاڵیینیان هەیە و دەتوانن لەسەر هاوکێشەکان بە شێوازی جۆراوجۆر شوێندانەر بن.

ئەگەر بە دیدێکی ڕەخنەگرانە و شرۆڤەکارانە سەیری ڕووداوەکە بکەین، ٦ی ڕەزبەر چ دەرسێک یان مۆدێلێکی نوێی لە پەیوەندیی نێوان خەباتی چەکداری/سیاسی لە دەرەوەی سنوور و خەباتی مەدەنی لە نێوخۆدا خستە بەردەم حیزبە ڕزگاریخوازەکانی ڕۆژهەاڵت؟

ڕەنگە سەرەکیترین دەرس و وانە ئەوە بێت کە حیزبەکان – کە لەوەپێشیش کردوویانە – دەتوانن پشتگیریی سیاسی، میدیایی و مرۆیی شەقام بکەن. واتە شاخ وەک پشتیوانیی شار!

پێموایە یەکەم جار من بووم ئەو دەستەواژەیەم بە ئەمانەتەوە لە قسەکانی شەهید مامۆستا شەرەفکەندی هێنایە نێو ئەدەبیاتی ڕۆژنامەوانی و میدیایی کوردییەوە. لە سەرانسەری ڕۆژهەاڵتی کوردستاندا شاخ دەتوانێت ئەو پشتگیرییە سیاسی، میدیایی و مرۆییە بکا، بێ ئەوەی خۆی خاوەندارێتیی ڕاستەوخۆی بزووتنەوە مەدەنییەکە بکات.

تۆ سەیر بکە، ئەو هێزانەی کە کۆماری ئیسلامی وەکوو هێزی هاندەر پێناسەیان دەکا (هێزەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان)، بەبێ ئەوەی کە دەورێکی ئەوتۆ ببینن لە باری ڕێکخراوەییەوە بەس ئەمە دەکاتە بیانوو بۆ ئەوەی ئەم ڕاپەڕینە مەدەنییە بە شێوەیەکی خۆیناوی سەرکوت بکا و دواتر هێرش بکاتە سەر بنکەکانی حیزبەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان. لەگەڵ ئەوەشدا کە هێزە سیاسییەکانی کوردستان هەتا ئەمڕۆ لە ماوەی ئەم چارەکە سەدەی ڕابردوودا هیچ جوواڵەیەکی چەکداریی ئەوتۆیان نەکردووە کە کۆماری ئیسلامی دواتر وەکوو ئامرازێک کەڵکی لێ وەربگرێت و بیەوێت ئەم شۆڕشە مەدەنییە بە چەواشەکاری بە شۆڕشێکی دەرەکی نیودێر بکا.

بۆیە ئەمە گرنگترین دەرسە؛ بوونی هێزە سیاسییەکانی کوردستان پاڵپشتییەکی گەورەیە بۆ ئەم بزووتنەوە مەدەنییانەی کە لە نێوخۆی وڵاتدا ڕوو دەدەن. ئێستا ئێمە ڕێکخراوە مەدەنییەکانمان لە نێوخۆی وڵاتدا – لە ئەنجومەنە ئەدەبییەکانەوە بگرە هەتا ژینگەپارێزی، فیلم، مۆسیقا، فێرگەکانی زمانی کوردی و زۆر شتی دیکە – دەبینین کە چەندە توانیویانە بەرامبەر بەم هێزمۆنییەی کە دەسەاڵت لە یەکەم ساڵەکانی هاتنەسەرکارییەوە دەیەوێت لەنێوی ببات، ڕابوەستن و بەپێچەوانەوە بوون بە هێمای ناسنامەی نەتەوەیی.

واتە لە ئەدەب، شێعر، مۆسیقا، پەیکەرسازی و زمانی کوردیدا دەبینیت کە خەڵک ڕەنگدانەوەی ناسنامەی نەتەوەییانە لەژێر زەخت و گوشاری دەسەاڵتی فەرمانڕەوادا. ئەوە سەرنجڕاکێشە کە ئەم بزووتنەوانە بەبێ ئەوەی پاڵپشتییەکی ڕاستەوخۆی هێزەکانیان هەبێت، خۆڕسکن لە نێوخۆیاندا، هەرچەند حاشا لەوەش ناکەم کە ئینتیمای نەتەوەیی و ڕەنگە ئینتیمای حیزبیش لە گۆڕێدا هەبێت.

بۆیە بە بڕوای من ئەوە گرنگترین دەرسە و دەتوانێت بەردەوام بێت. لە هەموویان گرنگتر ئەوەیە کە ئەم «دەرەوە» و «نێوخۆ»یە لێک دانەبڕاون. کاتێک بارەگاکانی هێزەکانی ڕۆژهەاڵتی کوردستان دەکرێنە ئامانج، تۆ شەپۆلی هاوسۆزی و هاوخەمیی ئەم خەڵکە دەبینی؛ و بەپێچەوانەوە، کاتێک خەڵک دەکەوێتە ژێر زەخت و گوشارەوە، ئەوە هێزەکانن کە لە دەرەوەی سنوورەکان لە ڕێگەی جۆراوجۆری سیاسی و میدیاییەوە هەوڵ دەدەن ببنە دەنگی ئەم خەڵکە.

***

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 928 7 October 2026

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com www.kurdch.tv
Yahsat 1A @ 52.5° East Frequency: 12149
polarization: Vertical -27500 FEc : 3/4

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

بەڕێوەچوونی کۆنفرانسی مافی مرۆڤ لە ئێران لە نۆرویژ

لە ڕۆژانی ٢٥ و ٢٦ی سێپتەمبەری ٢٠٢٦دا، بە دەستپێشخەری و میوانداریی «ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئێران»، کۆنفرانسێک لەژێر سەردێڕی «قەیرانی مافی مرۆڤ لە ئێران» لە بنکەی ئەکادیمیای زانستی ئۆسلۆ، بە بەشداریی ژمارەیەکی بەرچاو لە نوێنەرانی هێزە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران، دەیان کەسایەتیی سیاسی، میدیایی و چالاکانی مافی مرۆڤ بەڕێوەچوو.

مەبەست لەو کۆنفرانسە، ئیمزاکردنی کۆمەڵێک پرەنسیپی لانیکەمی مافی مرۆڤ بوو کە بە پێشنیار و نێوبژیوانیی ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئێران، لەلایەن پازدە ڕێکخراوی سیاسیی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانەوە، لە سااڵێک لەمەوبەرەوە لەو پێوەندییەدا لە گفتوگۆدا بوون. ئامانجی سەرەکیی کۆنفرانسەکە دروستکردنی هاوپەیمانییەکی سیاسی یان یەکخستنی بۆچوونە جیاوازەکان سەبارەت بە بەدیلی (ئاڵتێرناتیڤی) کۆماری ئیسلامی نەبوو؛ بەڵکوو دۆزینەوەی بنەما هاوبەشەکانی مافی مرۆڤ و گفتوگۆکردن بوو لەسەر چۆنیەتیی کاری هاوبەش بۆ دابینکردنی ماف و کەرامەتی هەموو هاوواڵتییەک لە ئێراندا.

لە دەستپێکی کۆنفرانسەکەدا، داوا لە نوێنەری لایەنە سیاسییە ئیمزاکارەکانی بەڵگەنامەی پرەنسیپە لانیکەمییەکانی مافی مرۆڤ لە قۆناغی ڕاگواستندا کرا کە بە نۆرە ئیمزای خۆیان بخەنە سەر دۆکیۆمێنتی فەرمیی پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ. دواتر مەحمود ئەمیری موقەدەم، بەڕێوەبەری ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئێران، وێڕای ئاماژەیەکی کورت بە پڕۆسەی ئامادەکردن و پەسەندکردنی ئەو پرەنسیپانە، و خوێندنەوەی ناوی پێنج لایەنی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی کە بە هۆی بوونیان لە نێوخۆی وڵات یان بەربەستی سەفەر نەیانتوانیبوو بە شێوەی ڕاستەوخۆ بەشدار بن، کۆنفرانسەکەی بە فەرمی کردەوە.

دواتر نوێنەرانی حیزب و لایەنە سیاسییەکان لە سێ پانێلی جیاوازدا، باسەکانی خۆیان لەبارەی هۆکار و پاڵنەرەکانی بەشداریان لەو ڕەوتەدا و هەروەها ڕوانگە و چاوەڕوانییەکانیان بۆ هەنگاوەکانی داهاتوو خستە ڕوو:

بەشدارانی پانێلی یەکەم:
• حیشمەتوڵڵا تەبەرزەدی لەلایەن «بەرەی دێموکراتیکی ئێران» (پەیامەکەی بە دەنگ لە زیندانەوە ناردبوو).
• حافز فازڵی لەلایەن «حیزبی هاوپێوەندیی دێموکراتیکی ئەهواز».
• فەرزانە عەزیمی لەلایەن «حیزبی چەپی ئێران».
• یونس شاملی لەلایەن «حیزبی دێموکراتی ئازەربایجان».
• ئاسۆ حەسەنزادە لەلایەن «حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران».

بەشدارانی پانێلی دووەم:
• دوومان ڕادمێهر لەلایەن «حیزبی دێموکراسی و گەشەپێدانی ئازەربایجان».
• ئاهوەن چیاکۆ لەلایەن «پارتی ژیانی ئازادی کوردستان (پژاک)».
• حەمید تەقوایی لەلایەن «حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری».
• ناهید بەهمەنی لەلایەن «کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران».

بەشدارانی پانێلی سێیەم:
• فەریبا محەممەدی لەلایەن «کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان».
• ناسر بوڵێدەیی لەلایەن «حیزبی خەڵکی بەلووچستان».
• شیلان میرزایی لەلایەن «شورای ڕاهبوردیی کۆماریخوازانی نێوخۆی وڵات» (لە ڕێگەی ڤیدیۆوە).
• عەبدولڕەحمان دیەجی لەلایەن «شورای هاوکاریی تورکمەن سەحرا».
• حوسێن بەحیرایی لەلایەن «هاوپێوەندیی کۆماریخوازانی ئێران».

کۆتایی کۆنفرانس و بەشداریی شاندی حیزبی دێموکرات:
لە کۆتایی کۆنفرانسەکەدا، مەحمود ئەمیری موقەدەم وێڕای دەربڕینی پێزانین و سوپاس بۆ لایەنە سیاسییە بەشدارەکانی ڕەوتی مافی مرۆڤی ئۆسلۆ، سەبارەت بە هەنگاوەکانی داهاتووی ئەم ڕێڕەوە چەند سەرنجێکی پێشکەش کرد.

پێویستە بگوترێ شاندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو کۆنفرانسەدا پێکهاتبوو لە هاوڕێیان: ئاسۆ حەسەنزادە، قادر ڕەسوولی، گوڵان هیجری و ئەسعەد خزری. هەروەها لە ڕۆژی یەکەمی ئەو کۆنفرانسەدا کە بۆ وتوێژی نێوان لایەنە سیاسییەکان لە پشت دەرگا داخراوەکان تەرخان کرابوو، ئاسۆ حەسەنزادە بە هاوڕێیەتیی قادر ڕەسوولی بەشدار بوو.

پاشەکشەی ئیدئۆلۆژیک

بەر لە مااڵوایی

ئاسۆ مینبەری

پێناسەی ژن لای کۆماری ئیسلامی، بە بەردەوامی ڕەنگدانەوەی ئیدئۆلۆژیی زاڵ و کڵیشە ڕەگەزییە باوەکان بووە. لە ماوەی زیاتر لە چوار دەیەی ڕابردوودا، ئەم ڕێژیمە هەوڵی داوە کە پێناسەی ژن بە کۆمەڵێک ڕۆڵی نەریتی و خێزانییەوە ببەستێتەوە و هەر چەشنە بەشداریەکی کارای ژن لە گۆڕەپانی سیاسی و نیزامیدا بەگشتی و، ئەکتی سەربەخۆی ژن بەتایبەت لە چوارچێوەی ڕێکخراو و حیزبە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆندا، بە ئاکارێکی «دژەژن» یان «دژەباو» و زۆر جاریش «دوور لە سروشتی ژن» یان «پیاوانە» ناو بەبات. بۆ ئەم مەبەستە دەزگای پروپاگەندەی ڕێژیم و پەروەردەی ئیدئۆلۆژیکی خوێندنگەکانیش ڕۆڵی بەرچاویان گێڕاوە؛ بەاڵم هیچیان نەیانتوانیوە پاشەکشە بە ویست و داخواز و لە هەمووی گرینگتر، شێوازی بیرکردنەوەی ئازادانەی ژنان بکەن.

لەگەڵ ئەو هەموو هەوڵە کە بە هەزاران دۆاڵر پارەشی بۆ خەرج کراوە، ئەمڕۆ دەبینین کە بەڕێوەبردنی کۆمەڵێک چاالکی و گەاڵڵەی وەک «جان فەدا» و بانگەوازی گشتی بۆ سازماندانی ژنان لە چوارچێوەی یەکە نیزامی، دەرمانی و لۆجێستیکییەکاندا، پەردەی لەسەر دووفاقییەکی زەق و ئاشکرا و، لە هەمان کاتدا پاشەکشەی ڕێژیم لە بەهاکانی خۆی، لاداوە!

دەسەاڵتێک کە ٤٨ ساڵە هەوڵی پەراوێزخستنی ژنان دەدات و سەرکوتیان دەکات، ئێستا لەوپەڕی دۆشداماویدا، پەنای هێناوەتە بەر هەمان ئەو کەسانەی کە وەک مرۆڤی پلە چەندیش بەهەند وەرینەگرتبوون. ئەمە ئەو ڕاستییەمان پێ دەڵێت کە ڕێژیم لە بیدەرەتانییەکی قوواڵیدایە؛ ئەگەرنا چی دەتوانێ ببێتە پاڵنەر کە دەسەاڵتێک ئەمڕۆ بەم شێوەیە ستایشی توانا و لێهاتوویی ئەو ژنانە بکات کە ڕۆژانێک بە «زەعیفە» ناوی دەبردن؟!

لە ماوەی ڕابردوودا، ناوەندە سەرکوتکەرەکانی کۆماری ئیسلامی گەاڵڵەیەکیان بە ناوی گەاڵڵەی «جان فەدا» خستە بواری جێبەجێکردنەوە. ئەم گەاڵڵەیە کە لەلایەن ناوەندە چەکدارەکانی ڕێژیمەوە دەستی بە کار کردووە، ئامانجەکەی ئەوەیە کە هێزی کۆمەاڵیەتی، بەرگری و دەرمانیی ڕێژیم لە دۆخە قەیرانا‌وییەکاندا ڕێک بخات. ئەم گەاڵڵەیە دوو الیەنی سەرەکیی هەیە: یەکەم، الیەنی نیزامی و مەدەنی کە بریتییە لە ڕاکێشانی هێزی خۆبەخش لە چوارچێوەی «گوردانی بەرگریی میللیی جان فەدا» لەسەر بنەمای فێرکاریی ڕەزمی، بەرگری و ئەمنییەتی و لە کۆتاییشدا بەرەوڕووکردنەوەی خەڵک لەگەڵ خەڵکدا؛ الیەنەکەی دیکەش الیەنی لۆجستیکی و دەرمانییە کە بریتییە لە پێکهێنانی دەیان هەزار یەکەی ناوچەیی بۆ فریاگوزاری و ڕزگارکردن کە بە هاوکاریی مانگی سوور بەڕێوە دەچێت.

خاڵی سەرنجڕاکێش لەم گەاڵڵەیەدا بەشداریی بەرچاوی ژنان و کەڵکوەرگرتن لە ژنانە وەک کاڵای تەبلیغاتی لە ڕیزی یەکەمی تۆمارکردنی ناو و ڕێکخستنەکەیدا. ڕێژیم بە فەرمی داوا لە ژنان دەکات کە لە چوارچێوەی ئەم گەاڵڵەیەدا، فێری بەرگری ببن و وەک قەڵغانێکی پشتیوان، لە شەقام و گەڕەکەکاندا ڕۆڵ بگێڕن.

ئەوەی کە ژنان لە گۆڕەپانی لەم چەشنەدا خۆیان ببینەوە و ڕۆڵ لە ئەستۆ بگرن، لە خودی خۆیدا نە خراپە و نە نائاسایی؛ بەاڵم کاتێک دەسەاڵتێکی وەک کۆماری ئیسلامی باسی لێوە دەکات، جێگەی تێڕامانە!

کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای هاتنەسەرکارییەوە، سیاسەتی پەروەردەیی و کۆمەاڵیەتیی خۆی لەسەر بنەمای بندەستکردنی ژنان دامەزراندووە. لەم پڕۆسە دڕێژخایەنە ئیدئۆلۆژیکەشدا، ژنان لە گۆڕەپانی بڕیاراندا سڕدراونەتەوە و دەستڕاگەیشتنیان بە بەرپرسایەتیی باڵای سیاسی، دادوەری و تەنانەت بڕیاردانیش لێیان زەوت کراوە و یاساکانی ئەو وڵاتەش لەسەر بنەمای نایەکسانیی مافی ژنان و پیاوان داڕێژراون.

دەزگا و ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمیش بەردەوام هەوڵیان داوە تاکوو بەشداریی ژنان لە گرووپە خەباتکارەکان وەک کردەوەیەکی پێکهاتەشکێن وێنا بکەن؛ بە جۆرێک هەر ژنێک هەنگاوی خستە نێو ئەو ڕێگەیەوە، کارەکەی وەک الدانێکی قورسی کۆمەاڵیەتی لە قەڵەم بدرێت؛ چونکە لە ڕوانگەی ئیدئۆلۆژیی زاڵەوە، ژن نابێ خاوەنی ئیرادە، سەربەخۆیی و هێز بێت!

گرینگترین خاڵی ئەم ڕووبەڕووبوونەوەیە لە شۆڕشی ژینادا بینرا. کاتێک ژنانی کوردستان و ئێران بۆ وەرگرتنەوەی شوناس و مافە بنەڕەتییەکانی خۆیان هاتنە سەر شەقام، وەاڵمی دەسەاڵت نەک بیستنی داخوازییەکان، بەڵکوو توندترین جۆری سەرکوتکاری، دەستبەسەرکردنی بەربااڵو، تەقەکردن لە چاو و ئەستاندنی گیانیان بوو.

بەراوردێکی هەڵسوکەوتی ڕێژیم لەگەڵ ژنان لە دۆخی ئاسایی و دۆخی قەیراناوی، دووفاقیی ئیدئۆلۆژیکی ئەم دەسەاڵتە بە ئاسانی دەردەخات.

ئەم بانگەوازە لە یەکەم هەنگاودا، دانپێدانانی ڕێژیمە بە هێزی ژنان؛ ڕێژیم تێگەیشتووە کە ژنان دەتوانن هێزێکی پێشەنگ بن لە گۆڕانکارییە کۆمەاڵیەتی و سیاسییەکانی ئێراندا. لەم ڕووەوە لە ڕێگەی گەاڵڵەیەکی وەک «جان فەدا»وە دەیەوێ هێز و توانایان بخاتە خزمەت ئیدئۆلۆژی و خواستەکانی خۆیەوە تاکوو ئامانجی خۆی واتە «مانەوە» بپێکێ.

لە الیەکی دیکەوە، پارادۆکسێکی ئاشکرای ئەمنییەتی دەبینرێ. لە کاتێکدا کە ژنانی کوردستان و ئێران بۆ ئازادی و یەکسانی خەبات دەکەن یان بۆ بەرگری لە خۆیان چەک هەڵدەگرن، ئەکتەکەیان لەلایەن ڕێژیمەوە وەک «تاوان» یان «کردەوەی دژەژن» و «چوونەدەر لە ڕۆڵی نەریتی» پێناسە دەکرێت؛ بەاڵم کاتێک کە ڕێژیم دەکەوێتە مەترسیی ڕووخانەوە، هەمان کردەوەی بەرگریکارانە و ئامادەبوونی ژنان لە سەر شەقام، وەک «گیانفیدایی» و «جیهادی پیرۆز» ناودێر دەکرێت!

ئەم ڕەفتارە دووفاقییە دەیسەلمێنێ کە سەرچاوەی کڵیشە ڕەگەزییەکانی ڕێژیم، باوەڕمەندبوون بە ئاکار یان ئایینێکی نەگۆڕ نییە، بەڵکوو پرسێکی هاوئاهەنگە لەگەڵ بەرژەوەندییە سیاسییەکانی ڕێژیمدا.

گەاڵڵەی «جان فەدا» لە ڕاستیدا نەک نیشانەیەک لە هێزی ڕێژیم، بەڵکوو بەڵگەیەکی حاشاهەڵنەگرە لە شکستی ئیدئۆلۆژییەکی ٤٨ ساڵە کە لەژێر سێبەریدا، سیاسەتی «سڕینەوەی ژن» و بەرجەستەکردنی کڵیشە ڕەگەزییەکان پەیڕەو دەکرا. دەسەاڵتێک کە سااڵنێکی زۆر هەوڵی ئەوە بوو ژن وەک بوونەوەرێکی الواز، بێئیرادە و دەستەوەستان پێناسە بکات، ئەمڕۆ پەنای هێناوەتە بەر ئەو ڕاستییە حاشاهەڵنەگرە کە هێزی ڕاستەقینە لە دەستی ژنانداید‌ایە.

ژنانی کوردستان و ئێران لە ڕێگەی خەبات و بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ ئەم ئیدئۆلۆژییەدا، تێچوویەکی زۆریان داوە و ئەزموونی سەرکوتی خوێناویی شۆڕشی ژینا و ناڕەزایەتییەکانی بەفرانباریان هەیە؛ ئەمەش وا دەکات کە لە بەرانبەر ئەم پیالنە قیزەونەی ڕێژیمدا، وشیارانە هەڵسوکەوت بکەن. ئەوان باش دەزانن دەسەاڵتێک کە مافی ژیان و ئازادیی لە ژنان زەوت کردووە، قەت ناتوانێ پەناگە و بەرگریکاری مافەکانیان بێت. ئەوەی کە ئەمڕۆ ڕێژیم دەستەوداوێنی ژنان بووە، تەنیا دەچێتە چوارچێوەی دواپین هەوڵەکانی سیستەمێکی ڕوو لە ڕووخانەوە کە نایەوێ هەقیقەتی کۆمەڵگە ببینێ!